

Naslov originala:

التبيان في آداب حملة القرآن

ADABI UČENJA KUR'ANA

Izdavač:

RIJASET ISLAMSKE ZAJEDNICE U BiH
IZDAVAČKA DJELATNOST *EL-KALEM*

Za izdavača:

SELIM JARKOČ

Urednik i redaktor prijevoda:

MUSTAFA PRLJAČA

Recenzenti:

HFZ. MAHMUD TRALJIĆ

HFZ. FADIL FAZLIĆ

Lektor i korektor:

TARIK JAKUBOVIĆ

DTP:

EL-KALEM

Tehničko uređenje:

ISMAIL AHMETAGIĆ

Dizajn korice:

TARIK JESENKOVIĆ

Štampa:

SVJETLOST ŠTAMPA Sarajevo

Za štampariju:

MUSTAFA BALTA

Tiraž: 5000 primjeraka

Sarajevo, 1998.

Riječ izdavača

PRILOG PRIBLAŽAVANJU KUR'ANU

Knjiga "Tibjan" - Adabi učenja Kur'ana -, velikana islamske misli sedmog hidžretskog stoljeća En-Nevevija, koju El-Kalem - izdavačka djelatnost Rijaseta Islamske zajednice u BiH stavlja na uvid svojim čitaocima, predstavlja za naše prilike značajan korak naprijed u pristupu i odnosu prema Kur'anu kao jedinoj autentičnoj Božijoj knjizi. Odnoseći se krajnje ozbiljno prema toj činjenici, s dužnim poštovanjem, i sam u danonoćnom druženju s tim čistim izvorom, autor je ovu knjigu naredao kao biser i u deset, odnosno devet poglavlja naveo sve ono suštinsko što se dotiče odnosa između čovjeka, kao temeljnog bića Planete, i Kur'ana Slavnoga.

Štivo je vrlo nadahnuto i njegovo čitanje u čovjeku pobuđuje osjećanja slična onima koja izaziva kvalitetna, istinska poezija. U tom smislu ono će, uvjereni smo, predstavljati svojevrsno osvježenje, inicirati neka nova razmišljanja i biti od velike koristi svima onima koji teže saznati što više o Kur'anu, ali i što više zahvatiti iz njega. Takvima će, nadamo se, neke putove do tog cilja otvoriti upravo ova knjiga!

Činjenica da je njen autor, Ebu Zekerijja en-Nevevi, istaknuti pravnik šafijskog mezheba, pa je prema tome i djelo pisano po pravilima te islamske pravne škole, nije nas omela da s ovom vrijednom knjigom, u njenom bo-

sanskom izdanju, izademo pred naše čitateljstvo. Naprotiv, držimo da to može biti još i razlog više, budući da ni jedan mezheb, unutar općeg islamskog promišljanja, nije niti smije biti isključiv u svojim stavovima. A - stavovi će se održavati već prema snazi argumenata koji ih podupiru! En-Nevevi se drži upravo tog puta - on iznosi svoje argumente, bez većeg obzira prema službenim stavovima određene pravne škole, premda je većinom na tragu šafijskih pravnika, ali se ne libi da kod određenih pitanja dadne prednost npr. hanefijama.

Naravno, u ovoj knjizi se neki propisi razlikuju od onih koje nalazimo u kod nas općeprihvaćenoj hanefijskoj pravnoj školi, čije stavove sam autor nerijetko ističe zajedno sa stavovima ostalih škola, bilo da ih opravdava ili osporava, ali uglavnom bez iznošenja argumenata, bilo njima u prilog ili protiv njih. Stoga smo, tamo gdje smo smatrali da je to neophodno, hanefijske stavove izdvojili i istakli ih u fusnotama, također bez šireg obrazlaganja i argumentiranja. Međutim, ukoliko se ukaže potreba za nečim takvim, širu elaboraciju stavova hanefijskih pravnika donijet ćemo, ako Bog da, u eventualnim kasnijim izdanjima.

Knjigu "Tibjan", koja nesumnjivo predstavlja veoma korisnu i poučnu materiju za sve one koji uče i proučavaju Kur'an, toplo preporučujemo svom cijenjenom čitateljstvu općenito, a naročito našim obrazovnim zavodima s islamskim predznakom.

M. Prljača

PREDGOVOR

Šejh i pravnik, imam i učenjak, pobožnjak i zahid, vrsni i odlični, Ebū Zekerijjā Jahjā Muhjiddīn b. Šeref en-Nevevī, Allah mu se smilovao, kaže:

Hvala Allahu Plemenitom Blagodarovatelju, Moćnom Darovatelju i Dobročinitelju, koji nas uputi imānu, odabra našu vjeru nad drugim vjerama, i, iz prevelike milosti nam posla najplemenitije i najodabranije stvorenje, svoga miljenika, prijatelja, roba i vjerovjesnika Muhammeda, neka je spas i blagoslov na njega. Njime dokinu idolopoklonstvo i odlikova ga Časnim Kur'anom, mu'džizom koja će trajati sve dok protječu vremena, kojom izaziva sve ljude i džine, i nadvlada dokazima sve zalutale i ohole. Učini Kur'an proljećem srca, umom i spoznajom obdarenih, čiji sjaj čestim učenjem i protokom vremena ne nestaje, jer Slavljeni i Uzvišeni ga olakša za pamćenje tako da ga i mala djeca uče napamet. Sam Allah zagarrantira očuvanje Kur'ana od izmjene i krivotvorenja, stoga je Kur'an čuvan, Allahovom dobrotom, sve dok se smjenjuju noć i dan. Potom Allah nadahnu vrsne i savršene učenjake da proučavaju znanosti Kur'ana, te oni sakupiše brojne nauke koje smiruju srca vjernikâ.

Na tome zahvaljujem Allahu, i na nebrojenim blagodatima, a posebno na blagodatima imana. Molim Ga da mene, moje prijatelje i sve muslimane, iz neizmjerne Svoje dobrote, obaspe Svojim zadovoljstvom. Iskreno

svjedočim da drugog boga mimo Njega nema, On nema druga, to svjedočim svjedočenjem kojim se zadobija Allahov magfired, zaslužuje zaštita od vatre i nastanjuje u dvorce Dženneta. I svjedočim da je Muhammed Allahov rob i poslanik, koji poziva u iman. Milost i spas neka su njemu, časnom, plemenitom i savršenom, njegovoj čistoj porodici i njegovim drugovima, sve dok osviće dan i smrkava se noć!

A potom: Slavljeni i Uzvišeni Allah odlikova ovaj Ummet - neka mu Allah svoju čast poveća - dini islamom kojeg On sam odabra, i poslanstvom Muhammeda, prvaka ljudi, neka su na njega najčasnija Allahova milost, spas i blagoslov; i uzvisi ga svojim Kitabom, najodabranijim govorom, u kojem skupi Uzvišeni sve što treba mu'мину: događaje prijašnjih i kasnijih generacija, pouke, primjere i uzore, propise o ponašanju u vjeri, jasne i nepobitne dokaze koji upućuju jedinstvu Allaha (wahdānijetu), i još mnogo drugoga čemu su podučavali poslanici, Allah im podario spas i mir, dokaze jasne koji su bez riječi ostavili proste zalutale nevjernike. Mnogostrukom nagradom Allah obasipa učača Kur'ana, i još nam zapovijedi da ga se držimo, da ga štujemo, da se pri učenju pristojno ponašamo i neizmerno poštivamo.

O vrijednosti učenja Kur'ana nekoliko uzornih i izvrsnih učenjaka napisala knjige dobro poznate umnim i razboritim. No, nažalost. Interes za pamćenje ovih knjiga u naše je vrijeme opao, pa čak i interes za njihovo izučavanje, te u njima nalaze vrijednost samo rijetki, pameću obdareni.

Zapazio sam da se moji sugrađani u gradu Damasku, neka ga Uzvišeni Allah sačuva i zaštititi, kao i sva druga islamska područja - jako mnogo interesiraju za učenje Kur'ana Časnog, bilo učeći, bilo podučavajući, ili preslušavajući, pojedinačno i grupno, studirajući, ulažući napore noćima i danima, Allah im povećao ljubav za Kur'anom i za drugim ibadetima, želeći tako dostići blagonaklonost Uzvišenog i Plemenitog Allaha. To bijaše razlogom da se prihvatim kalema i napišem sažetu knjigu o ponašanju učačâ Kur'ana, vrlinama hafiza i svih koji Kur'an izučavaju.

Allah nam zapovjedi da Kur'anom savjetujemo, što uključuje objašnjenje o ponašanju onih koji Kur'an uče i studiraju, kao i značajna uputstva i napomene. Nastojaju da ne budem opširan, te zato u svakom poglavlju navodim samo ono što mu je suština i što precizira pristojno ponašanje kada je riječ o dotičnom djelu. Zaradi toga u knjizi sam izostavio lance prenosilaca (sened - esānīd), iako su izostavljeni lanci prenosilaca, na čemu zahvala pripada samo Allahu, čvrsto urezani u memoriju, jer krajnji mi je cilj podsjećanje na ono najbitnije. Razlog što će ovo djelo biti sažeto jeste i to da se lakše nauči napamet ono što je korisno i da korist knjige bude sveobuhvatna. Na kraju knjige pojasnio sam manje poznata imena i riječi, onako kako su spomenute u redosljedu knjige, jer tako će knjiga biti korisnija, izbjeći će se nedoumica kod čitalaca, s tim što svako poglavlje sadrži neka pravila i bitne zaključke i koristi.

Razlučio sam vjerodostojne hadise od slabih i naveo koje ih pouzdane zbirke bilježe, uz (mogućnost da to nekada previdim) samo neke izuzetke.

Znaj da učenjaci hadisa, kao i mnogi drugi, dopuštaju da se radi po slabim hadisima kada je u pitanju poticaj na dobra djela. I pored toga ja sam se ograničio na vjerodostojne hadise, s tim što sam slabe hadise koristio u vrlo rijetkim slučajevima.

Na Plemenitog Allaha se oslanjam i u Njega se pouzdajem. Njemu se prepuštam i Njemu se utječem. Molim Ga da me uputi ispravnim putem, da me zaštiti od stanja u koja su zapali zalutali i prkosni i da mi trajno Svoje dobro povećava. Njemu skrušeno izustih dovu, slavljen neka je On, da me približi Svojem zadovoljstvu, da me proživi u skupini onih koji Ga se istinito boje, da mi srce prosvijetli iskrenim nijjetima, da mi olakša činjenje svakog dobra, da mi da kudreta pri činjenju časnih djela, da me tako milošću obasiplje sve do smrti i da istu blagodat podari svim mojim prijateljima muslimanima i muslimankama. Allah nam je dovoljan i divan je On Zaštitnik, a sva moć i vlast pripadaju samo Njemu, Uzvišenom i Silnom.

Sadržaj knjige obuhvaća sljedeća poglavlja:

- **Prvo poglavlje:** sažeto objašnjenje o vrijednosti učenja Kur'ana i onih koji ga pamte.

- **Drugo poglavlje:** o prednosti učenja Kur'ana i učača nad drugim djelima i drugim ljudima.

- **Treće poglavlje:** o poštivanju učača Kur'ana i o zabrani nanošenja im uvrede.

- **Četvrto poglavlje:** o ponašanju onoga ko podučava Kur'an i onoga ko uči Kur'an.

- **Peto poglavlje:** o ponašanju i velikoj nagradi hafiza Kur'ana.

- **Šesto poglavlje:** o ponašanju prilikom učenja Kur'anu. Ovo je poglavlje najopširnije budući da je ono i cilj ove knjige.

- **Sedmo poglavlje:** o ponašanju ljudi prema Kur'anu.

- **Osmo poglavlje:** o ajetima i suretima koje je pohvalno učiti u određeno vrijeme i u posebnim okolnostima.

- **Deveto poglavlje:** o pisanju i poštivanju Kur'anu.

- **Deseto poglavlje:** o objašnjenju manje poznatih riječi koje sadrži knjiga.¹

---

¹ - Ovo je poglavlje ispušteno u prijevodu, jer sve manje poznate riječi koje sadrži knjiga u originalu nužno postaju poznate čitaocu u prijevodu knjige. (Op. prev.)

PRVO POGLAVLJE

O vrijednosti učenja Kur'ana i onih koji ga pamte

Allah, dž.š., kaže:

﴿إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَاطَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَّن تَبُورَ * لِيُؤْفِقَهُمْ أَجُورَهُمْ وَيَزِيدَهُم مِّن فَضْلِهِ إِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ﴾ فاطر ۲۹، ۳۰

Oni koji Allahovu Knjigu uče i namaz obavljaju i od onoga čime ih Mi opskrbljujemo udjeljuju, i tajno i javno, mogu se nadati nagradi koja neće nestati, da ih On prema onome što su radili nagradi, i još im iz obilja svoga dà, jer On mnogo prašta i blagodaran je. (Fâtir, 29, 30).

Osman b. 'Affân prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

و روينا عن عثمان بن عفان رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ
« خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ ». رواه البخاري

„Među vama je najodabraniji onaj koji nauči Kur'an i Kur'anu podučava.“ (Hadis bilježi Buharija u svojoj zbirci „Sahih“, koja je najvjerodostojnija knjiga poslije Kur'ana.)

Hazreti Aiša pripovijeda da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

وعن عائشة رضي الله عنها قالت: قال رسول الله ﷺ: «الذي يقرأ القرآن وهو مأهراً به مع السفرة الكرام البررة، والذي يقرأ القرآن وهو يتتبع فيه وهو عليه شاق له أجران». رواه البخاري ومسلم

„Onaj ko vješto uči Kur'an biće skupa sa pisarima, časnim i čestitim melekima. A onaj ko zamuckujuć uči Kur'an i kome je Kur'an težak, imaće dvostruku nagradu.“ (Buharija i Muslim)

Ebū Mūsa el-Eš'arī kaže da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

وعن أبي موسى الأشعري رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ: «مَثَلُ الْمُؤْمِنِ الَّذِي يَقْرَأُ الْقُرْآنَ مَثَلُ الْأَثْرَجَةِ، رِيحُهَا طَيِّبٌ وَطَعْمُهَا طَيِّبٌ؛ وَمَثَلُ الْمُؤْمِنِ الَّذِي لَا يَقْرَأُ الْقُرْآنَ كَمَثَلِ التَّمْرَةِ، لَا رِيحَ لَهَا وَطَعْمُهَا طَيِّبٌ حَلْوٌ؛ وَمَثَلُ الْمُنَافِقِ الَّذِي يَقْرَأُ الْقُرْآنَ كَمَثَلِ الرَّيْحَانَةِ، رِيحُهَا طَيِّبٌ وَطَعْمُهَا مُرٌّ؛ وَمَثَلُ الْمُنَافِقِ الَّذِي لَا يَقْرَأُ الْقُرْآنَ كَمَثَلِ الْحَنْظَلَةِ، لَيْسَ لَهَا رِيحٌ وَطَعْمُهَا مُرٌّ». رواه البخاري ومسلم

„Mu'min koji uči Kur'an je poput utrudže (sočnog limuna, kod nas malo poznatog, op. prev.): ima lijep miris i prijatan okus. Mu'min koji ne uči Kur'an je kao hurma: nema mirisa, a okus joj je prijatan. Munafik koji uči Kur'an je kao bosiljak: miris mu je lijep a okus gorak. A munafik koji ne uči Kur'an je kao gorka tikvica: nema mirisa, a okus joj je gorak.“ (Buharija i Muslim.)

Omer b. el-Hattāb kazuje da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., govorio:

وعن عمر بن الخطاب رضي الله عنه أن النبي ﷺ قال: «إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَرْفَعُ بِهَذَا الْكِتَابِ أَقْوَامًا وَيَضَعُ بِهِ الْآخَرِينَ». رواه مسلم

„Uzvišeni Allah Kur'anom jedne uzdiže a druge ponižava.” (Muslim)

Ebū Umāme el-Bāhili pripovijeda da je čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kada je kazivao:

وعن أبي أمامة الباهلي رضي الله عنه قال: سمعتُ رسولَ الله ﷺ يقول:
« أَقْرَأُوا الْقُرْآنَ فَإِنَّهُ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ شَفِيعًا لِأَصْحَابِهِ ». رواه مسلم

„Učite Kur'an, jer će se Kur'an na Kijametskom danu zauzimati (šefā'at) za one koji su ga učili.” (Muslim)

Ibn Omer prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao:

وعن ابن عمر رضي الله عنهما عن النبي ﷺ قال: « لا حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَتَيْنِ:
رَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ الْقُرْآنَ فَهُوَ يَقْرَأُ بِهِ آتَاءَ اللَّيْلِ وَآتَاءَ النَّهَارِ، وَرَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا
فَهُوَ يُنْفِقُهُ آتَاءَ اللَّيْلِ وَآتَاءَ النَّهَارِ ». رواه البخاري ومسلم

„Dopušteno je zavidjeti samo u dva slučaja: čovjeku kojem je Allah darovao Kur'an i on po njemu radi noću i danju i čovjeku kojem je Allah dao bogatstvo pa ga on danju i noću troši na Allahovom putu.” (Buharija i Muslim)

Sličan hadis prenose Muslim i Ibn Mādždže od Abdullaha b. Mes'ūda.¹

Abdullah b. Mes'ūd prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

وعن عبدالله بن مسعود رضي الله عنه قال: قال رسولُ الله ﷺ: « مَنْ قَرَأَ
حَرْفًا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى فَلَهُ حَسَنَةٌ، وَالْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا، لَا أَقُولُ (أَلْم)

---

1 - U drugoj verziji hadisa navodi se riječ El-Hikme (Mudrost), što u ovom kontekstu znači Kur'an, jer je to jedno od kur'anskih imena. (Op. prev.)

حرف، ولكن: أَلِفٌ حَرْفٌ، ولام حَرْفٌ، وميم حَرْفٌ». رواه الترمذي،
وقال: حديث حسن صحيح

„Ko prouči koliko jedan harf iz Kur’ana imaće nagradu, a za dobro djelo nagrada je deseterostruka. Ja ne kažem da su ELIF LĀM MĪM jedan harf, nego je ELIF harf, i LĀM je harf i MĪM je harf.” (Tirmizī kaže: ovaj hadis je hasen sahih.)

Ebū Se’īd el-Hudrī pripovijeda da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao:

وعن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه عن النبي ﷺ قال: « يقول الرب سبحانه وتعالى: مَنْ شَغَلَهُ الْقُرْآنُ وَذَكَرَنِي عَنْ مَسْأَلَتِي أُعْطِيَتْهُ أَفْضَلَ مَا أُعْطِيَ السَّائِلِينَ، وَفَضْلُ كَلَامِ اللَّهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَلَى سَائِرِ الْكَلَامِ كَفَضْلِ اللَّهِ تَعَالَى عَلَى خَلْقِهِ ». رواه الترمذي وقال: حديث حسن

„Slavljeni i Uzvišeni Gospodar kaže: ‘Onome koga zikr i učenje Kur’ana zaokupe od upućivanja molbe Meni, daću mu više nego što dajem onim koji Me mole.’ A govor Uzvišenog i Slavljenog Allaha uzvišen je nad drugim govorom kao što je Allah uzvišen nad Svojim stvorenjima.” (Tirmizī kaže: hadis hasen.)

Ibn ‘Abbās prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., govorio:

وعن ابن عباس رضي الله عنهما قال: قال رسولُ الله ﷺ قال: « إِنَّ الَّذِي لَيْسَ فِي جَوْفِهِ شَيْءٌ مِنَ الْقُرْآنِ كَالْبَيْتِ الْحَرَبِ. » رواه الترمذي

„Čovjek u čijim grudima nema ništa iz Kur’ana je kao razvalina.“ (Tirmizī kaže: hasen sahih.)

Abdullah b. ‘Amr b. el-‘Ās prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao:

وعن عبدالله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما عن النبي ﷺ قال: «يُقَالُ لصاحب القرآن: اقرأ وارتقِ ورتّل كما كنت تُرتّل في الدنيا فَإِنَّ مَنزِلَتَكَ عند آخِرِ آيَةٍ تَقْرؤها». رواه أبو داود والترمذي والنسائي وقال الترمذي: حديث حسن صحيح.

„Na Sudnjem danu će se reći onome ko je učio Kur’an: Uči Kur’an i penji se! Uči kao što si učio na dunjaluku, jer tvoj stepen u Džennetu će biti tamo gdje proučiš posljednji ajet.” (Ebū Dāvūd, Nesā’ī i Tirmizī: hadis hasen sahih.)

Mu’āz b. Enes pripovijeda da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

وعن معاذ بن أنس رضي الله عنه أن رسول الله ﷺ قال: «مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ وَعَمِلَ بِمَا فِيهِ أَلْبَسَ اللَّهُ وَالِدِيَهُ تَاجًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ، ضَوْؤُهُ أَحْسَنُ مِنْ ضَوْءِ الشَّمْسِ فِي بُيُوتِ الدُّنْيَا، فَمَا ظَنُّكُمْ بِالَّذِي عَمِلَ بِهَذَا» رواه أبو داود

„Ko bude učio Kur’an i radio po njemu, Allah će mu roditelje na Kijametskom danu krunisati krunom koja će biti blještavija od sunčeve svjetlosti u kućama na ovom svijetu! Pa šta mislite za onoga ko bude takav?!” (Ebū Davud)

Dārimī bilježi u Sunenu da je Abdullah b. Mes’ūd rekao: “Učite Kur’an, jer Uzvišeni Allah neće kazniti srce koje je svjesno Kur’ana. Kur’an je Allahov sohbet, siguran je onaj ko mu prisustvuje, a neka se raduje nagradi onaj ko voli Kur’an!”

Abdulhamīd el-Himmānī kazuje da je upitao Sufjāna Sevrjā: - Ko ti je draži, čovjek koji se bori na Allahovom putu, ili čovjek koji uči Kur'an?

- Čovjek koji uči Kur'an, jer je Vjerovjesnik rekao: „Među nama je najodabraniji onaj koji uči Kur'an i Kur'anu podučava.”

DRUGO POGLAVLJE

O prednosti učenja Kur'ana i učača nad drugim djelima i drugim ljudima

Ebu Mes'ūd el-Ensari el-Bedrī priča da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., kazivao:

عن أبي مسعود الأنصاري البدري رضي الله عنه عن النبي ﷺ قال: «يَوْمَ الْقَوْمِ أَقْرَبُهُمْ لِكِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى». رواه مسلم

„Ljude u namazu predvodi onaj ko najviše i najbolje uči Allahovu Knjigu!” (Muslim)

Ibn 'Abbās kaže: „Učači Kur'ana bili su članovi Omerovog Savjetodavnog vijeća, bez obzira da li bili starci ili mladići.“ (Buhari)

Zatim znaj da je ispravno i odabrano mišljenje, koje podržavaju pouzdani učenjaci, da je učenje Kur'ana odlikovanije (efdalnije) od učenja SUBHANALLĀH, LĀ ILĀHE ILLĀLLĀH, kao i drugih zikrova, za šta postoji mnoštvo jakih argumenata. A Allah najbolje zna!

TREĆE POGLAVLJE

O poštivanju učačâ Kur'ana i o zabrani nanošenja im uvrede

Uzvišeni Allah kaže:

قال الله عز وجل: ﴿وَمَنْ يُعْظِمِ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ﴾ الحج ٣٢

A poštivanje Allahovih odredbi - znak je bogobojanosti srcâ. (El-Hadždž, 32).

﴿وَمَنْ يُعْظِمِ حُرْمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ﴾ الحج ٣٠

A ko poštuje Allahove svetinje, uživaće milost Gospodara svoga. (El-Hadždž 30).

﴿وَإِخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ الشعراء ٢١٥

I budi ljubazan prema vjernicima koji te slijede! (Eš-Šu'arâ', 215).

﴿وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدْ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا

وَإِثْمًا مُّبِينًا﴾ الأحزاب ٥٨

A oni koji vjernike i vjernice vrijeđaju, i ako oni to ne zaslužuju, toware na sebe kletvu i očiti grijeh. (El-Ahzâb 58).

Smisao ovoga poglavlja još pojašnjavaju već citirani hadisi Ebū Mes'ūda i Ibn Abbāsa.

Ebū Mūsā el-Es'arī prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

وعن أبي موسى الأشعري رضي الله عنه قال : قال رسول الله ﷺ : « إن من إجلالِ الله تعالى إكرامَ ذي الشَّيْبَةِ المسلم وحاملِ القرآنِ غيرَ الغالي فيه والجافي عنه ، وإكرامَ ذي السُّلْطَانِ المُقْسِطِ » . رواه أبو داود وهو حديث حسن

„Znak veličanja Allaha je poštivanje: starca muslimana, učača Kur’ana koji ne pretjeruje i Kur’an ne zanemaruje, i poštivanje pravednog vladara.” (Ebu Davud, hadis hasen.)

Aiša prenosi:

وعن عائشة رضي الله عنها قالت : أَمَرْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَنْ نُنَزِّلَ النَّاسَ مَنَازِلَهُمْ . رواه أبو داود في « سننه » والبخاري في « مسنده » . قال الحاكم أبو عبد الله في « علوم الحديث » هو حديث صحيح

„Allahov Poslanik, s.a.v.s., nam je naredio da ljudima dajemo mjesto koje zaslužuju.” Hadis bilježi Ebū Davud u svom „Sunenu“ i el-Bezzar u svom „Musnedu“. El-Hakim u svojoj knjizi „Ulumu-l-hadis“ za njega kaže: „Hadis je potpuno vjerodostojan (sahih).“

Džābir b. Abdullah kaže da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., ukopavajući po dva šehida nakon Bitke na Uhudu pita:

أَيُّهُمَا أَكْثَرُ أَخْذًا لِلْقُرْآنِ ؟

„Ko je znao više Kur’ana napamet?” Nakon što bi njegovi drugovi pokazali na jednog od njih, Allahov Poslanik bi toga stavio u pročelje (zajedničkog im) kabura.” (Buharija)

Ebū Hurejre kazuje da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., govorio: „Uzvišeni Allah kaže:

عن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي ﷺ: «إن الله عز وجل قال: مَنْ أذَى لِي وَلِيًّا فَقَدْ آذَنُتُهُ بِالْحَرْبِ». رواه البخاري

’Objavljujem rat onome ko uvrijedi Moga prijatelja!’”
(Buharija)

Buharija i Muslim bilježe od Ebū Hurejreta da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

ثبت في الصحيحين عنه ﷺ أنه قال: «مَنْ صَلَّى الصُّبْحَ فَهُوَ فِي ذِمَّةِ اللَّهِ تَعَالَى، فَلَا يَطْلُبَنَّكُمْ اللَّهُ بِشَيْءٍ مِنْ ذِمَّتِهِ».

„Onaj ko klanja sabah-namaz u Allahovoj je zaštiti, pa ne dopustite da vas Allah pita za vaše dugove prema Njemu!”

Dvojica uvaženih imama, Ebū Hanife i Šafija, Allah im se smilovao, govorili su: „Ako učenjaci nisu Allahovi miljenici (evlije) onda Allah i nema miljenika!”

Imam i hafiz Ebū-l-Kāsim Ibn ‘Asākir, neka mu je Allah milostiv, kazivao je: „Znaj brate moj! - Allah nas uputio Njegovu zadovoljstvu i obdario nas srcima koje Ga se boje iskrenom bogobojažnošću - da je meso (tj. ogovaranje) učenjaka otrovno, a poznato je da Allah osramoti one koji kleveću učenjake. A onoga ko svojim jezikom vrijeđa učenjake, Uzvišeni Allah će kazniti tako što će učiniti da mu umre srce prije nego ga smrt zadesi.“

﴿فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ النور ٦٣

„Neka se pripaze oni koji postupaju suprotno naređuju Njegovom, da ih iskušenje kakvo ne stigne ili da ih ne snađe bolna patnja.” (En-Nūr, 63.)

ČETVRTO POGLAVLJE

O ponašanju učitelja Kur'ana i onoga ko uči Kur'an

Ovo poglavlje, kao i dva poglavlja poslije njega, predstavljaju srž knjige. Iako je polje koje sadrži četvrto poglavlje vrlo razgranato, ja ću sažeto iznijeti namjene ovoga poglavlja u nekoliko odlomaka kako bi se knjiga što lakše i tačnije naučila napamet, inšallah.

Prvo na što treba učitelj i učenik Kur'ana obratiti pažnju jeste da im cilj bude zadobiti Allahovo zadovoljstvo učenjem Kur'ana, kao što to Uzvišeni Allah nalaže:

﴿ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقِيَمَةِ ﴾ البينة ٥

A naredeno im je da samo Allahu robuju, da Mu iskreno, kao pravovjerni, vjeru ispovijedaju, i da namaz obavljaju, i da zekat udjeljuju, a to je - ispravna vjera. (El-Bejjine 5).

Buharija i Muslim su zabilježili hadis koji prenosi hazreti Omer:

وعن عمر بن الخطاب رضي الله عنه أن رسول الله ﷺ قال: «إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى» رواه البخاري ومسلم

„Djela se vrednuju samo prema namjeri i svakome čovjeku pripada samo ono što je naumio“, što spada u temeljne odrednice islama.

Ibn Abbās je govorio: „Čovjek će biti zaštićen prema nijetu.“

Neko je rekao: „Allah ljude obdaruje na osnovu njihovih nijeta.“

Ebū-l-Kasim el-Kušejrī kazao je o ihlāsu (iskrenosti): „Ihlas je pokornost isključivo Allahu, sa namjerom približavanja isključivo Uzvišenom Allahu.“ Ta namjera je bez ičega vezanog za stvorenje i bez želje za nečijom pohvalom. Drugim riječima rečeno: Ihlas je vršenje djela isključivo u ime Boga, bez obzira šta će svijet na to reći.

Huzejfe el-Mer'ašī je rekao: „Ihlas je da čovjekova javna i tajna djela budu istog stupnja.“

Zunnūn je govorio: „Ihlas ima tri znaka: da pohvala i pogrda od ljudi budu u istoj ravni; da se zaboravi viđenje samoga djela i da se nagrada za sve učinjeno očekuje na ahiretu.“

Pripovijeda se da je Fudajl b. 'Ijād rekao: “Ne činiti nešto zbog ljudskog pogleda je licemjerstvo; činiti nešto zbog ljudi je širk; a ihlas je da te Allah zaštititi od oboga!”

Sehl et-Tusterī kazivaše: „Veleumni ljudi htjedoše definirati ihlas i nađoše da je on samo ovo: da svaka čovjekova kretnja i svako njegovo mirovanje budu isključivo u ime Uzvišenog Allaha, bez natruhe požude, strasti i ovoga svijeta.“

Es-Sirrī je govorio: „Ne čini ništa zbog ljudi, ne ostavljaj ništa zbog ljudi, od njih ne skrivaj ništa, niti im išta otkrivaj.“

El-Kušejri je rekao: „Vrhunac iskrenosti je da se tajno izjednači sa javnim!“

Haris el-Muhāsibī govoraše: „Iskren je onaj koji zbog zdravlja svojega srca ne obraća pažnju da li će njegov ugled iščiliti iz srcâ ljudi, koji ne vole da ljudi saznaju za prašku njegovih dobrih djela; kome ne pada teško saznanje ljudi za njegovo ružno djelo, jer kada mu to teško padne na dušu znači da teži povećanju ugleda među ljudima, što već ne spada u ponašanje iskrenih.“

Neko je rekao: „Ako iskreno tražiš Allaha, Allah će ti podariti ogledalo u kome ćeš vidjeti sva čuda ovog i budućeg svijeta.“

Mnogobrojne su izreke časniâ učenjaka koje se tiču iskrenosti. Ukratko sam spomenuo samo ono što je najnužnije, jer sam o istom problemu opširno pisao u uvodu djela „Šerhu-l-Muhezzeb“, sa akcentom na ponašanje učitelja i učenika, pravnika i onoga ko izučava pravo, što obavezno mora znati svako ko se bavi naukom. A Allah najbolje zna!

* * *

Neophodno je da učač Kur'ana svojim učenjem ne nastoji postići ovosvjetsku materijalnu korist, niti položaj, ugled, prestiž među vršnjacima, pohvalu ljudi, skretanje pažnje na sebe, ili bilo što slično tome. Međutim, neće nauditi učaču Kur'ana ako on bude očekivao kakvu neznatnu korist od onoga kome uči Kur'an, svejedno bila to kakva materijalna dobit ili pak neka usluga, ma kako bila neznatna, kao što je npr. određeni poklon koji, da nije učio Kur'an ne bi dobio. Uzvišeni Allah nas podsjeća:

﴿ وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ ﴾

Onome ko bude želio nagradu na ovome svijetu - daćemo mu je, ali mu na ahiretu nema udjela. (Eš-Šūrā, 20.)

﴿ مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ ﴾

Onome koji želi ovaj svijet, Mi mu brzo dajemo što hoćemo, i kome hoćemo. (El-Isrā', 18.)

Mnogobrojni su hadisi koji tretiraju ovaj problem, među kojima je i sahih hadis koji bilježi Ebū Davud od Ebu Hurejreta, u kojem stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ: «مَنْ تَعَلَّمَ عِلْمًا يُبْتَغَى بِهِ وَجْهُ اللَّهِ تَعَالَى لَا يَتَعَلَّمُهُ إِلَّا لِيُصِيبَ بِهِ غَرَضًا مِنَ الدُّنْيَا لَمْ يَجِدْ عُرْفَ الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ». رواه أبو داود بإسناد صحيح

„Ko nešto čime se postiže zadovoljstvo Uzvišenog Allaha nauči samo zato da bi stekao kakvu ovosvjetsku korist, taj neće osjetiti miris Dženneta na Kijametskom danu”.

Enes, Huzejfe i Ka'b b. Mālik pripovijedaju da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., kazao:

عن أنس وحذيفة وكعب بن مالك رضي الله عنهم أن رسول الله ﷺ قال: «مَنْ طَلَبَ الْعِلْمَ لِيُمَارِيَ بِهِ السُّفَهَاءَ أَوْ يُكَاتِرَ بِهِ الْعُلَمَاءَ أَوْ يَصْرِفَ بِهِ وَجْهَ النَّاسِ إِلَيْهِ، فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ». رواه الترمذي

„Ko bude naučavao nauku da bi raspravljao sa maloumnim, ili se nadmetao sa učenjacima, ili da na sebe svrati pažnju ljudi, neka sebi pripremi mjesto u Džehennemu”. (Tirmizi, hadis hasen)

Neophodno je da učitelj Kur'ana obrati naročitu pažnju da mu ne bude cilj da ima veliki broj učenika koje podučava, ili ljudi koji ga pitaju, kao što treba obratiti pažnju da mu ne pada teško što neko uči Kur'an pred drugim učiteljem ili negdje drugdje izučava kakvu nauku, jer takav osjećaj je nesreća kojom Allah iskušava neke učitelje neznalice, kao što je i potvrda da takav čovjek ima ružnu namjeru i pokvarenu dušu. Ujedno to je i neoboriv dokaz da podučavanjem Kur'anu nije želio steći Allahovo zadovoljstvo, jer da je to želio nikada mu tako nešto ne bi teško padalo, nego bi sam sebi rekao: „Podučavanjem Kur'anu ja želim samo pokornost Allahu, što sam i postigao, a učenik učenjem Kur'ana pred nekim drugim teži povećanju znanja, zbog čega mu se ne može prigovoriti.“

Imam Ebū Muhamed ed-Dārimī, čiji imamet i izvanredno pamćenje svi priznaju, bilježi u svome „Musnedu“ da je hazreti Alija rekao: „O vi učeni! Radite po znanju koje imate, jer učenjak je samo onaj ko postupa prema svom znanju i čije znanje je sukladno djelu. A doći će generacije učenjaka čije će znanje biti samo na jeziku, djela će im biti suprotna znanju, nijeti različiti od svega što javno rade. U halkama će sjediti da bi se nadmetali u znanju, biće gnjevni ako im učenici budu sjedili pred drugim učiteljem! Njihova djela u takvim halkama neće biti uzdignuta Uzvišenom Allahu!“

Imam Šāfija je kazivao: „Želio sam da ljudi uče iz mojih knjiga, a da nijedan harf meni ne pripišu.“

* * *

Učitelja Kur'ana treba krasiti lijep moral na koji vjera podstiče, pohvalne osobine kojim je Allah zadovoljan, kao što je npr. odricanje od ovog svijeta te ravnodušnost prema njemu i onim ljudima kojim je on krajnji cilj, zatim darežljivost i velikodušnost, plemenita svojstva, umjerena nasmijanost lica, blagost i strpljivost, izbjegavanje nedoličnih djela, bogobožnost, skrušenost, smirenost i spokojnost, pokornost i skromnost, klonjenje od pretjeranog smijeha i šaljenja, pridržavanje higijene koju vjera nalaže poput uklanjanja nečistoće npr., zatim odstranjivanje dlačica s kosmatih dijelova tijela, skraćivanje brkova, obrezivanje nokata, dotjerivanje brade, odstranjivanje neugodnih mirisa, izbjegavanje nepristojne odjeće; zatim se mora kloniti zavisti, licemjerstva te umišljenosti i preziranja drugih, makar oni bili i niži od njega.

On se, isto tako, treba držati hadisa koji govore o slavljenju Boga, o zikru i dovama, i biti svjestan Božije prisutnosti u svojim i tajnim i javnim djelima. On u tome mora biti ustrajan, baš kao što mu u svemu oslonac mora biti u Allahu Uzvišenome.

* * *

Treba da blago postupa sa učenicima koji pred njim naučavaju Kur'an, uz dobrodošlicu im i lijepo ophođenje, prema nivou svakog učenika.

Tirmizī i Ibn Mādždže bilježe od Ebū Haruna el-'Abdija da je rekao: „Kada smo dolazili da učimo kod

Ebū Se'īda el-Hudrija govorio bi nam: 'Dobro došli ljudi oporuke Allahova Poslanika, s.a.v.s.!'“ Vjerovjesnik nam je govorio:

عن أبي هَارون العَبدي قال : كنا نأتي أَبَا سَعِيد الخَدري رضي الله عنه فيقول : مَرحباً بوَصِيَةِ رسولِ الله ﷺ . إن النبي ﷺ قال : « إن الناسَ لكم تَبِعٌ وإن رجالاً يأتونكم من أَقطارِ الأرضِ يَتَفَقَّهُونَ في الدينِ ، فَإِذَا أَتَوْكُمْ فَاسْتَوْصُوا بِهِم خَيْراً » . رواه الترمذي وابن ماجه

'Ljudi će vas slijediti, dolaziće vam iz mnogih krajeva Zemlje da bi naučili vjeru, pa kada vam dođu lijepo se ophodite prema njima.'“ (Daif hadis. Sličan hadis bilježi Dārimī u musnedu od Ebū Derdāa.)

* * *

Pružanje savjeta učenicima treba biti odlika učitelja Kur'ana, jer Allahov Poslanik, s.a.v.s., poručuje u hadisu koji prenosi Muslim:

عن رسول الله ﷺ قال : « اندينُ النَّصِيحَةُ لِلهِ وَلِكِتَابِهِ وَلِرَسُولِهِ وَلِأُمَّةِ الْمُسْلِمِينَ وَعَامَّتِهِمْ » . رواه مسلم

„Vjera je dobročinstvo prema Allahu, Njegovoj Knjizi, Njegovom Poslaniku, imamima i običnim ljudima!”

U dobročinstvo prema Allahu i Njegovoj Knjizi spada i poštivanje onoga ko uči ili izučava Kur'an, te da ga učitelj poduči onome što će mu koristiti, da prema učeniku bude ljubazan, da ga na putu nauke pomogne koliko je kadar, da pridobije njegovo srce, uz blagost i

velikodušnost prilikom podučavanja, kako bi ga neprestano podsticao na nauku.

Pored toga neophodno je da učitelj podsjeti učenika na zasebnu vrijednost naučavanja Kur'ana, što će rezultirati izvornom energijom i povećanjem žeđi za naukom. Uz to će ga podučiti da prema ovome svijetu bude ravnodušan, da mu on ne bude konačan cilj i da ga ne obmane, da mu objasni kako je izučavanje Kur'ana i vjerskih znanosti put odlučnih i razboritih, Allahovih odabranih robova, put kojim se uspinje do stupnja poslanikâ, neka im je Allahova milost i mir!

Treba da bude samilostan, da se o učeniku brine kao o svome djetetu ili o sebi, uz blagost i pažnju; da otrpi grubost učenika i loš odgoj, iznalazeći ponekada razloge za ružno ponašanje učenika, jer svaki čovjek je podložan mahanama, osobito u mladosti. Da želi učeniku dobro koje i sebi želi, i da mu svaka manjkavost kod učenika teško pada, baš kao i njegova vlastita.

Buharija i Muslim bilježe od Enesa da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., kazao:

عن رسول الله ﷺ أنه قال: « لا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّىٰ يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ ».

„Niko među vama neće biti istinski vjernik sve dok ne bude želio svome bratu ono što sam sebi želi.”

Ibn Abbās kaže: „Najdraži mi je onaj koji prekorači ramena drugih da bi sjeo pred mene. Kada bih mogao da otjeram muhu prije nego mu padne na lice, otjerao bih je.“

U drugom predanju se kaže: „Ja osjetim neprijatnost kada mu muha padne na lice.“

* * *

Nužno je da ne bude ohol prema učenicima, da bude dobrodušan i ponizan, jer mnogi hadisi podstiču na poniznost prema običnim ljudima, što postaje naglašenije kada su po srijedi učenici koji su učitelju kao njegova djeca, uz to još naučavaju Kur'an; oni kod njega imaju pravo koje proistječe iz zajedničkog im druženja i dolaska mu na noge. Blagosti podučava i Vjerovjesnik, s.a.v.s., u hadisu koji glasi:

عن النبي ﷺ أنه قال: « لِيُنُوا لِمَنْ تُعَلِّمُونَ وَلِمَنْ تَتَعَلَّمُونَ مِنْهُ ».

„Budite blagi prema onima koje podučavate i prema onim koji vas podučavaju.”

Ejub es-Sahtijānī govoraše: „Učenjak treba staviti zemlje sebi na glavu iz poniznosti Uzvišenom Allahu!“

* * *

Učitelj treba postepeno navikavati učenika na postupanje po uputama sunneta, na razvijanje plemenitih svojstava i ovladavanje suptilnim gestama. On ga također treba navikavati na neporočnost u svemu što radi, javno i tajno, i svojom ga riječju i praksom opetovano podsticati na iskrenost, istinoljubivost i lijepe namjere; zatim mu razvijati svijest o tome da ga Allah nadzire u svakom trenutku, te mu pojasniti da će mu se na taj način otvoriti vrata spoznaje i raskriliti mu se prsa, i da će mu iz srca poteći mudrost i tanahno razviđanje stvari i pojava; da će mu Allah spustiti svoj bla-

goslov na njegovo znanje i ukupno mu stanje njegovo, i da će mu i riječi i djela biti na mjestu.

* * *

Podučavanje Kur'anu je skupna obaveza (fard kifājâ), a u slučaju da tom pozivu odgovara samo jedan čovjek, prerasta u njegovu ličnu obavezu. Ako postoji grupa ljudi među kojim nekolicina ispunjava uvjete učitelja Kur'ana, pa svi odbiju taj poziv, grijeh spada na sve, dok, ako neki pristanu poučavati, grijeh spada sa preostalih. A ako se ista obaveza dodijeli jednom određenom čovjeku, pa je odbije, tu preteže stav uleme da takav nije griješan, iako nije pohvalno da takvu dužnost izbjegava bez čvrstog razloga.

* * *

Jako je poželjno da učitelj brižljivo podučava učenike dajući im prednost nad vlastitim životnim potrebama koje nisu neophodne, da srce apsolutno rastereiti i usmjeri podučavanju učenikâ, da zasebnu pažnju obrati na razumijevanje kur'anskih ajeta, srazmjerno sposobnostima svakog učenika; da ne sputava učenika koji može naučiti više od zadatog, i da druge ne opterećuje preko njihove mogućnosti, pri čemu će pohvaliti vrijednog učenika, uz uvjet da javna pohvala ne izazove umišljenost i samodivljenje a blago prekorigiti nemarnog tako da ne bi prestao učiti Kur'an napamet. Učitelj ne smije pozavidjeti učeniku kod kojeg uoči

genijalnost, niti na drugim blagodatima kojim ga je Allah posebno obdario, jer zavidnost bilo kome je najteže zabranjena i postaje mnogo teže kada je riječ o učeniku koji je učitelju kao vlastito dijete, sa čijeg izvora teče učitelju nepresušan sevab na ahiretu i lijep spomen na ovome svijetu. A pomoć je samo kod Allaha.

* * *

Ako pred učiteljem bude učio veliki broj učenika, pre slušavaće jednog po jednog, onako kako budu pristizali, ili preko reda, ako to ostali dopuste. Biće nasmiješen, vedrog lica, brinuće se o potrebama učenika i raspitivao se o odsutnim.

* * *

Islamski učenjaci su mišljenja da neispravan nijjet nekog učenika ne treba biti povod učitelju da ga ne podučava. Sufjan i drugi su govorili: „Sticanje nauke biće im nijjet.“ Drugi su rekli: „Nismo učili nauku u ime Allaha, a nauka htjede da bude samo u ime Allaha!“, tj. nauka je na koncu ipak postala u ime Allaha Uzvišenog.

* * *

Prilikom podučavanja učenika učitelj treba čuvati ruke od besposlice, oči od neprimjerenog i nepristojnog razgledanja, da bude pod abdestom i okrenut prema Ki-

bli, da sjedi dostojanstveno, oblači bijelu čistu odjeću, da prije nego što sjede na mjesto gdje podučava učenike klanja dva rekata, bez obzira da li to bilo u džamiji ili ne, s tim što je ova nafila potvrđenija ako je riječ o džamiji, jer mekruh je sjesti dok se ne klanjaju dva rekata.

Ebū Bekr b. Ebū Dāvūd el-Sidžistani bilježi da je Abdullah b. Mes'ūd sjedio na koljenima dok je u džamiji podučavao ljude Kur'anu.

* * *

Ono o čemu se treba posebno brinuti jeste da ne ponizi nauku odlazeći u kuću učenika, pa makar taj učenik bio vladar muslimana, nego treba brižljivo čuvati čast nauke, kao što su je čuvale ranije generacije učenjaka, o čemu svjedoče mnoga i dobro poznata predanja.

* * *

Potrebno je da medžlis bude dovoljno prostran za sve, što poručuje sahih hadis koji bilježi Ebū Dāvūd od Ebū Se'īda el-Hudrija, da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao:

عن النبي ﷺ: « خير المجالس أوسعها ». رواه أبو داود بإسناد صحيح من رواية أبي سعيد الخدري رضي الله عنه .
„Najbolji medžlisi su najprostraniji.“

O ponašanju učenika

Sve što je već napomenuto o ponašanju učitelja treba odlikovati i učenika, čemu se još dodaje izbjegavanje onoga što ometa pamćenje Kur'ana, izuzimajući ono najnužnije; zatim očišćenje srca od svega nevaljalog, kako bi bilo dostojno da se u njega Kur'an ukalemi, da ga pamti i izrodi kur'anskim plodovima.

Nu'mān b. Bešīr prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., kazao:

وقد صحَّ عن رسول الله ﷺ أنه قال: «ألا إن في الجسد مُضغَةً، إذا صَلَحَت صَلَحَ الجسدُ كُلُّهُ، وإذا فَسَدَتْ فَسَدَ الجسدُ كُلُّهُ، ألا وهي القلبُ».

„U ljudskom tijelu ima komad mesa, koji, ako bude zdrav i tijelo će biti zdravo, ali ako bude pokvaren i tijelo će biti pokvareno - a to je srce!” (Buharija i Muslim)

Divno je neko rekao: „Srce je pogodno za nauku kao zemlja za sijanje.“ Nužno je da učenik bude ponizan prema učitelju, makar on bio mlađi od njega, manje poznat ili slabijeg porijekla, jer samo poniznošću pred naukom nauka se postiže, kao što pjesnik kaže:

Nauka je rat mladiću gordom

kao bujica što rat je planini visokoj!

Učenik će biti poslušan učitelju, tražit će savjet i prihvatiti njegovo mišljenje, kao što uman bolesnik prihvata savjet iskrenog i iskusnog ljekara.

Učenik može naučavati nauku samo kod sposobnog učitelja, čija je pobožnost neprikosnovena, obrazovanost potvrđena i čednost naširoko poznata. Muhammed b. Sirīn, Mālik i drugi su kazivali: „Ova nauka je vjera, pa dobro pazite od koga crpate vašu vjeru!“

Prema učitelju će se odnositi s puno poštovanja, nastojeći da nađe najobrazovanijeg i nauglednijeg učitelja, što će mu biti zaseban poticaj stjecanju nauke. Dobro je poznata priča o nekom učeniku koji je idući svome učitelju udjeljivao sadaku i govorio: „Gospodaru, skrij od mene mahane moga učitelja, a ne uskrati mi njegov bereket!“

Rebī', učenik Imama Šāfije, kaže: „Nikada se nisam usudio piti vodu pred Šāfijom, iz poštovanja prema njemu.“

Vladar pravovjernih, Alija b. Ebū Tālib je rekao: „Tvoja dužnost prema učenjaku je da mu posebno nazoveš selam kada selam nazivaš drugim ljudima, da sjedeš ispred njega, da paziš na pokrete ruku, da ne namiguješ očima, da nikada ne kažeš: stav tog i tog je suprotan tvome stavu, da nikog pred njim ne ogovaraš, da u toku medžlisa ne razgovaraš sa učenicima, kada ustane da ga ne vučeš za skut odjeće, da uporno ne zapitkuješ i da ti ne dosadi dugo druženje sa njim.“

Doista je neophodno da se učenik okiti vrlinama na koje podsjeća Alija b. Ebu Tālib, Allah mu lice osvjetlio, te da uzvрати onome ko njegovog učitelja bude ogovarao, a ako to ne bude mogao da napusti takav skup.

* * *

Ući će kod učitelja pristojnog izgleda, čist, kao što je već pripomenuto, sa abdestom i misvakom, očišćenog srca od svega čime ovaj svijet zaokuplja. Neće ući dok ne zatraži dopuštenje za ulazak, ukoliko je učitelj na takvome mjestu da dopuštanje treba zatražiti. Kada uđe nazvaće selam svim prisutnim, učitelju posebno, što će ponoviti prilikom izlaska, kao što nas podučava sahih hadis: „Prvi selam nije pritrđeniji od drugog!“

Neće nikoga uznemiravati, nego će sjesti tamo gdje nađe slobodno mjesto, izuzev u slučaju da mu je učitelj već mjesto odredio ili da mu to drugi učenici odobre, niti će bilo koga pomaći sa njegovog mjesta, čak i u slučaju da on to dobrovoljno uradi, po uzoru na Ibn Omera. Ponudu da sjede na nečije mjesto prihvatit će samo ako je to od opće koristi za prisutne ili po odobrenju učitelja, kao što će u krajnjoj nuždi sjesti u sredinu halke, ili će sjesti između dvojice tek nakon njihovog dopuštenja, i nakon što se razmaknu.

* * *

Učenika treba odlikovati prefinjeno ponašanje prema drugovima i prisutnim u medžlisu, čime istodobno izražava poštovanje prema učitelju i čuva svoje odjeljenje. Pred učitelja će sjesti skromno, a ne kao neko njemu dorastao. Izbjegavat će bespotrebno podizanje glasa, smijanje, nepotrebni govor i mahanje rukama, osvrtnje lijevo i desno. Okrenut prema učitelju pomno će slušati šta govori.

* * *

Posebno je značajno da ne uči pred učiteljem kada je učitelj zaokupljen mislima, kada ga obuzme zamor, uznemirenost, tuga, radost, glad, žeđ, san, zabrinutost ili bilo šta drugo što ga tišti ili mu sprječava potpunu psihološku prisutnost i umnu svježinu; zato će maksimalno koristiti vrijeme kada je učitelj raspoložen.

Strpljivo će podnositi i nekorektno i grubo ponašanje učitelja, što nikako ne smije biti uzrokom da ga napusti ili ga počne smatrati nedostojnim, nego će grube riječi i neprimjeren postupak pravilno razumjeti. To neće moći učiniti samo onaj kome je Bog dao nedovoljno ili nimalo Svoje potpore. Kada osjeti grubost učitelja, učenik će mu se smjesta izvinuti, priznati da je on pogriješio i zaslužio prijekor. Takvim gestom postići će korist ovog i budućeg svijeta i pridobiti naklonost učitelja.

Mudri rekoše: „Ko ne otrpi poniženje stjećući nauku, živjeće cijelog života u sljepilu neznanja, a ko otrpi doživjeće ugled ovog i budućeg svijeta.“

U ovom smislu su čuvene riječi Ibn Abbasa: „Ponizih se kao učenik i doživjeh ugled kao učitelj.“

Divno je rekao pjesnik: „Ko časak jedan poniženje ne okusi vječno će ponižen živjeti.“

* * *

Da bi stekao nauku, učenika trebaju odlikovati upornost i ustrajnost uz iskorištenje svakog slobodnog trenutka; ne smije se zadovoljiti da kapljicom ugasi žeđ

nauke ako to može učiniti morem. Ne smije se ni pretjerano opteretiti, iz bojazni od dosade i zaborava već stečenog znanja. Ovo se pravilo razlikuje od učenika do učenika, srazmjerno njihovoj nadarenosti. Ako se desi da je učitelj odsutan, ili kasni, a predavanja drži u određeno vrijeme, učenik će sačekati i ponavljati zadaću. U slučaju da učitelj spava ili je preokupiran za njega nečim posebno važnim, neće ga uznemiravati, nego će se vratiti, ili će ga sačekati kao što su činili Ibn Abbās i drugi.

Neprestano će ulagati krajnje napore da stječe nauku u slobodno vrijeme, dok je još marljiv, dok je obdaren snagom tijela i oštrinom uma, prije nego što mu put prepriječe prezauzetost i povećan ugled.

Oštroumno je kazivao vladar pravovjernih, Omer b. Hattāb: „Stječite nauku prije nego vas postave na položaje!“, tj. maksimalno se potrudite da se usavršite dok ste još sljedbenici drugima, prije nego što postanete uglednici, jer kada vas kao uglednike budu drugi slijedili, ugled i prezauzetost će vas spriječiti da stječete znanje.

Slično kaže Imam Šāfija: „Uči prije no što postaneš rukovodilac, jer kada postaneš rukovodilac, tad više nećeš moći učiti!“

* * *

Učenik svoje učenje pred učiteljem treba započeti ujutro, s početka dana, shodno Vjerovjesnikovu hadisu:

عن النبي ﷺ : « اللهم بارك لأمتي في بكورها » .

„Bože moj, učini mom ummetu beričet u ranom ustajanju!”

Da bi se naučeno sačuvalo, neophodno je ustrajno ponavljanje. Budući da je pamćenje i učenje Kur’ana ibadet, pokuđeno je svoje mjesto ustupiti drugom učeniku, za razliku od ovosvjetskih užitaka gdje je poželjno dati prednost nekome drugom nad sobom. U slučaju da iz nekog vjerski opravdanog razloga učitelj zatraži da se nekome mjesto ustupi, bez riječi će mu se pokoriti.

Staze nauke mora krasiti sljedeće: da nipošto ne zavidi nikome od svojih kolega, ako ih je Plemeniti Allah odlikovao nekom vrlinom; nauka koju stekne nikada ne smije prouzrokovati umišljenost i samodivljenje.

Već ranije smo napomenuli, kada smo govorili o tome kako će učitelj liječiti umišljenost, da on ne bi trebao biti umišljen zbog nečeg što nije sam izumio već da treba znati da mu je znanje podario Bog Uzvišeni.

A zavist će liječiti tako što će neprekidno imati na umu da je Allahova apsolutna mudrost dotičnom čovjeku podarila vrlinu koja ga odlikuje, pa se on ne bi trebao tome protiviti niti prezirati mudrost za koju je Bog Uzvišeni htio da se zbude.

PETO POGLAVLJE

O ponašanju hafiza Kur'ana

U četvrtom poglavlju je ukratko govoreno o ponašanju hafiza Kur'ana.

Hafiz Kur'ana treba se odlikovati najsavršenijim osobinama i najplemenitijim vrlinama, te se, iz poštovanja prema Kur'anu, uzdići iznad svega onoga što Kur'an zabranjuje. On također treba izbjegavati sve pokudene načine stjecanja imetka i biti plemenite duše, gord prema nasilnicima i primitivcima kojima je ovaj svijet jedini cilj, skrušen pred pobožnim, dobročiniteljima i siromasima, skrušen, i općenito skroman, staložen i dostojanstven.

Prenosi se da je hazreti Omer rekao: „Hafizi! Kročite uzdignutih glava, jer vam je put jasan. Natječite se u dobrim djelima i ne budite ovisni o ljudima!“

Abdullah b. Mes'ūd je govorio: „Hafiz Kur'ana se treba raspoznavati među ljudima noćnim bdijenjem kada drugi ljudi spavaju, postom danju kada drugi ne poste, znanjem kada drugi to zanemare, tugom kada se drugi vesele, plačem kada se oni smiju, šutnjom kada se prepiru i skrušenošću kada se drugi ohole.“

Hasan Basrī pripovijeda: „Hafizi Kur'ana su ranije doživljavali Kur'an kao izravne poslanice od njihovog Gospodara, pa su noću o njima razmišljali, a danju po njima radili.“

Fudajl b. 'Ijād kaže: „Hafiz Kur'ana ne treba ni od koga ništa tražiti - od halife pa nadalje!“ On također kaže: „Hafiz Kur'ana u srcu nosi Kur'an kao zastavu islama i on ne smije besposličiti sa onima koji besposliče, ne smije biti nemaran kada su drugi nemarni i ne smije naklapati kada to drugi čine.“

* * *

Hafiz Kur'ana se mora strogo čuvati od toga da mu Kur'an bude sredstvo stjecanja imetka, na šta upozorava Allahov Poslanik, s.a.v.s., u hadisu koji prenosi Abdurrahman b. Šibl:

عن عبد الرحمن بن شبل رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ: «اقرأوا القرآن ولا تاكلوا به ولا تجفؤا عنه ولا تغلوا فيه».

„Učite Kur'an, a nemojte njime stjecati imetak. Ne udaljavajte se od Kur'ana i u Kur'anu ne pretjerujte.“ (Ahmed i Tahavija, pouzdan hadis).

Džābir prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao:

عن جابر رضي الله عنه عن النبي ﷺ: «اقرأوا القرآن من قبل أن يأتي قوم يُقيمونه إقامة القدح يتعجلونه، ولا يتأجلونه».

„Učite Kur'an prije nego dođu naraštaji kojima će Kur'an biti kao strijela, kojom pogađaju ovosvjetsku korist, a ne nagradu ahireta.“ (Hadis istog značenja prenosi i Ebu Davud, od Sehla b. Sa'ada).

Riječ: *يَتَعَجَّلُونَ* znači: traže nagradu bilo u materijalnom obliku bilo u čuvenju i sl.

Fudajl b. 'Amr pripovijeda da su jednom prilikom dvojica drugova Vjerovjesnika, s.a.v.s., ušla u džamiju. Kad je imam predao selam, ustao je jedan čovjek i proučio nekoliko ajeta iz Kur'ana i za to zatražio nagradu. Na to je jedan od njih dvojice rekao: Mi smo Allahovi i Njemu se vraćamo! Ja sam čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., da je rekao:

سمعتُ رسولَ الله ﷺ يقول: «سَيَجِيءُ قَوْمٌ يَسْأَلُونَ بِالْقُرْآنِ، فَمَنْ سَأَلَ بِالْقُرْآنِ فَلَا تُعْطَوْهُ».

„Doći će narod koji će Kur'anom prositi, pa ko bude prosio Kur'anom, nemojte mu ništa udijeliti!“ (Lanac prenosilaca ovog hadisa je prekinut (munkati‘) jer Fudajl b. 'Amr nije hadise slušao od ashaba).

Međutim, o uzimanju nagrade za podučavanje Kur'anu, učenjaci imaju različita mišljenja. Ebu Sulejman el-Hattābī pripovijeda da je veliki broj učenjaka takav čin okarakterizirao kao zabranjen, poput Zuhrija i Ebū Hanife, a da ga drugi, poput Hasana Basrije, Ša'bija i Ibn Sīrīna, smatraju dopuštenim, ako to učitelj ne uvjetuje. Atā', Mālik, Šāfija i drugi kažu da je dopušteno primiti platu za podučavanje Kur'ana, čak i u slučaju da to učitelj uvjetuje ili da bude u tu svrhu iznajmljen, jer takav ugovor podržavaju sahih hadisi.

Dokaz prvom mišljenju o zabrani uzimanja plate za podučavanje Kur'anu, jeste dobro poznati hadis koji bilježi Ebu Davud od 'Ubāde b. Sāmīta, koji je Kur'anu podučio jednog čovjeka od Ehlu Sofe, zbog čega mu je čovjek poklonio lūk, na šta mu je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

عن عبادة بن الصامت أنه علم رجلاً من أهل الصفة القرآن فأهدى له قوساً، فقال له النبي ﷺ: «إِنَّ سَرَّكَ أَنْ تُطَوِّقَ بِهَا طَوْقًا مِنْ نَارٍ فَأَقْبِلْهَا». رواه أبو داود وغيره

„Ako te raduje da zbog lūka na vratu budeš imao ogrlicu od džehennemske vatre, primi lūk?“

Ovo mišljenje prenosi se od velikog broja učenjaka iz prvih generacija.

Učenjaci koji drže da je dopušteno primiti platu za podučavanje Kur'anu, dvojako odgovaraju na argument na kojem je utemeljeno prvo mišljenje - hadis 'Ubāde b. Sāmīta - Prvo: „Lanac ljudi koji prenose ovaj hadis nije pretrpio kritiku hadiskih stručnjaka. Drugo: To njegovo podučavanje je bilo dobrovoljno, zbog čega ga nije trebala slijediti bilo kakva naknada, a čovjek mu je poklonio lūk kao protunaknadu, i stoga mu nije bilo dopušteno da primi taj poklon. Sasvim drugačiji propis je u slučaju kada je riječ o ugovoru sklopljenom radi podučavanja Kur'anu prije samoga čina.

A Allah najbolje zna!

* * *

Hafiz Kur'anu dužan je ustrajno i mnogo učiti Kur'an. Naši izvrsni preci uobičavali su da u različitom vremenskom periodu prouče hatmu. Ibn Ebî Davud bilježi da su neki običavali završiti hatmu svako dva mjeseca, drugi svaki mjesec, treći za deset dana, neki za svakih osam dana. Najveći broj njih proučio bi hatmu svako sedam

dana. Neki svakih šest, neki pet, a neki samo za četiri dana. Veliki broj učenjaka proučio bi hatmu svaka tri dana. Drugi svaka dva dana, neki svaki dan. Neki su čak učili po dvije ili tri hatme svaki dan, a neki su na dan učili osam hatmi: četiri danju i četiri noću!

Među onim koji su učili svaki dan jednu hatmu bijahu: Hazreti Osman b. 'Affān, Temīm Dārī, Se'īd b. Džubejr, Mudžāhid, Šāfija i drugi.

Ibn Ebī Davūd bilježi da je Sulejm b. 'Itr, misirski kadija u vrijeme Muāwijjinog hilafeta i pripovjedač, učio tri hatme svaki dan, dok Ebū Omer el-Kindī u knjizi „Kadije u Egiptu“ bilježi da je učio četiri hatme dnevno.

Pobožni šejh Ebū Abdurrahmān es-Sulemī kaže: Čuo sam Ebū Osmana el-Magribija kada je rekao: Ibn Kātib je učio četiri hatme danju i četiri noću, što je najveći broj za koji smo čuli.

Prvak učenjaka Ahmed Devrekī kaže da je jedan od pobožnjaka iz generacije tabiīnā Mensūr b. Zāzān učio hatmu između podne i ikindije, a uz ramazan je učio više od dvije hatme između akšama i teravije. Mogao je toliko proučiti zato što su teravije klanjali nakon što prođe četvrtina noći.

Ibn Ebu Davud bilježi da bi Mudžahid svake ramazanske noći proučio po jednu hatmu od akšama do teravije. Mensur prenosi isti slučaj sa Alijom Ezedijem. Ibrahim b. Sa'd kaže da je njegov otac imao običaj sjesti i ne bi ustajao dok ne prouči hatmu.

Neizbrojivi su oni koji su na jednom rekatu u namazu učili cijelu hatmu. Među ranijima to su činili: hazreti Osman, Temīm Dārī i Se'īd b. Džubejr. Oni su učili po hat-

mu na svakom rekatu kada bi klanjali nafilu unutar Ka'be.¹

Oni koji su učili hatmu svake sedmice su mnogobrojni, kao što su: hazreti Osman, Abdullah b. Mes'ūd, Zejd b. Sābit, Ubejj b. Ka'b, dok su među tābi'inima to činili Abdurrahman b. Jezīd i 'Alkame b. Ibrāhīm, Allah neka im se smiluje. Naše je opredjeljenje da period u kojem će se završiti hatma zavisi od čovjeka do čovjeka.

Ko dubokim promišljanjem dostigne suptilne, zakriljene spoznaje, učiće Kur'an onoliko koliko će ga savršeno razumjeti; kao što će onaj ko je preokupiran širenjem nauke ili drugim vjerskim obligatnim dužnostima, kojima se postiže opća korist za muslimane, učiti Kur'an onoliko koliko to neće biti na račun posla koji mu je povjeren. Sa druge strane, onaj ko ne potpada pod spomenute kategorije, učiće Kur'an što je moguće više, s tim da mu učenje ne preraste u dosadu i puko mrmljanje.

Jedna grupa ranijih učenjaka nije odobravala da se hatma prouči u toku jednoga dana, potkrepljujući svoj stav sahih hadisom koji bilježe Ebū Davud, Tirmizī i Nesāī od Abdullaha b. 'Amra b. 'Āsa, da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., kazao:

عن عبدالله بن عمرو بن العاص رضي الله عنه قال: قال رسولُ الله ﷺ: « لا يَفْقَهُ مَنْ قرأ القرآنَ في أقلِّ من ثلاثٍ ». رواه أبو داود والترمذي

والنسائي، قال الترمذي: حديث حسن صحيح

---

¹ Praktično hatma se ne može proučiti između akšama i jacije ili podne i ikindije normalno učeći Kur'an. To se može postići jedino prateći i gledajući stranice Mushafa. (Op. red.)

„Ne može razumjeti Kur'an onaj ko ga prouči za manje od tri dana.”

Onaj ko namjerava Kur'an proučiti za sedam dana, najbolje je da hatmu započne uoči petka i da je završi uoči četvrtka, kao što bilježi Ibn Ebī Davud da je tako činio hazreti Osman.

Imam Ebu Hāmid el-Gazālī to ovako razjašnjava u svome djelu Ihjā': „Najbolje je da jednu hatmu završi noću, a drugu danju, tako što će hatmu završenu danju završavati na sabah-namazu u ponedjeljak, ili odmah nakon sabah-namaza, a hatmu završavanu noću okončati u četvrtak na akšam-namazu ili poslije akšam-namaza, da bi takvim rasporedom dočekao svanuće i istek dana završavajući hatmu.“

Ibn Ebī Davud bilježi da je tabi'in 'Amr b. Murre govorio: „Učili su nas da je pohvalno završiti hatmu Kur'ana početkom dana ili početkom noći. Velikan tābi'ina Talha b. Musarrif kazivaše: „Meleki donose salavat na onoga ko danju završi hatmu sve dok se ne spusti noć, a na onoga ko noću završi hatmu sve dok ne osvane dan!“

Iste se riječi prenose i od Mudžahida.

Dārimī bilježi u svome Musnedu predanje za koje kaže da je „hasen“ a koje govori da je Sa'd b. Ebī Vekkās rekao: „Na onoga ko početkom noći završi hatmu meleki donose salavat sve do zore, a na onoga ko hatmu završi početkom dana sve dok se noć ne spusti.“

Ahmed b. Hanbel i Ibn Ebī Davud bilježe da je tābi'in Hubejb b. Ebi Sābit hatmu završavao na namazu, prije ruku'a.

O načinu učenja i završavanja hatme postoji mnoštvo predanja, od čega ćemo neke navesti u narednom poglavlju.

O ustrajnom učenju Kur'ana noću

Hafiz treba noću učiti Kur'an više nego danju, a naročito u noćnim nafilama, kao što Uzvišeni Allah kaže:

﴿ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أُمَّةٌ قَائِمَةٌ يَتْلُونَ آيَاتِ اللَّهِ آنَاءَ اللَّيْلِ وَهُمْ يَسْجُدُونَ،
يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُسَارِعُونَ
فِي الْخَيْرَاتِ وَأُولَئِكَ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴾

Ima ispravnih sljedbenika Knjige koji po svu noć Allahove ajete uče i na sedždu padaju. Oni u Allaha i u onaj svijet vjeruju, i zapovijedaju da se čine dobra djela, a od nevaljalih odvrćaju, i hitro čine dobročinstvo; to su oni čestiti. (Alu 'Imrān, 113., 114.).

Buharija i Muslim bilježe od Ibn Omera da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, rekao:

ثَبِتَ فِي الصَّحِيحِينَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: «نِعْمَ الرَّجُلُ عَبْدُ اللَّهِ، لَوْ
كَانَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ».

„Abdullah je divan čovjek! Kada bi samo još klanjao noćni namaz!“

Buharija prenosi hadis od Ibn 'Amra da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

وَفِي الْحَدِيثِ مِنَ الصَّحْحِ الْبُخَارِيِّ أَنَّهُ ﷺ قَالَ: «يَا عَبْدَ اللَّهِ لَا تَكُنْ مِثْلَ
فُلَانٍ، كَانَ يَقُومُ اللَّيْلَ ثُمَّ تَرَكَهُ».

„Abdullahu, ne budi kao jedan čovjek koji je klanjao noćni namaz, a zatim prestao!”

Među mnogobrojnim hadisima i predanjima o noćnom namazu zabilježen je i hadis koji Taberanī prenosi od Sehl b. Sa'da da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

عن سهل بن سعد رضي الله عنه عن رسول الله ﷺ قال: « شَرَفُ الْمُؤْمِنِ قِيَامُ اللَّيْلِ » .

„Mu'minova čast je noćni namaz.”

Pripovijeda se od Ebū-l-Ahvesa el-Džušemija da je rekao: „Kada bih se noću približio jednom kvartu, čuo bih im glasove kada uče Kur'an kao zujanje pčela. Zapitao bih se: Kako su ovi ljudi sigurni od onoga od čega se drugi boje?”

Ibrahim Nehāī je pripovijedao: „Govorili su nam: „Učite Kur'an kada se noć spušta, makar to bilo koliko da se pomuze ovca!”

Jezīd er-Rekaši kazivaše: „Ako zaspim, pa se probudim, pa opet zaspim - nikada moje oči ne vidjele sna!”

Noćni namaz i učenje Kur'ana noću je odabrano zbog toga što je u noćnim satima duša predanija, dalja od preokupiranosti, zabave i poslovanja sa ljudima i zaštićenija od licemjerstva i svega što poništava dobra djela. Uz to i sama vjera podstiče na činjenje dobrih djela noću. Konačno, Isrā' i Mi'radž Allahovog Poslanika, s.a.v.s., zbili su se noću.

Uz to Buharija i Muslim, zatim Malik, Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi i Ibn Madždže bilježe hadis od Ebū Hu-rejreta:

وفي حديث: « يَنْزِلُ رُبُّكُمْ كُلَّ لَيْلَةٍ إِلَى سَمَاءِ الدُّنْيَا حَيْثُ يَمْضِي شَطْرُ اللَّيْلِ فَيَقُولُ: هَلْ مِنْ دَاعٍ فَأَسْتَجِيبُ لَهُ » .

„Vaš Gospodar se svake noći spušta na najniže nebo, kad prođe prvi dio noći, i rekne: „Ima li neko da Mi se obraća, pa da mu se odazovem?!“

U Buharijinom „Sahihu“ stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

وفي الحديث أن رسولَ الله ﷺ قال: « في الليل ساعةٌ يُسْتَجَابُ فيها الدعاءُ كلَّ ليلةٍ » .

„U svakoj noći ima jedan trenutak kada se dove primaju.“

Pisac knjige Behdžetu-l-esrār bilježi riječi Sulejmana Enmātija koji kaže da je sanjao Aliju b. Ebī Tāliba kako recitira stihove:

„Da nije onih što vird noću uče i klanjaju,
i onih što Dāvudov post poste,
jutrom bi vaša Zemlja smrvljena bila
jer vi ste narod razvratan, Gospodaru nepokoran!“

I znaj da se sevab noćnog ibadeta stječe i kratkim i dugim učenjem Kur’ana, s tim što se povećava srazmjerno dužini učenja. Važno je odmah napomenuti da je pokuđeno provesti cijelu noć u ibadetu, jer konstantna nesanica dovodi do oboljenja tijela.

Dokaz da se sevab noćnog ibadeta stječe i kratkim učenjem Kur’ana, jeste hadis koji bilježi Ebū Davud i drugi, od Abdullaha b. ’Amra b. ’Asāa, u kojem stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

„Neće biti upisan među nemarne onaj ko u noćnom namazu prouči makar deset ajeta. Onaj ko prouči stotinu ajeta biće upisan u Allahu pokorne, a onaj ko poruči hiljadu ajeta biće upisan među one koji imaju obilnu nagradu.”

Se'ālebī prenosi da je Ibn Abbās rekao: „Ko noću klanja dva rekata, uvrštava se u one koji Allahu sedždu čine i noćni namaz obavljaju.“

O imperativu neprestanog ponavljanja Kur'ana, i prijetnji od zaboravljanja naučenog

Ebu Mūsā el-Eš'arī kazuje da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao:

عن أبي موسى الأشعري رضي الله عنه عن النبي ﷺ قال: «تَعَاهَدُوا هَذَا الْقُرْآنَ، فَوَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَهُوَ أَشَدُّ تَفَلُّتًا مِنَ الْإِبِلِ فِي عُقْلِهَا». رواه البخاري ومسلم

„Stalno se svraćajte na Kur'an, jer, tako mi Allaha u čijoj je ruci moja duša, Kur'an se brže izmiče nego deve iz svoga julara!” (Buharī i Muslim)

Ibn Omer prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

وعن ابن عمر رضي الله عنهما أن رسول الله ﷺ قال: «إِنَّمَا مَثَلُ صَاحِبِ الْقُرْآنِ كَمَثَلِ الْإِبِلِ الْمَعْقَلَةِ، إِنْ عَاهَدَ عَلَيْهَا أَمْسَكَهَا، وَإِنْ أَطْلَقَهَا ذَهَبَتْ». رواه مسلم والبخاري

„Hafiz Kur'ana je kao čuvar svezanih deva: ako ih nadzire zadržaće ih, a ako ih zanemari otići će.” (Buharī i Muslim)

Enes b. Mālik prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., kazao:

وعن أنس بن مالك رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ: «عُرِضَتْ عَلَيَّ أَجْوَرُ أُمَّتِي حَتَّى الْقِذَاءَ يُخْرِجُهَا الرَّجُلُ مِنَ الْمَسْجِدِ، وَعُرِضَتْ عَلَيَّ ذُنُوبُ أُمَّتِي فَلَمْ أَرْ ذَنْبًا أَعْظَمَ مِنْ سُورَةِ مِنَ الْقُرْآنِ أَوْ آيَةٍ أَوْتِيهَا رَجُلٌ ثُمَّ نَسِيهَا». رواه أبو داود والترمذي

„Pokazane su mi nagrade za djela moga Ummeta, pa čak i za trun koji čovjek očisti iz džamije; a pokazani su mi i grijesi mog ummeta, pa ne vidjeh težeg grijeha od grijeha čovjeka koji nauči ajet ili sure iz Kur’ana, a zatim to zaboravi!” (Ebū Dāvūd i Tirmizī)

Sa’d b. ‘Ubāde prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao:

عن سعد بن عبادَةَ رضي الله عنه عن النبي ﷺ قال: «مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ ثُمَّ نَسِيَ لَقِيَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَهُوَ أَجْذَمٌ». رواه أبو داود والدارمي

„Ko nauči Kur’an pa ga zaboravi, Allah će ga na Kijametskom danu proživjeti gubavim.” (Ebu Dāvūd i Dārimi)

O onome ko zaspǐ a ne prouči vird

Muslim bilježi hadis od Omera b. Hattāba, da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

عن عمر بن الخطاب رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ: «مَنْ نَامَ عَنْ حَزْبِهِ مِنَ اللَّيْلِ أَوْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ فَقَرَأَهُ مَا بَيْنَ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَصَلَاةِ الظُّهْرِ كُتِبَ لَهُ كَأَنَّمَا قَرَأَهُ مِنَ اللَّيْلِ» رواه مسلم

„Ko noću zaspi ne proučivši vird, pa ga prouči između sabaha i podne-namaza, imaće nagradu kao da je vird proučio noću.“

Ibn Ebu Davud bilježi od Sulejmana b. Jesāra koji je čuo Ebū Usejda kada kaže: „Sinoć sam zaspao ne proučivši vird. Kada sam se probudio na sabah uzviknuh: 'Mi smo Allahovi i Njemu se vraćamo!' - a moj vird je bilo sure Bekare - U snu sam vidio kravu kako me bode.“

Ibn Ebu Dunjā bilježi da je neki hafiz zaspao ne proučivši vird. U snu je čuo kako mu neko recitira ove stihove:

Čudim se zdravom tijelu junaka
kako do sabaha svu noć prespava,
a ko siguran je pred krilom smrti
dok se u tmimi noći razmiljava?

ŠESTO POGLAVLJE

O ponašanju prilikom učenja Kur'ana

Šesto poglavlje predstavlja osnovnu intenciju ove knjige. Ipak ću samo kratko napomenuti ono najbitnije, tako da kod čitaoca ne izazovem dosadu.

Na samome početku neophodno je da učenje bude iskreno, iz ihlasa, o čemu je već bilo govora. Zatim, učaj se mora prema Kur'anu odnositi s poštovanjem, jer treba biti svjestan da razgovara sa Uzvišenim Allahom. Zbog toga će biti takvog držanja kao da gleda u Allaha, jer ako on ne vidi Allaha, Allah vidi njega.

* * *

Lijepo je da se prije učenja operu zubi, po mogućnosti sirovim misvakom, ili bilo čim drugim što uklanja neprijatan zadah iz usta. Od pripadnika šafijske škole prenose se tri mišljenja o tome da li je postignuta namjera ako se zubi operu sa tri prsta. Prvo, najraširenije je mišljenje da nije, drugo da jeste, i treće da se to toleriše ako se nemaju čime drugo oprati zubi.

Misvakom će prvo očistiti zube sa desne strane, sa nijetom da slijedi sunnet Vjerovjesnika, s.a.v.s. Učenjaci napominju da je pohvalno reći kada se namjerava upotrijebiti misvak: „Gospodaru moj, blagoslovi mi misvak, o Najmilostiviji!”

Pravnik šafijske škole Māverdi kaže: „Blagim pokretima misvaka treba očistiti zube svana i iznutra, i usnu duplju.“

Najbolje je da misvak ne bude suviše sirov, ni previše suh. Ukoliko bude potpuno suh, misvak treba ovlažiti vodom. U nedostatku misvaka dopušteno je, dakako uz njegovo dopuštenje, koristiti nečiji drugi.

U slučaju da usta budu uprljana krvlju ili nečim drugim, nije pohvalno učiti Kur'an dok se usta ne operu. Ovaj stav je ispravniji, iako postoji mogućnost da je i haram, kao što pripovijeda Rūjāni od svoga oca.

* * *

Pohvalno je da se Kur'an uči pod abdestom, iako je jednoglasan stav učenjakâ da je dopušteno učiti bez abdesta, što je argumentirano mnogobrojnim hadisima. Imāmu-l-Haremejn ustvrđuje: za onoga ko bez abdesta uči Kur'an ne može se reći da je učinio pokuđeno djelo, nego da je izostavio veći sevab. Onaj ko nema vode uzeće tejemmum. Za ženu sa bijelim pranjem važi isti propis kao i za onoga ko nema abdesta. Džunupu i ženi sa mjesečnim pranjem (hajz) haram je učiti Kur'an, bez obzira da li se radi o jednom ajetu ili manje, ali dopušteno im je da Kur'an uče u sebi, bez izgovaranja riječi, ili da gledajući u Kur'an uče u mislima.

Svi islamski učenjaci dopuštaju džunupu i ženi sa mjesečnim pranjem da uče tekbire, salavate na Allahovog Poslanika, da izgovaraju „subhanallāh“. Naši autoriteti kažu: „Isti je slučaj i ako bi čovjek npr. rekao:

﴿ يَا يَحْيَى خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ ﴾ مريم ١٢

O Jahja! Prihvati knjigu odlučno! (Merjem, 12), ne misleći time citirati Kur'an, kao i da u slučaju nesreće kažu:

﴿ إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴾ البقرة ١٥٦

Mi smo Allahovi i Njemu se vraćamo! (El-Bekare, 156).

Naša ulema iz Horosana im dopušta da prilikom sje-danja u prijevozno sredstvo prouče kao dovu ajet: *Hvaljen neka je Onaj koji nam je ovo na uslugu dao, mi to sami ne bismo mogli.* (Ez-Zuhruf ,13), ili da kao dovu prouče:

„Gospodaru naš, podaj nam dobro i na ovom i na onom svijetu, i sačuvaj nas patnje u vatri!“ (El-Bekare, 201), s tim da im tu namjera ne bude učenje Kur'ana.

Imāmū-l-Haremejn kaže: „Džunup je griješan ako sa namjerom da uči Kur'an izgovori riječi *bismillāh* ili *el-hamdulillah*, dok nije griješan ako to izgovori kao zikr ili dovu. Dopušteno mu je da izgovori ajet čije je učenje derogirano (mensūh), kao ajet:

Starca i staricu, ako blud učine, neizbježno kamenujte!

* * *

U slučaju da nema vode džunup i žena po isteku mjesečnog pranja, koja se još nije okupala, će uzeti te-jemmum, nakon čega im je dopušteno da uče Kur'an i klanjaju.

Ako poslije tejemmuma izgube abdest, zabranjuje im se da klanjaju, a i dalje im je dopušteno učiti

Kur'an, boraviti u džamiji i činiti sve drugo što je dopušteno onome ko nema abdesta, identično slučaju kada se džunup okupa, a potom izgubi abdest.

Ovo pitanje je jako interesantno i zato mnogi sa čuđenjem pitaju kako može biti zabranjeno džunupu da klanja namaz, a istovremeno mu je dopušteno da uči Kur'an i boravi u džamiji bez nužde? Vidimo da može, na način koji smo pojasnili!

Nema nikakve razlike između tejemmuma koji džunup uzima na putovanju ili dok boravi kod kuće.

Nasuprot ovom općeprihvaćenom mišljenju, stoji mišljenje nekih pravnika šafijske škole, da dok boravi kod kuće sa tejemmumom može klanjati samo namaz, što znači da ne može učiti Kur'an i boraviti u džamiji. Ispravno je, međutim, da može.

U slučaju da uzme tejemmum te klanja i uči Kur'an, a potom nađe vodu, dužan je okupati se, jer tada mu postaje zabranjeno učenje Kur'ana i sve što se zabranjuje džunupu prije nego se okupa. Ako se desi da uzme tejemmum pa klanja i prouči nešto iz Kur'ana, a zatim htjedne obnoviti tejemmum zbog izgubljenog abdesta, novog namaza ili u drugu svrhu, dopušteno mu je učiti Kur'an, iako neki šerijski autoriteti drže da to nije dopušteno. Općeprihvaćen je, međutim, prvi stav.

Međutim, ako se dogodi da džunup nema ni vode ni zemlje za tejemmuma, klanjaće namaz onako kako može, zbog toga što je namasko vrijeme ograničeno, ali mu zato nije dopušteno učiti Kur'an izvan namaza. U namazu će učiti samo Fatihu. Ovdje se postavlja pitanje: Da li je dopušteno učiti i Fatihu?

Po prvom, ispravnom mišljenju dopušteno mu je proučiti Fatihu, jer namaz može biti ispravan samo s Fatihom. Kako god je u nuždi džunupu dopušteno klanjati, isto tako mu je dopušteno i učiti Kur'an.

Drugo mišljenje pravnikâ je da mu je zabranjeno učiti Kur'an, te će zbog toga u namazu učiti samo zikrove koje uči onaj ko ne zna ništa iz Kur'ana napamet, jer takav ima šerijatsku, a onaj drugi objektivnu prepreku.

Ovdje sam sažeto pripomenuo neke situacije koje je nužno poznavati. Opširnije, uz rasprave, dodatne propise i argumente, o svemu ovome se može čitati u fikhskim djelima. A Allah najbolje zna!

* * *

Lijepo je da se Kur'an uči na čistom odabranom mjestu, zbog čega jedna grupa učenjaka tvrdi da je to najbolje činiti u džamiji, jer je džamija simbol čistoće i mjesto gdje se ona nalazi ima posebnu čast. Uz to time se postiže i nešto drugo - nagrada i'tikāfa! Zato je poželjno da onaj ko uči Kur'an pri ulasku u džamiju nanijeti i'tikāf, bez obzira da li boravio dugo ili kratko.

Ovakvo poštovanje prema džamiji treba prakticirati, širiti i njemu navikavati djecu i odrasle, jer se ono za postavlja i sve više izumire.

Stavovi učenjakâ različiti su po pitanju da li je mekruh učiti nešto iz Kur'ana u kupatilu. Naši autoriteti kažu: nije mekruh, što prenosi vrsni i ugledni učenjak Ebū Bekr b. Munzir u djelu el-Ešrāf pozivajući se na Ibrahima Neha'ija, Mālika i 'Atā'a. Mnogi drugi, međutim,

tvrdi da je mekruh, među kojima je i Alija b. Ebi Tālib, što bilježi Ibn Ebu Davud. Isti stav bilježi Ibnu-l-Munzir od grupe učenjaka iz generacije tābi'ina, među kojima su i: Ebū Vāil Šekik b. Seleme, Ša'bī, Hasan Basrī, Mekhūl, Kubejsa b. Zuejb. Po jednoj varijanti ovog mišljenja bio je čak i Ibrahim el-Nehai a naša ulema taj stav prenosi i od Ebu Hanife, neka je svima njima Allahova milost.

Ša'bī kaže: „Mekruh je učiti Kur'an na tri mjesta: u hamāmima (kupaćonicama), toaletima i u mlinovima kada se okreće mlinski točak.“

Po mišljenju Ebū Mejsere dopušteno je spominjati Allaha samo na čistim mjestima. A Allah najbolje zna!

Dopušteno je učiti Kur'an idući putem ukoliko je čovjek prisutan umom. Ako je nečim preokupiran i nije svjestan onoga što uči, mekruh mu je učiti, jer Allahov Poslanik, s.a.v.s., bojeći se greške prilikom učenja, nije dopuštao onome ko je pospan da uči Kur'an.

Ibn Ebu Dāvūd prenosi od Ebū Derdā'a da je idući putem učio Kur'an, a od Omera b. Abdulaziza da je on to dopuštao.

Ibn Ebu Davud pripovijeda: „Kazivao nam je Ebū Rebī' da ga je izvijestio Ibn Vehb, da je upitao Mālika šta misli o čovjeku koji pred sabah klanja noćni namaz, a zatim krene u džamiju ne proučivši cijelo sure u namazu, da li će ga dovršiti idući putem?

Mālīk mu odgovori da je mekruh i dodade: 'Ne znam da su prijašnje generacije Kur'an učile idući putem.'“

Ovo predanje od Mālīka je sahih predanje.

Pohvalno je da se prilikom učenja Kur'ana izvan namaza okrene prema Kibli (prema hadisu: „Najbolje sjedjeljke zikra jesu one u kojima se bude okrenuto prema Kibli!“), sjede dostojanstveno i skrušeno gledajući preda se ponizno kao da se sjedi pred učiteljem, jer će se tako imati najveća nagrada. Dopušteno je učiti Kur'an stojeći, ležeći na boku, ili u nekom drugom položaju, ali je nagrada manja. Allah, dž. š., kaže:

﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَأَخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ. الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ آل عمران ١٩٠، ١٩١

U stvaranju nebesa i Zemlje, i u izmjeni noći i dana su, zaista, znakovi za razumom obdarene. Za one koji stojeći i sjedeći i ležeći Allaha spominju i o stvaranju nebesa i Zemlje razmišljaju. (Alu 'Imrān, 190, 191).

U Sahihu je zabilježeno od Aise, r. a., da je govorila:

عن عائشة رضي الله عنها قالت: كان رسولُ الله ﷺ يتكئُ في حجري وأنا حائضٌ ويقرأُ القرآنَ. رواه البخاري ومسلم

„Božiji Poslanik, neka su na njega mir i blagoslovi Božiji, znao se nasloniti na moje krilo i učiti Kur'an, iako bih imala mjesečno pranje!“ Ovaj hadis bilježe i Buharija i Muslim, a u drugoj se verziji hadisa kaže: „I učio bi Kur'an dok bi mu glava bila u mom krilu!“

Ebū Mūsā el-Es'arī kaže: „Ja učim Kur'an u namazu i u postelji.“ Hazreti Aiša je govorila: „Ja učim svakodnevni virid ležeći na postelji!“

Na početku učenja Kur'ana treba proučiti euzubille: *Euzu billahi mine-š-šejtani-r-radžim* - „Utječem se Allahu od prokletog šejtana.” Ovog stajališta je većina islamskih učenjaka, mada postoji mišljenje i da se euzubille prouči poslije, shodno kur'anskom ajetu:

﴿فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ﴾ النحل ٩٨

Pa kada budeš učio Kur'an, od Allaha zatraži zaštitu od šejtana prokletog! (En-Nahl, 98). Međutim, većina islamskih učenjaka ovaj ajet razumije kao da se kaže: *Pa kad htjedneš učiti Kur'an, od Allaha zatraži zaštitu...!*

Forma te zaštite jest ona koju smo naveli na početku ovog podioka, iako su je neki raniji učenjaci učili na sljedeći način:

أَعُوذُ بِاللَّهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

„Utječem se Allahu, koji sve čuje i zna, od prokletog šejtana.”

Euzubilla se može učiti i na ovaj način, ali je bolje to činiti na onaj način.

Nije obavezno da se prouči euzubille, nego je to pohvalno svakome ko uči Kur'an, bilo u namazu ili izvan namaza.¹

---

1 - Napominjemo da je imam Nevevi sljedbenik šafijskog mezheba i da je stav hanefijske škole o ovom pitanju različit. Prema hanefijskoj školi Euzubille se uči samo u sljedećim slučajevima: na prvom rekatu nakon početnog tekbira, i na početku trećeg rekata u ikindijskih i jacijskih sunneta, i u teravih-namaza. (Op. prev.)

Prema jednom mišljenju šafijskih pravnika, pohvalno je proučiti euzubille na početku svakog rekata, dok je to prema drugom mišljenju pohvalno proučiti samo na prvom, a ako se ne prouči na prvom učiće se na drugom rekatu.

Pohvalno je, prema preovlađujućem mišljenju i u dženzaza-namazu proučiti euzubille poslije početnog tekbira.

* * *

Treba na početku svakog sureta, izuzev sureta Et-Tevbe, proučiti Bismille, jer stav je velikog broja učenjakâ da je Bismilla jedan od kur'anskih ajeta, čemu svjedoči i to da je u Mushāfu upisana na početku svih sureta osim sure Et-Tevbe. Zbog toga, onaj ko prouči Bismillu na početku svakog sureta biće siguran da je proučio kompletnu hatmu, odnosno sure, dok je onaj ko je izostavi, prema mišljenju učenjaka izostavio dio Kur'ana.

Zasebnu brigu o učenju Bismille na početku suretâ treba voditi u slučaju kada je vakufnamom, određena plata učaču Kur'ana za učenje nekih džuzeva Kur'ana ili sedmine Kur'ana jer će učač na takav način biti siguran da mu je halal plata koju je po vakufnami primio za učenje, inače, u suprotnom slučaju, po mišljenju učenjakâ koji tvrde da je Bismilla ajet, sastavni dio sureta, on ne zaslužuje ništa (tj. haram mu je).

Ovo je važna natuknica i treba je aktuelizirati i posvetiti joj odgovarajuću pažnju.

Kur'an treba učiti skrušeno, uz razmišljanje, kako to ustvrđuju mnogobrojni i općepoznati argumenti, što je i glavni i osnovni cilj učenja. Time se razgaljuju duše i prosvjetljavaju srca.

Uzvišeni Allah kaže:

﴿ أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ ﴾ النساء ٨٢

A zašto oni ne promišljaju Kur'an? (En-Nisā', 82).

﴿ كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ ﴾ ص ٢٩

Knjiga koju ti objavljujemo blagoslovljena je, da bi oni o ajetima njezinim razmišljali. (Sād, 29).

Mnogobrojni hadisi i izreke vrsnih učenjakâ podstiču na promišljanja Kur'ana. Bilježi se da su se neki učenjaci cijelu noć, do sabaha, bavili samo jednim jedinim ajetom razmišljajući o njemu. Neki su prilikom učenja padali u nesvjest, dok su neki tako učeći čak umirali!

Behz b. Hakīm priča da je ugledni tābi'in Zurāre b. Evfā pao mrtav dok je kao imam učio na sabah-namazu ajet:

﴿ فَأَذَا نُقِرَ فِي النَّاقُورِ فَذَلِكَ يَوْمٌ عَسِيرٌ ﴾ المدثر ٨ و٩

A kada se u rog puhne, biće to težak dan. (El-Muddessir 8, 9).

Behz b. Hakīm dodaje: „Ja sam bio među ljudima koji su nosili njegovu dženazu.“

Ahmed b. Ebī Harvārī - bosiljak Sirije, kako ga naziva Ebu-l-Kasim el-Džunejd - uz jecaj bi padao u nesvijest kada bi se pred njim učio Kur'an.

Ibn Ebī Davud prenosi da je Kāsīm b. Osman el-Džū'ī osporavao takvo ponašanje Ahmeda b. Ebu Havārija, a Džū'ī, ugledni muhaddis iz Damaska, bijaše priznatiiji od Havārija.

Među učenjacima koji su također osuđivali to kod njega izdvajali su se Ebu-l-Dževzā' i Kajs b. Habter.

Naše je mišljenje, međutim, da nema razloga za ovakvo osporavanje, izuzev u slučaju kad dotični prizna da on to čini izvještačeno.

Znameniti učenjak, široko nadaren i vrsni pobožnjak Ibrahim el-Havvās kaže: „Pet stvari liječi srca: učenje Kur'ana sa razmišljanjem, prazan stomak, noćni ibadet, ponizno obraćanje Allahu u zoru i druženje sa pobožnim ljudima.“

Pohvalno je ponavljati jedan ajet zbog razmišljanja o njemu

U odlomku prije ovoga govoreno je o podsticanju na razmišljanje prilikom učenja Kur'ana, utjecaju razmišljanja na dušu i praksi glasovitih učenjakâ.

Nesāi i Ibn Mādždže prenose od Ebū Zerra da je rekao: „Vjerovjesnik, s.a.v.s., jedne je noći sve do zore ponavljao samo jedan ajet. Taj ajet je:

﴿إِنْ تُعَذِّبُهُمْ فَلأنَّهُمْ عِبَادُكَ﴾ المائدة ١١٨

Ako ih kazniš - pa oni su robovi Tvoji! (Ēl-Mā'ide, 118).

Temīm Dārī je sve do zore ponavljao ajet:

﴿أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا

الصَّالِحَاتِ﴾ الجاثية ٢١

Zar misle oni koji grijehe čine da ćemo s njima postupati jednako kao sa onima koji vjeruju i dobrâ djela rade? (El-Džāsije, 21).

Abbād b. Hamza pripovijeda: Jednom prilikom zatekao sam Esmu kada je učila ajet:

﴿فَمَنْ لِلَّهِ عَلِيمًا وَقَانًا عَذَابَ السَّمُومِ﴾ الطور ٢٧

Allah nam je milost darovao i od patnje u vatri nas sačuvao. (Et-Tūr, 27).

Ponavljala je ajet. Meni se to isuviše oteglo, pa sam izašao u čaršiju da nešto kupim. Kad sam se vratio, zatekao sam je kako i dalje uči isti ajet!

Neki prenose ovaj događaj od hazreti Aiše.

Abdullah b. Mes'ūd je ponavljao ajet:

﴿رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا﴾ طه ١١٥

Gospodaru, znanje mi povećaj! (Tāhā, 115).

Se'īd b. Džubejr je ponavljao:

﴿وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ﴾ البقرة ٢٨١

Bojte se dana u kojem ćete se Allahu vratiti! (El-Bekare, 281) i ajet:

﴿فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ إِذْ الْأَغْلَالُ فِي أَعْنَاقِهِمْ﴾ الغافر ٧١

A znaće oni kada im nâ vratovima budu okovi. (El-Mu'min, 70, 71). i ajet:

﴿مَا عَرَكَ بَرِّيكَ الْكَرِيمِ﴾ الانفطار ٦

Zašto da te obmanjuje to što je Gospodar tvoj plemenit? (El-Infitār, 6).

Dahhāk je znao sve do sabaha ponavljati ajet:

﴿لَهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِنَ النَّارِ وَمِنْ تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ﴾ الزمر ١٦

Nad njima će biti naslage vatre i ispod njih naslage. (Ez-Zumer, 16).

O plakanju prilikom učenja Kur'ana

U prošla dva odlomka pojašnjeni su neki faktori koji podstiču na plakanje prilikom učenja Kur'ana. Takva vrsta plača odlika je gnostikâ, i prepoznatljiv znak Allahovih pobožnih robova. Bog Uzvišeni kaže:

﴿ وَيَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا ﴾ الإسراء ١٠٩

I padaju licem na tle plačući, i On im još uvećava skrušenost. (El-Isrâ', 109).

Među izrekama i hadisima koji se dotiču ove teme izdvaja se hadis koji bilježi Ibn Mādždže da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao:

عن النبي ﷺ: « اقرؤوا القرآن وأبكوا، فإن لم تبكوا فتباكوا ».

„Učite Kur'an plačući, a ako ne možete onda nastojte plakati!“ (Hadis je, međutim, slab - daif).

Prenosi se da je hazreti Omer b. Hattāb učio sure Jūsuf na sabah-namazu i plakao toliko da su mu suze kvasile vrat.

Drugo predanje bilježi da se to dogodilo na jacija namazu, što ukazuje na to da se takav prizor sa Omerom ponavljao.

Treće predanje tvrdi da je hazreti Omer tako jecao da se to čulo čak i iza zadnjih safova.

Ebū Redžā' kaže da se koža Ibn Abbāsovih podočnjaka od plača tako naborala da je bila poput istrošenih kaiševa.

Ebū Sālih kazivaše: „Neki ljudi iz Jemena su, prilikom posjete hazreti Ebū Bekru, učili Kur'an i plakali na što im on reče: „I mi smo bili takvi!“

Hišām kaže: „Često sam noću čuo jecaje Muhammeda b. Sīrīna dok je klanjao namaz!“

U ovaj odlomak su samo ukratko, kao napomena, uvrštena neka među neizbrojivim predanjima, što je sasvim dovoljno. A Allah najbolje zna!

Imam Ebū Hāmid el-Gazālī u vezi sa ovim kaže: „Plakanjè pri učenju Kur’ana je pohvalno, a takav stupanj postiže se tako što će srce učača biti ispunjeno tugom, duboko će promišljati o kazni, o prijatnji, o ugovorima s Bogom, te koliko je, u vezi s tim načinjeno propusta. Ako se u takvom duševnom stanju ne rastuži i ne rasplače, kao što plaču odabrani robovi, onda neka plače zbog toga što nije takav, jer je to najveća nesreća!

* * *

Učenje treba biti razgovijetno i pravilno. Jednoglasan je stav učenjakâ da je pohvalno učiti razgovijetno Kur’an, shodno ajetu:

(وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا) المزمّل ٤

I Kur’an razgovijetno uči! (El-Muzzemmil, 4).

Ebū Dāvūd, Tirmizī i Nesāī bilježe da je Umu Seleme, opisujući učenje Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kazivala da je Kur’an učio razgovijetno, riječ po riječ.” (Tirmizī za hadis kaže da je: hasen sahih.)

وعن معاوية بن قُرة عن عبد الله بن مغفل رضي الله عنه قال: « رأيتُ رسولَ الله ﷺ يومَ فتحِ مكةَ على ناقتهِ يقرأُ سورةَ الفتحِ، يُرجعُ في قراءتهِ ». رواه البخاروي ومسلم

Abdullah b. Mugaffel kazuje: „Vidio sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s., na dan oslobođenja Mekke, jahao je na devi i ponavljajući učio sure El-Feth!“ (Buharija i Muslim)

Ibn Abbās je govorio: „Draže mi je da jedno sure proučim razgovijetno nego cijeli Kur'an nerazgovijetno.“

Upitaše jedanput Mudžāhida: - Reci nam o dvojici ljudi, od kojih jedan u namazu prouči dvije sure - El-Bekare i Ālu 'Imrān, a drugi za isto vrijeme samo El-Bekare? - Bolji je onaj koji prouči samo El-Bekare! - odgovorio je on.

Zabranjeno je Kur'an učiti pretjerano brzo, što se naziva *hezz*. Abdullahu b. Mes'udu je tako jedanput neko rekao: - Na jednom rekatu ja proučim sva kratka sureta.

- Znači izdeklamuješ ih kao pjesmu!, odgovorio je on. - Nekim učačima Kur'an ostaje samo na jeziku, ali, kada se Kur'an slegne u srcu, tad koristi! (Predaju bilježe Buharija i Muslim, a ovo je Muslimova varijanta.)

Stav učenjakâ je da je pohvalno učiti Kur'an po tertilu (razgovijetno) kako radi razmišljanja, tako i općenito, posebno kada je riječ o nearapima koji ne razumiju značenje ajetâ, jer je takvo učenje bliže poštovanju Kur'ana, i ostavlja dublji trag u srcu.

* * *

Lijepo je da učač, kada prouči ajet o Allahovom rahmetu, moli Allaha za rahmet, a kada prouči ajet o kazni da traži kod Allaha utočište od zla ili od kazne, ili da

kaže: „Gospodaru moj, molim Te za zaštitu!“, ili: „Gospodaru moj, molim Te za zaštitu od svakog zla!“ Kada prouči ajet koji veliča Allaha, reći će: „Neka je Slavljen i Uzvišen!“ ili „Neka je Blagoslovljen i Uzvišen!“ ili: „Neka je uzvišeno veličanstvo našeg Gospodara!“

Muslim bilježi da je Huzejfe b. Jemān rekao:

عن حذيفة بن اليمان رضي الله عنه قال: صليت مع النبي ﷺ ذات ليلة فافتتح البقرة، فقلت: يركع عند المائة! ثم مضى؛ فقلت: يُصلي بها في ركعة! فمضى، فقلت: يركع بها! ثم افتتح النساءَ فقرأها ثم افتتح آل عمرانَ فقرأها، يُقرأ ترسلاً. إذا مرّ بآية فيها تسبيح سبح، وإذا مرّ بسؤال سأل، وإذا مرّ بتعوذٍ تعوذ. رواه مسلم في صحيحه

„Jedne noći klanjao sam za Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., i kada je, učeći razgovijetno, započeo sure El-Bekare pomislih: Učiniće rukū' nakon stotinu ajetâ, - ali on produži. Pomislih: Proučiće je čitavu na dva rekata - ali on nastavi učiti. Tada pomislih u sebi: Pručiće cijelo sure na jednom rekatu? Ali on započe sure En-Nisā' i prouči ga, zatim otpoče sure Ālu 'Imrān i prouči ga. Kada bi proučio ajet o slavljenju Allaha, dž.š., slavio bi ga, kada bi proučio ajet dove molio bi Allaha, a kada bi proučio ajet o zaštiti tražio bi Allahovu zaštitu.“

Sure En-Nisā' se tada nalazila ispred sure Ālu 'Imrān.

Šafijski pravници stoje na stanovištu da je pohvalno prilikom učenja Kur'ana, u namazu ili izvan namaza na isti način moliti Allaha, slaviti ga i tražiti zaštitu, bez

razlike da li je riječ o imamu, da li neko klanja za imamom ili po sebi, jer je riječ o dovi, u čemu su svi klanjači jednaki, kao što su jednaki pri izgovoru „amin“ poslije proučene Fatihe.

Ovakav stav Šāfīje prihvatila je većina učenjaka, dok Ebū Hanīfe tvrdi da je takav čin u namazu mekruh i da nije pohvalan.

Međutim, ispravno je mišljenje većine učenjaka, zbog citiranog hadisa.

* * *

Ono, na što se mora obratiti posebna pažnja i u čemu se mora biti kategorično, jest izražavanje poštovanja prema Kur'anu, što neki nemarni učači zanemaruju i olahko prelaze preko toga prilikom grupnog učenja Kur'ana. Tu, prije svega, mislimo na glasno smijanje, galamu i pričanje za vrijeme učenja, osim kad je neophodno pribjeći govoru, što se mora izbjegavati, jer na takav se način pokorava Allahovim riječima:

﴿وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾

A kada se Kur'an uči vi ga slušajte i šutite, da biste bili pomilovani. (El-A'rāf, 204).

Neka u tome uzor bude Ibn Omer, r.a., od koga Ibn Ebi Davud bilježi da „kad bi učio Kur'an, ne bi ništa govorio dok ne bi završio ono što je namjerio proučiti“. Ovo bilježi i Buharija u svome „Sahihu“, u poglavlju o tefsiru, kod komentara ajeta:

﴿نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ﴾ البقرة ٢٢٣

Vaše žene su njive vaše. (El-Bekare, 223); „Ibn Omer“, kaže on, „nikada ni riječ ne bi progovorio, sve dok ne bi proučio ono što je naumio.“

U ono što se mora izbjegavati pri učenju Kur'ana spada i bezrazložno mahanje rukama, budući da se radi o obraćanju Gospodaru Uzvišenome, te gledanje u ono što zaokuplja pažnju i dekoncentrira.

* * *

Nije dopušteno učiti Kur'an na nekom drugom jeziku, svejedno da li dotični znao arapski jezik ili ne, i da li učio u namazu ili izvan namaza, jer namaz bi mu bio neispravan prema mišljenju Šāfīje, Mālika, Ahmeda, Dāvūda i Ibn Munzira.

Ebu Hanife dopušta učenje Kur'ana na drugom jeziku i kaže da je takav namaz ispravan, a Ebū Jūsūf i Muhammed isti čin dopuštaju isključivo onome ko ne zna arapski jezik.

* * *

Kur'an je dopušteno učiti po jednom od sedam općeprihvaćenih načina učenja (قراءات), a zabranjeno po nekom drugom odbačenom kiraetu ili neispravnom predanju od sedmerice imama kiraeta.

U sedmom poglavlju će biti govora o jednoglasnom stavu učenjaka da se mora javno pokajati onaj ko uči ili podučava Kur'anu po odbačenom kiraetu.

Mišljenje šafijske škole je da je pokvaren namaz onome ko svjesno uči po odbačenom kiraetu, ispravan onome ko po njemu iz neznanja uči, te mu se to neće uzimati za zlo.

Hafiz i imam Ebū Omer Ibn Abdulberr bilježi da je stav svih učenjaka da nije dopušteno učiti Kur'an po odbačenom kiraetu, niti klanjati namaz za imamom koji uči po njemu. Učenjaci kažu: „Onome ko ne zna za ovu vrstu zabrane treba objasniti, pa ako to ponovi ili bude već znao o zabrani, biće strogo kažnjavan sve dok ne prestane. Zajednička je obaveza da se on u tome onemogućí i spriječi.“

* * *

Treba da se uči po jednom kiraetu sve dok traje jedna misaona cjelina kur'anskog kazivanja, a nakon toga se može započeti drugi kiraet, iako je pohvalnije da se jednom prigodom uči isključivo jedan kiraet.

* * *

Učenjaci tvrde da treba učiti po redosljedu Mushāfa, započevši sa Fatihom, suretom El-Bekare, Ālu 'Imrān, i potom učiti redosljedom suretâ, bez razlike da li se učilo u namazu ili ne.

Čak neki pravници šafijskog mezheba kažu da onaj ko na prvom rekatu prouči sure En-Nâs, treba na drugom rekatu učiti sure El-Bekare, nakon Fatihe.

Neki naši autoriteti kažu: „Pohvalno je učiti redoslijedom Kur’ana, zbog toga što se iza ovakvog slijeda krije mudrost, i to neprestano prakticirati, izuzev u slučajevima koje praksa sunneta izuzima, kao npr. da se u petak na sabahu uči sure Es-Sedžde na prvom, a sure El-Insān na drugom rekatu; sureta Kāf i el-Kamer na bajram-namazu; na sabahskim sunnetima El-Kafirūn i El-Ihlās; i u vitr-namazu El-E’alā na prvom, El-Kafirūn na drugom i El-Ihlās, El-Felek i En-Nās na trećem rekatu.

Međutim, dopušteno je odstupiti od kur’anskog redoslijeda, kao npr. proučiti sure koje ne slijedi odmah iza već proučenog, ili prvo proučiti jedno sure, a zatim drugo koje je po redoslijedu prije njega.

O tome su zabilježena mnogobrojna predanja, kao slučaj kada je Omer ibn El-Hattāb na prvom rekatu sabaha proučio sure El-Kehf, a na drugom sure Jūsuf.

Ipak, neki učenjaci drže da je mekruh odstupiti od redoslijeda Mushāfa.

Ibn Ebī Davud bilježi da je po mišljenju Hasana Basrija svako odstupanje od kur’anskog poretka mekruh.

On još, prenoseći predanje vjerodostojnim lancem prenosilaca, bilježi da je Abdullah b. Mes’ūd kada je zapitan o čovjeku koji Kur’an uči od kraja, odgovorio: „Njegovo srce je izokrenuto!“

Nema sumnje da je strogo zabranjeno učiti neko sure od kraja prema početku, jer se tako gube neki oblici nadnaravnosti Kur’ana i mudrost utkana u poredak kur’anskih ajeta.

Ibn Ebī Davud bilježi da su vrsni i ugledni prvaci tābi'ina Ibrahim Neha'ī i imam Malik b. Enes osporavali takav čin, što je Mālik posebno oštro kritikovao govoreći: „To je golemi grijeh!“

Važno je napomenuti da je dopušteno učiti djecu sureta od kraja Mushāfa, što ne potpada pod pređašnju zabranu, jer djeca uče sure po sure, u različitim danima, i tako lakše Kur'an nauče napamet. A Allah najbolje zna!

* * *

Učenje Kur'ana gledajući odabranije je od učenja napamet, jer je i gledanje u Kur'an ibadet, čime se postiže nagrada za učenje i za gledanje, što tvrde Kādī Husejn, Ebū Hāmid el-Gazālī i drugi učenjaci. Gazalija navodi u „Ihjāu“ da je veliki broj drugova Vjerovjesnika, s.a.v.s., učio Kur'an gledajući, i da su mrzili da im prođe i jedan dan a da ne pogledaju u Kur'an.

Ibn Ebī Davud bilježi da je veliki broj učenjaka iz prvih generacija učio gledajući u Mushaf, i ja nisam našao da neko u vezi s tim ima drugačiji stav.

Neko će možda primijetiti: Ovo pitanje se razlikuje od osobe do osobe, što znači da će učiti gledajući onaj za koga je istovjetno da li učio gledajući ili napamet, ako uči ponizno i uz razumijevanje, dok će učiti napamet onaj ko takvim učenjem promišlja i skrušeno uči Kur'an, s tim da mu se to, kada uči gledajući, još i povećava. Ova primjedba je vrlo umjesna, i ono što su kazali raniji učenjaci u potpunom je skladu sa njom.

**Pohvalno je grupno učiti Kur'an,
jer nagradu imaju i učaci i slušaoci,
dok posebnu nagradu zaslužuje onaj
ko je uzrok i ko podstiče na takav skup**

Mnogi argumenti, kao i stalna praksa ranijih i kasnijih učenjakâ dokazuju da je skupno učenje Kur'ana pohvalno. Muslim i Tirmizî bilježe od Ebū Hurejreta i Ebū Se'ida el-Hudrija da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao:

عن أبي هريرة وأبي سعيد الخدري رضي الله عنهما أن النبي ﷺ قال: « ما من قوم يذكرون الله إلا حفت بهم الملائكة وغشيتهم الرحمة ونزلت عليهم السكينة وذكرهم الله فيمن عنده ». قال الترمذي: حديث حسن صحيح

„Kada god se sakupi grupa ljudi zbog sjećanja na Allaha, okruže ih meleki, obujmi ih rahmet, na njih se spusti smirenost, i Allah ih spomene među onima koji su kod Njega.” (Tirmizi za hadis kaže da je: hasen sahih.)

Ebū Hurejre prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao:

عن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي ﷺ قال: « ما اجتمع قوم في بيت من بيوت الله تعالى يتلون كتاب الله ويتدارسونه بينهم إلا نزلت عليهم السكينة وغشيتهم الرحمة وحفتهم الملائكة وذكرهم الله فيمن عنده ». رواه مسلم وأبو داود

„Kada god se sakupi grupa ljudi u nekoj Allahovoj kući radi učenja i izučavanja Kur'ana, na njih se spusti

mir, obujmi ih rahmet, okruže ih meleki i Allah ih spomene kod onih koji su kod Njega.” (Muslim i Ebū Davud, čiji lanac zadovoljava kriterij Buharije i Muslima.)

Između mnogobrojnih hadisa izdvaja se hadis koji bilježe Tirmizī i Nesāī od Mu’āvije da ih je jednom prilikom Allahov Poslanik, s.a.v.s. zatekao okupljene u halki i zapitao:

عن مُعَاوِيَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنِ النَّبِيَّ ﷺ خَرَجَ عَلَيَّ حَلَقَةً مِنْ أَصْحَابِهِ فَقَالَ: « مَا يُجْلِسُكُمْ؟ » قَالُوا: جَلَسْنَا نَذْكُرُ اللَّهَ تَعَالَى وَنَحْمَدُهُ لِمَا هَدَانَا لِلْإِسْلَامِ وَالْإِيمَانِ وَمَنْ عَلَيْنَا بِهِ؛ فَقَالَ: « أَتَانِي جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَأَخْبَرَنِي أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُبَاهِي بِكُمْ الْمَلَائِكَةَ. » رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالنَّسَائِيُّ، وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ:

حديث حسن صحيح

- Šta vas je okupilo? - Okupili smo se da spominjemo Allaha i da Mu zahvaljujemo na blagodati upute islamu i imanu - odgovoriše.

- Sada mi dođe Džibril, neka mu je Allahov spas, i obavijesti me da se s vama Uzvišeni Allah ponosi pred melekima.” (Tirmizi kaže: hadis hasen sahih.)

Dārimī prenosi da je Ibn Abbās rekao: „Jedan ajet iz Kur’ana biće svjetlost onome ko ga sasluša.“

Ibn Ebī Davud prenosi da je Ebū Derdā’ učio Kur’an sa grupom ljudi.

On još bilježi grupno učenje od mnogih uglednih učenjaka i vrsnih kadija iz prvih generacija.

Hassān b. ‘Atijje i Evzā’ī svjedoče da je skupno učenje Kur’ana u Damasku prvi uveo Hišām b. Ismail, kada je došao halifi Abdulmeliku na dvor.

Međutim, Ibn Ebī Davud bilježi da je takav način učenja osporavao Dahhāk b. Abdurrahman govoreći: „Zapamtio sam drugove Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i nisam ih ni vidio ni čuo da tako rade.“

Ibn Vehb je zapitao Mālika: - Šta kažeš za grupu ljudi koji skupa uče jedno sure od početka do kraja? Malik je to osporio riječima: - Prije nisu tako učili, nego su jedni druge preslušavali.

Osporavanje Dahhāka i Mālika je u suprotnosti sa praksom učenjaka ranijih i kasnijih generacija. Njihovo mišljenje potiru i argumenti, te je neprihvatljivo. Na osnovu spomenutih predanja utvrđeno je da je grupno učenje pohvalno, uz uvjet da se učači pridržavaju već naznačenih pravila. A Allah najbolje zna!

Jako veliki broj hadisa i predanja naglašava zasebnu nagradu onome ko bude uzrok jednom takvom skupu.

Sahih hadis glasi:

عن النبي ﷺ : « الدالُّ على الخير كفاعله » .

„Onaj ko upućuje na dobro je kao i onaj ko ga čini.“

Buharija i Muslim prenose od hazreti Alije hadis:

عنه ﷺ : « لَأَنْ يَهْدِيَ اللَّهُ بِكَ رَجُلًا وَاحِدًا خَيْرٌ لَكَ مِنْ حُمْرِ النَّعَمِ . »

„Vrjednije ti je da Allah tvojim sevepom uputi jednog čovjeka nego sve blago ovoga svijeta.“

Uzvišeni Allah kaže:

قال الله تعالى : ﴿ وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى ﴾ المائدة ٢

Jedni drugima pomažite u dobročinstvu i čestitosti, (El-Māide, 2), i zato apsolutno nema sumnje u veličinu nagrade onoga ko na tom putu ustrajno radi.

O naizmjeničnom učenju Kur'ana

To jeste da Kur'an uči grupa ljudi na takav način što će jedan među prisutnim proučiti desetinu džuzza ili džuz npr., zatim će nastaviti drugi, zatim, treći, itd. Spomenuti način učenja je dopušten i pohvalan. Imam Malik je na ovakvo pitanje odgovarao: „Nije loše da se tako uči.“

O glasnom učenju Kur'ana

Ovaj odlomak je od bitnog značaja i treba mu posvetiti posebnu pažnju.

Znaj da Buharija i druge zbirke bilježe veliki broj hadisa koji naznačuju da je pohvalno učiti Kur'an glasno. Sa druge strane, zabilježena su predanja koja naznačuju da je pohvalno učiti Kur'an tihim glasom ili u sebi. Ovaj odlomak sadrži kratak osvrt na osnove obiju tvrdnji, inšāllāh.

Imam Ebu Hāmid el-Gazali i drugi učenjaci izmiruju ove dvije oprečne tvrdnje ovako: „Učenje u sebi je za štita od licemjerstva, i onome ko se plaši licemjerstva bolje je da tako uči; dok je učenje naglas bolje za onoga ko se ne plaši licemjerstva, jer zahtijeva više truda, njegova korist veća je od individualne, uz to učenje naglas probuđuje srce učača, traži koncentraciju razuma, napregnuće misli i sluha, odgoni san i povećava energičnost, budi zaspalog, odsutnog duhom i uključuje ih u učenje. Zato kažu: Bez obzira sa kojim nijjetom od svega ovoga se učilo, glasno učenje je odabranije, a ako u

tome ima veći broj nijjetâ, shodno tome se povećava i nagrada.“

Gazali dodaje: „Na osnovu toga tvrdimo da je učenje čitajući iz Mushafa pohvalnije, što je i konačan zaključak, a time i propis, vezan za ovo pitanje.“

Ovdje se, između mnogih predanja, sažeto osvrćem na neka.

Buharija prenosi od Ebu Hurejreta da je čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kada je rekao:

عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: سمعتُ رسولَ الله ﷺ يقول: « مَا أَذِنَ اللهُ لشيءٍ مَّا أَذِنَ لِنَبِيِّ حَسَنِ الصَّوْتِ يَتَغَنَّى بِالْقُرْآنِ يَجْهَرُ بِهِ ». رواه البخاري ومسلم

„Allah ništa ne sluša tako kao Vjerovjesnika lijepog glasa kada glasno uči Kur'an.“

Allahovo slušanje je samo aluzija na zadovoljnost i lijep prijem tog djela.

Buharija i Muslim prenose od Ebū Musaa el-Eš'arije da mu je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

عن أبي موسى الأشعري رضي الله عنه أن رسولَ الله ﷺ قال له: « لقد أُوتيتَ مِزْمَارًا مِنْ مِزَامِيرِ آلِ دَاوُدَ » رواه البخاري ومسلم

„Podarena ti je jedna od struna porodice Davudove!“
U Muslimovom predanju stoji još:

وفي رواية لمسلم أن رسولَ الله ﷺ قال له: « لقد رأيتُني وأنا استمع لقراءتك البَّارحةَ ». ورواه مسلم

„Da si me vidio kako sam slušao dok si ti jučer učio Kur'an!“

Muslim isto predanje navodi i od Burejdeta b. Husajba.

Ibn Madždže bilježi od Fedāle b. ‘Ubejda da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

عن فضالة بن عبيد رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ: «لله أشدُّ أذنًا إلى الرجل حسن الصوت بالقرآن من صاحب القينة إلى قينته». رواه ابن ماجه

„Allah brižljivije sluša čovjeka lijepog glasa kada uči Kur’an nego vlasnik pjevačice dok mu ona pjeva pjesmu.“ (Hadis je, međutim, slab).

Buharija i Muslim prenose od Ebū Musa el-Eš’arije da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

عن أبي موسى أيضاً قال: قال رسول الله: «إني لأعرفُ أصواتَ رفقةِ الأشعرينَ بالليل حينَ يدخلونَ وأعرفُ منازِلَهُم من أصواتِهِم بالقرآنِ بالليل، وإن كنتُ لم أَرَ منازِلَهُم حينَ نزلوا بالنهار». رواه البخاري ومسلم

„Ja prepoznajem glasove Eš’arija, i raspoznajem njihove kuće po učenju Kur’ana kad u njih ulaze noću, iako nisam vidio njihove kuće kad su u njih ulazili danju!“

Berā’ b. ‘Azib pripovijeda da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

عن البراء بن عازب رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ: «زِينُوا القرآنَ بأصواتكم». رواه أبو داود والنسائي

„Ukrasite Kur’an svojim glasovima“. (Ebū Davud i Nesāī)

Ibn Ebī Davud prenosi da je Hazreti Alija, kada je čuo graju ljudi koji su u džamiji učili Kur'an, rekao:

روى ابنُ أبي داودَ عن علي رضي الله عنه أنه سمع ضجَّةَ ناسٍ في المسجد يقرؤون القرآن، فقال: طوبى لهؤلاء، كانوا أحبَّ الناس لرسول الله ﷺ .

“Blago njima! Oni su bili najdraži Allahovom Poslaniku, s.a.v.s.!”

Zabilježeno je još mnogo hadisa koji govore o glasnom učenju Kur'ana. Daleko je veći broj predanja od ashabâ i tabi'ina, zabilježenih kao njihova praksa ili kao izreke, koje su dobro poznate. Praktikovat će ih onaj ko se ne plaši dvoličnosti, umišljenosti i sličnih nedostataka, uz uvjet da ne ometa i ne remeti namaz onome ko klanja.

Neki učenjaci, iz bojazni od spomenutih duševnih manjkavosti, daju prednost učenju u sebi.

A'maš prenosi da je, jednom prigodom dok je bio kod Ibrahima, neki čovjek zatražio dopuštenje da uđe. Ibrahim je prekrpio Kur'an rukom, rekavši: „Ne želim da ovaj vidi da ja stalno učim Kur'an.“

Ebu 'Āliji kaže da je sjedio u društvu drugova Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i jedan od njih je rekao: - Sinoć sam proučio toliko i toliko iz Kur'ana.

- To ti je sve što imaš od tog učenja! - rekli su mu oni.

Ovo mišljenje podržava još i hadis koji bilježe Ebū Davud, Tirmizi i Nesāi da je 'Ukbe b. 'Āmir čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kada kaže:

عن عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «الْجَاهِرُ بِالْقُرْآنِ كَالْجَاهِرِ بِالصَّدَقَةِ، وَالْمُسْرِرُ بِالْقُرْآنِ كَالْمُسْرِرِ بِالصَّدَقَةِ». رواه أبو داود والترمذي والنسائي

„Onaj ko javno (glasno) uči Kur'an je kao onaj ko javno udjeljuje sadaku, a onaj ko uči Kur'an tajno (u sebi) je kao onaj koji sadaku udjeljuje tajno.”

Tirmizī dodaje: „Značenje hadisa je da je onaj ko tajno uči Kur'an bolji od onoga ko to čini javno, jer stav uleme je da je tajna sadaka bolja od javne. Obrazloženje ovakvom stavu učenjaka je zaštita duše od uobraženosti, dosljedno tvrđnji da za tajno djelo nema toliko bojazni od umišljenosti kao što je to slučaj sa javnim činom.

Ja kažem: Tirmizijevo pojašnjenje je potpuno suglasno sa onim što smo ustvrdili na samom početku ovog odlomka, tj. da učenje u sebi ima prednost ukoliko postoji mogućnost iskvarenja nijjeta, dok u suprotnom, glasno učenje biva odabranije i prisvaja novu dimenziju pritrđenosti ako se Kur'an uči skupno, jer se tako postiže opća korist. A Allah najbolje zna!

Pohvalno je uljepšati glas prilikom učenja Kur'ana

Jednoglasan je stav učenjaka, od ashaba i tabi'ina pa kroz sve generacije diljem islamskog svijeta, da je pohvalno učiti Kur'an lijepim glasom. Praksa i izreke učenjakâ su općepoznate, i nema potrebe da se neki slučajevi izdvajaju.

Hadisi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., na kojim je utemeljen ovaj odlomak, jesu dobro poznati i narodu i učenjacima, npr. kao hadisi: „Ukrasite Kur’an svojim glasovima.”; „Obdaren si jednom od struna porodice Davuda.”; „Allah ništa ne sluša tako kao...”; „Allah brižljivije sluša čovjeka lijepog glasa...”, koji su citirani u prethodnom odlomku. U odlomku o vrijednosti ispravnog učenja citiran je hadis od Abdullaha b. Mugafela, u kojem se navodi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., ponavljao učenje Kur’ana; zatim hadis Sa’d b. Ebī Vekkāsa i Ebū Lubābe, da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., kazao:

عن سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ وَأَبِي لُبَيْبَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ :
 « مَنْ لَمْ يَتَعَنَّ بِالْقُرْآنِ فَلَيْسَ مِنَّا » . رواه أبو داود

„Ko Kur’an ne uči melodičnim glasom ne pripada nama.“ (Ebu Davud prenosi ovaj hadis sa dva vjerodostojna niza prenosilaca.)

Učenjaci riječ يَتَعَنَّ tumače kao لم يحسن صَوْتَهُ ko ne uljepša glas.

Buharija i Muslim prenose od Berā’ b. ‘Āziba da je pripovijedao:

عن البراء رضي الله عنه قال : « سمعتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قرأ في العِشاءِ
 بينَ والتين والزيتون » ، فما سمعتُ أحداً أحسنَ صوتاً منه » . رواه البخاري
 ومسلم

„Čuo sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kada je na jacija-namazu proučio ’Tako mi smokve i masline!’ i nisam čuo nikoga ljepšeg glasa od njega.”

Učenjaci kažu: Pohvalno je uljepšati i dotjerati glas kada se Kur'an uči, pod uvjetom da to ne dovede do pretjeranog rastezanja, dodavanja ili ispuštanja jednog harfa, što je haram.

Stav Šafije prema melodičnom učenju je dvojak. Nekada ga je odobravao, a nekada osporavao. Pravnici šafijske škole izmiruju ova dva, na prvi pogled oprečna mišljenja, i kažu: ako se pretjerano rasteže i prekoračuju granice pravila, osporavao je takvo učenje, a odobravao je sve što je u okviru pravila.

Māverdi, prvak kadijâ, u djelu „El-Hāvī“ kaže: „Haram je svako melodično učenje koje izobličuje kur'ansku riječ, ispuštanjem ili dodavanjem vokala, skraćivanjem medda ili otezanjem kratke riječi, ili otezanjem usljed kojeg se gube neke riječi i mijenja značenje. U tom slučaju učač je grješnik (fāsik) a griješan je i slušalac, jer je kur'ansku čvrstu i ispravnu riječ izmijenio u iskrivljenu, a za Kur'an Uzvišeni Allah kaže:

(قُرْأْنَا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي عَوَاجٍ) الزمر ٢٨

U Kur'anu na arapskom jeziku, u kome ništa nije iskrivljeno. (Ez-Zumer, 28).

On još dodaje: „Dopušteno je melodično učiti ako melodija ne mijenja riječ i ne krši pravila ispravnog učenja, jer se melodijom ljepota Kur'ana povećava.“

Ovo je stav prvaka kadijâ.

Prvi način učenja, zabranjenom melodijom, nesreća je koja je zadesila neke prostake nezalnice i ljude prezrene koji uče u prigodama dženazâ po nekim mjestima. Takvo učenje je strogo zabranjena novotarija zbog koje

je griješan svako ko je sluša - kako reče prvak kadijâ, Māverdi - i svako ko je može spriječiti ili zabraniti, a to ne učini. U granicama svoje moći uložio sam sve što mogoh da ovu novotariju dokrajčim, i usrdno molim Allaha da nadahne i zaštiti onoga ko će je iskorijeniti.

U djelu Muhtesaru-l-Muzenī Šafija kaže: „Uljepšaće glas na bilo koji način, iako mi je najdraže da to bude tužno učenje osrednjeg ritma.“ (*hadr*).

Filolozi kažu: „Učio si *hadrom*, tj. osrednjim ritmom, bez prekomjernog otezanja; - učio je tahzinom, tj. učio je tužnim dirljivim glasom.“

Ibn Ebu Dāvūd bilježi da je Ebu Hurejre proučio ajet ﴿إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ﴾ *I kada se sunce pomračī!* (Et-Tekvīr, 1) tako tužnim glasom kao da nekoga oplakuje.

Ebū Davud prenosi da su upitali Ibn Ebī Mulejku: - A šta ako čovjek nema lijep glas? - Uljepšaće ga koliko može - odgovori on.

Pohvalno je zatražiti od onoga ko ima lijep glas da uči Kur'an

Znaj da su mnogi učenjaci tražili od učača sa melodičnim glasovima da im uče Kur'an i pomno ih slušali. Ovaj običaj, koji je jednodušno prihvaćen kao pohvalan, prakticirali su odabrani, vrsni i pobožni Allahovi robovi, jer je on sunnet prenesen od Allahovog Poslanika, s.a.v.s.

Buharija i Muslim prenose od Abdullāha b. Mes'ūda da mu je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

عن عبد الله بن مسعود رضي الله عنه قال: قال لي رسول الله ﷺ: «اقرأ عليّ القرآن»، فقلت: يا رسول الله، اقرأ عليكّ وعليكّ أنزل؟ قال: «إني أحبّ أن أسمعه من غيري»، فقرأتُ عليه سورة النساء، حتى إذا جئتُ إلى هذه الآية (فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَىٰ هَؤُلَاءِ شَهِيدًا)، قال: «حَسْبُكَ الْآنَ»، فالتفتُ إليه فَأَذَا عَيْنَاهُ تَذْرِفَانِ. رواه البخاري ومسلم

- Uči mi Kur'an! - Allahov Poslaniče, zar da tebi učim, a Kur'an se tebi objavljuje? - rekoh mu. - Ja volim da ga čujem od nekoga drugog. Započeh sure En-Nisā', i kada dođoh do ajeta: *A šta će biti kada izvedemo svjedoka iz svakog naroda, a tebe izvedemo kao svjedoka protiv ovih* (41.), reče mi: - Dosta je. Okrenuh se prema njemu i ugledah mu suze u očima.

Dārimī, i drugi, bilježe da je Omer b. Hattāb govorio Ebū Mūsāu el-Eš'ariji: „Podsjeti nas na našeg Gospodara!“ Ebū Mūsā bi tada proučio nešto iz Kur'ana.

Mnogo je ovakvih i sličnih predanja. Neki odabrani i pobožni ljudi umirali su dok im se učio Kur'an. A Allah najbolje zna.

Neki su učenjaci prakticirali da se otpočnu i završe predavanja iz hadisa tako što će neko sa lijepim glasom među prisutnim proučiti nekoliko ajeta iz Kur'ana.

Poželjno je da učač u ovakvim i sličnim prilikama odabere prigodne ajete, kao ajet o nadi i strahu, o poukama, odricanju od ovoga svijeta, o podsticanju na ahiret i pripremanju za njega, o kratkoj nadi i plemenitim osobinama.

Lijepo je da učač, kada zastane prije kraja sureta, otpočne učenje sa početkom jedne misaone cjeline, i da ne prekida učenje kod znakova kojima je označen svršetak džuzua ili desetine džuzua, jer ponekad svršetak džuzua ne znači i svršetak misaone cjeline, kao što je slučaj sa krajem četvrtog i početkom petog džuzua: *I udate žene* (En-Nisā', 24.); svršetkom dvanaestog i početkom trinaestog džuzua: *Ja ne pravdam sebe* (Jūsuf, 53.); svršetkom devetnaestog i početkom dvadesetog džuzua: *A odgovor naroda njegova je glasio...* (En-Neml, 56); krajem dvadeset prvog i početkom dvadeset drugog džuzua: *A ona koja se bude Allahu i Poslaniku njegovu pokoravala...* (El-Ahzāb, 31); krajem dvadeset drugog i početkom dvadeset trećeg džuzua: *I protiv naroda njegova, poslije njega, Mi nismo vojsku s neba poslali* (Jā Sīn, 28); krajem dvadeset četvrtog i početkom dvadeset petog džuzua: *Samo On zna kad će Smak svijeta nastupiti.* (Fussilet, 47); svršetkom dvadeset petog i početkom dvadeset šestog džuzua: *I pokazaće im se njihova gnusna djela.* (El-Džāsije, 33); krajem dvadeset šestog i početkom dvadeset sedmog džuzua: *A šta vi hoćete, o izaslanici? - upita Ibrāhim.* (Ez-Zārijāt, 31).

Također na oznakama za četvrtinu džuzua, kao npr.: *I spominjite Allaha u određenim danima.* (El-Bekare, 203); i kao oznaka kod ajeta: *Reci: „Hoćete li da vam kažem šta je bolje od toga?“* (Ālu 'Imrān, 15).

Mjesta slična navedenim ne trebaju biti oznaka za početak ili svršetak učenja, jer je misao u cjelini sa

ajetima prije. Nipošto se ne treba zavaravati time što se mnogi učaci ne osvrću na ovakve propise i ne razmišljaju o misaonim cjelinama u kur'anskom kazivanju.

Treba imati uzor u ugledniku i velikom Fudajlu b. 'Ijādu, čiju izreku bilježi Ebū Abdullāh Hakim: „Ne osjećaj potištenost na pravome putu zbog malobrojnosti onih koji ga slijede, neka te ne obmanjuje veliki broj propalih, i ne dopusti da ti naudi to što je malo onih koji doslovno slijede Uputu.“

Motivirani ovom mudročću učenjaci kažu: „Bolje je proučiti cijelo kratko sure, nego nekoliko ajeta drugog sureta u dužini kratkog sureta, jer neki ljudi ne obraćaju pažnju na misaonu povezanost ajetâ.“

Ibn Ebu Davud bilježi da je čuveni tabi'īn Abdullah b. Ebī Hazejl govorio „Ashabi su nerado gledali na to da se unutar jedne misaone cjeline ne prouče svi ajeti vezani za nju.“

Prilike u kojima nije poželjno učiti Kur'an

Znaj da je, općenito uzevši, jako pohvalno učiti Kur'an, izuzimajući okolnosti u kojima je učenje vjerom zabranjeno. Zato ću samo pripomenuti neke okolnosti, zapostavljajući argumente, jer su općepoznati. Pokuđeno je učiti Kur'an na rukuu, sedždi, tešehhudu (sjedanju) i bilo kojem drugom činu u namazu osim na kijamu (stajanju).

Pokuđeno je da u noćnom namazu, onaj ko klanja za imamom, uči više od Fatihe, jer čuje imamovo učenje; za-

tim prilikom obavljanja nužde, pospanosti, nepravilnog izgovaranja kur'anskih riječi, u toku hutbe na džumi ako se čuje imamov glas.¹ Stav većine učenjaka je da nije pokuđeno učiti Kur'an ako se hutba ne čuje, nego je, naprotiv, pohvalno. Na ovaj način izmiruju se mišljenje Tāvūsa, po kojem je pokuđeno, i Ibrahima Neha'ija, što je i stav šāfijskih pravnika - po kojem nije pokuđeno učiti Kur'an ako se hutba ne čuje.²

Nije pokuđeno, također prema stavu većine učenjaka, učiti Kur'an u toku tawafa oko Ka'be kako bilježi Ibn Munzir, od 'Atāa, Mudžahida, Ibn Mubāreka, Ebū Sevra, te hanefija i šafija. Po mišljenju Mālika, Hasana Basrije i 'Urveta b. Zubejra pokuđeno je učiti u tawafu, no prvi stav je ispravan i prihvaćen.

Već ranije bilo je govora o razmimoilaženju pravnika oko učenja Kur'ana u kupatilu, na putu i onome čija su usta nečista.

* * *

Među neprihvatljive novotarije spada praksa nekih teravih-imama koji sedmu noć ramazana na posljednjem rekatu teravih-namaza uče sure El-En'ām, misleći da je to pohvalno. Ono što je ružno jeste takvo ubjeđenje, za-

---

1 - Po hanefijskom mezhebu onaj ko klanja za imamom ne uči ni Fatihu niti poslije Fatihe nešto drugo iz Kur'ana, već samo Subhaneke, Euzu i Bismillu na rekatima na kojima se nešto od toga troga uči. (Nap. ur.)

2 - Po hanefijskom mezhebu kada imam govori (drži hutbu) džemat koji ne čuje hutbu neće ništa učiti već će to vrijeme šutiti. (Nap. ur.)

varavanje prostih ljudi, oduljivanje drugog rekata više od prvog, iako je sunnet obrnuto, otežavanje džematu, brzo i nerazumljivo učenje i pretjerano skraćivanje prvog rekata.

Slična novotarija je praksa nekih neznalica da u petak na sabah-namaz uče ajete u kojim je sedžda, a ne sure Es-Sedžde (السجدة), misleći da tako prakticiraju sunnet, a sunnet je da se na prvom rekatu uči sure Es-Sedžde, a na drugom sure Ed-Dehr (الدهر).

O malo poznatim, a važnim pitanjima

Kada učaj u toku učenja osjeti potrebu da pusti vjetar, prekinuće učenje, pustiti vjetar, a zatim ponovo nastaviti učiti. Ibn Ebī Dāvūd prenosi od 'Atāa da je takvo postupanje pohvalno.

Pohvalno je, kako kaže Mudžahid, da se prekine učenje u slučaju zijevanja, i nastaviti kada zijevanje prestane.

Dokaz tome je hadis koji bilježi Muslim od Ebu Se'īda el-Hudrija, da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., kazao: „Kada vam se zijeva stavite ruku na usta, jer tada ulazi šejtan.”

Sljedeće, i slične ajete treba učiti tihim glasom, kako je to praktikovao Ibrahim Neha'ī:

﴿ وَقَالَتِ الْيَهُودُ عَزِيزُ ابْنِ اللَّهِ وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللَّهِ ﴾

Jevreji govore: - Uzejr je Allahov sin; a kršćani kažu: - Mesih je Allahov sin. (Et-Tevbe, 30);

﴿ وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ ﴾ المائدة ٦٤

Jevreji govore: - Allahova ruka je stisnuta! (El-Māide, 64)

﴿ وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا ﴾ مريم ٨٨

Oni govore: - Milostivi je uzeo dijete? (Merjem, 88).

Pohvalno je donijeti salavat na Vjerovjesnika, kako to ustvrđuje Ša'bī - u predanju koje bilježi Ibn Ebī Dāvūd sa slabim nizom prenosilaca - nakon što se prouči ajet:

﴿ إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ

وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴾ الأحزاب ٥٦

Allah i Njegovi meleki blagosiljaju Vjerovjesnika. O vjernici, i vi ga blagosiljajte i šalžite mu selam! (El-Ahzāb, 56).

Pohvalno je nakon posljednjeg ajeta sure Et-Tīn, - *Zar Allah nije sudija najpravedniji?*, izgovoriti: - Jeste, i ja to svjedočim!

Ovaj hadis bilježe Ebū Dāvūd i Tirmizi, preko slabog lanca prenosilaca, od Ebu Hurejreta, od Vjerovjesnika, s.a.v.s.

Ibn Ebī Dāvūd nadopunjujući prethodni hadis dodaje: Ko prouči zadnji ajet sure El-Kijame:

﴿ أَلَيْسَ ذَلِكَ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَىٰ ﴾

I zar Taj nije kadar da mrtve oživi?, neka izgovori: - Jeste, i ja svjedočim!

I ko prouči ﴿ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ﴾ *Pa u koji će govor, ako ne u Kur'anu, vjerovati?* (El-Murselāt, 50), neka kaže: - Vjerujem u Allaha Uzvišenog.

Kada bi Ibn ‘Abbas, ili Ibn Zubejr ili Ebū Mūsā el-Eš‘arī proučili ajet ﴿سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى﴾ *Slavi ime Gospodara svoga Uzvišenog!*, rekli bi: - „Slava Gospodaru našem Uzvišenom!

Hazreti Omer b. Hattāb uobičavao je da to kaže tri puta.

Abdullah b. Mes’ūd je u namazu proučio zadnji ajet sure El-Isrā’ a zatim rekao: „Hvala Allahu koji sebi nije uzeo dijete.“

Neki pravници šafijske pravne škole tvrde da ove tri izreke treba izgovoriti nakon tri proučena ajeta spomenuta u hadisu Ebu Hurejreta, makar to bilo i u namazu, kao što je pohvalno da se izgovore i druge izreke nakon učenja sličnih ajeta.

A Allah najbolje zna!

Kada se kur’anski tekst upotrebljava kao običan govor

O ovom pitanju Ibn Ebī Davud prenosi oprečna mišljenja učenjaka, i kaže da Ibrahim Neha’ī nije odobravao da se ajetima izražavaju ovosvjetske namjere.

Omer je klanjajući akšam u Mekki učio sure:

﴿وَالَّتَيْنِ وَالزَّيْتُونَ وَطُورِ سَيْنِينَ وَهَذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ﴾

Tako mi smokve i masline, i tako mi gore Sinajske!, podigao glas kod ajeta: *I tako mi ovog sigurnog grada!*

Hukejm pripovijeda da je u toku sukoba između Alije i Mu’āvije došao jedan čovjek iz Mūavijinog tabora, i zatekao Aliju na sabah-namazu. Čovjek povika:

﴿لَعْنُ أَشْرَكَتَ لِيَحْبِطَنَّ عَمَلُكَ﴾ الزمر ٦٥

A ako mnogobožac budeš, djela će ti poništena biti.
(Ez-Zumer, 65).

Hazreti Alija mu je na to u namazu odgovorio ajetom:

﴿فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَا يَسْتَخِفَّنكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ﴾ الروم ٦٠

Strpi se, jer Allahovo obećanje je istina, i neka te nikako ne obmanu oni koji čvrsto ne vjeruju. (Er-Rum, 60).

Stav šafijskih pravnika je da namaz nije pokvaren u slučaju da neko pokuca na vrata pa mu se u namazu odgovori: ﴿أَدْخُلُوهَا بِسَلَامٍ آمِينَ﴾ Udite u džennetske bašče sigurni, bez straha! (El-Hidžr, 46) uz uvjet da se to kaže iz namjere učenja, ili učenja i obavijesti. Međutim, ako to učini sa namjerom obaviještenja, a bez namjere učenja, namaz je pokvaren.

* * *

Pohvalno je prekinuti učenje kada se uči idući putem i nazvati selam prolazniku, a potom učenje nastaviti. U tom slučaju najbolje je ponovo proučiti „*bismille*“, pa čak i onda kada se sjedi i prolaznik nazove selam.

Imam Ebū Hasan el-Vāhidi kaže: „Nema potrebe nazivati selam onome ko je zauzet učenjem Kur’ana. Dovoljno je da pokretom ruke odvrati onome ko mu nazove selam. A ako hoće može mu riječima uzvratiti selam, i zatim sa *euzubillom* nastaviti učenje.“

Međutim, ovaj stav Ebū Hasana je neprihvatljiv, jer svi argumenti nalažu odgovor na selam kao vadžib (obavezu).

Naši pravници, šafije, tvrde: - Prema ispravnijem od dva mišljenja, vadžib je uzvratiti na selam ako ga neko nazove na džumi u toku hutbe, jer slušanje hutbe je sunnet.

Ako ovako tvrde kada je u pitanju slušanje hutbe - imajući na umu razmimoilaženje učenjaka o pitanju obaveze slušanja i zabrane govora - odgovor na selam, koji je, općenito uzev, vadžib, preči je prilikom učenja Kur'ana kada slobodan govor uopće nije zabranjen.

Ako se kihne u toku učenja, ili u namazu pohvalno je reći (يرحمك الله). U slučaju da učač uči Kur'an izvan namaza i čuje da neko kihne pa rekne: El-hamdu lillah, pohvalno je da mu kaže: - Jerhamukellah! (Allah ti se smilovao!) Ako prilikom učenja začuje ezan, treba prekinuti učenje i ponavljati ezan ili ikamet za mujezinom, a potom produžiti učenje, što je jednoglasan stav naših pravnikâ.

Ako se, u toku učenja, od učača nešto zatraži, i mogne odgovoriti razumljivim išaretom - znajući da tako neće uvrijediti onoga ko je to od njega zatražio ili neće poremetiti prisnost među njima - najbolje je da odgovori išaretom, ne prekidajući učenje, iako mu je dopušteno da učenje prekine.

A Allah najbolje zna!

* * *

U slučaju da ga posjeti, dok uči Kur'an, neko ko se odlikuje znanjem, pobožnošću, ugledom, ili ko je stariji - uz čistotu vjere -, ili neko od bližnje rodbine, i tome slično,

učač će ustati pred njim iz poštovanja i počasti, a ne iz dvoličnosti i veličanja. Takvo postupanje je pohvalno.

Ustajanje na noge, iz počasti nekome, prenosi se od Allahovog Poslanika, s.a.v.s., njegovih drugova u njegovom prisustvu i po njegovoj naredbi, od tābi'īnâ i učenjakâ i pobožnjaka iz generacija poslije njih.

Ja sam napisao posebno djelo o ustajanju pred nekim iz počasti, u kojem sam sakupio hadise i predanja po kojim je ustajanje pohvalno ili zabranjeno, uz razlučenje slabih predanja od ispravnih i odgovor na predanja iz kojih se na prvi pogled može razumjeti zabrana, što u zbilji nije tako. Sve sam to, hvala neka je Allahu Uzvišenom, do u tančine razjasnio, i kome u duši ponikne sumnja u dotične hadise, neka pročita ovo djelo, gdje će, zasigurno naći, inšāllāh lijek svojoj sumnji.

A Allah najbolje zna.

O nekim dragocjenim propisima vezanim za učenje u namazu

Ovdje ću ih krajnje sažeto izložiti, jer su ovi propisi opširno razrađeni u djelima iz područja prava.

Jednoglasan stav učenjakâ je da je vadžib u namazu proučiti nešto iz Kur'ana. Mālik, Šāfīja, Ahmed i većina učenjaka kažu da se taj vadžib odnosi na učenje Fatihe na svakom rekātu.

Stav Ebū Hanīfe i jedne grupe učenjaka je da Fatiha nije obavezna, niti je obaveza proučiti je na dva posljednja rekāta.

Međutim, prvi stav je ispravniji, jer ga podržavaju argumenti iz sunneta, od čega je dovoljno citirati sahih hadis:

وفي الحديث الصحيح: « لا تُجْزَى صَلَاةٌ لَا يُقْرَأُ فِيهَا بِأَمِّ الْقُرْآنِ ».

„Nije ispravan namaz onome ko ne prouči Fatihu!”

Također je jednoglasan stav učenjakâ da je pohvalno proučiti neko sure nakon Fatihe na prva dva rekāta, ali su različitog mišljenja o učenju sureta na trećem i četvrtom rekātu. Šāfija ima dva različita mišljenja, ranije, po kojem to nije pohvalno, i kasnije po kojem je pohvalno učiti sure na trećem i četvrtom rekātu.

Pravnici šāfijске škole to ovako objašnjavaju: Ako utvrdimo da je to pohvalno, onda su svi jednoglasni da učenje na dva zadnja rekāta treba biti kraće od učenja na dva prva, pa će učenje na dva zadnja rekāta biti iste dužine.

Na pitanje: da li prvi rekat treba biti duži od drugog, učenjaci zauzimaju dva stava. Prvi stav - stav većine šāfija - jeste da se podjednako uči na oba rekata. Drugi stav - stav ispravan po uglednim učenjacima - jeste da prvi rekāt treba biti duži. Ovaj stav je i općeprihvaćen jer je utemeljen na sahih hadisu po kojemu je:

« أَنْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُطَوِّلُ فِي الْأُولَى مَا لَا يُطَوِّلُ فِي الثَّانِيَةِ »

„Allahov Poslanik, s.a.v.s., na prvom rekatu je učio duže nego na drugom.“

Propis je donesen zbog toga da bi onaj ko zakasni mogao stići na prvi rekat. A Allah najbolje zna!

Šāfija kaže: „Ako klanjač prisprije na dva zadnja rekāta, podne-namaza npr., pa potom ustane da naklanja, pohvalno je da prouči sure.

Većina sljedbenika Šafije to obrazlaže na sljedeći način: Stav Šafije je dvojak. Učiće sure na preostala dva rekata s obzirom na njegov kasniji stav, prema kome je pohvalno učiti sure na sve četiri rekāta, dok prema ranijem stavu to neće učiti. No, prvi stav je prihvatljiviji, jer na taj način namazu neće manjkati sure. A Allah najbolje zna.

Ovo se odnosi i na imama i onoga ko klanja po sebi. Što se tiče onoga ko klanja za imamom, ako klanja dnevni namaz vadžib mu je da prouči *Fatihu*, a pohvalno je da prouči sure. Ako klanja noćni namaz i čuje učenje imama, nije lijepo da uči sure, dok je o učenju *Fatihe* stav pravnika dvojak, i po ispravnijem je to vadžib. Po drugom stavu nije vadžib, makar i ne čuo učenje imama.

Sažeto rečeno: obaveza je da se *Fatiha* prouči, a pohvalno je proučiti sure. Po nekim *Fatiha* nije obavezna, a po drugim jeste obavezna, ali nije pohvalno učiti sure. A Allah najbolje zna!

Vadžib je proučiti *Fatihu* nakon prvog tekbira u dženaza-namazu, a obavezno ju je proučiti i u dobrovoljnom (nafila) namazu, ali je učenjaci različito tretiraju. *Kaffāl* kaže da je *Fatiha* vadžib. Njegov savremenik *Kādī Husejn* tvrdi da je uvjet za valjanost namaza (šart), dok je po drugima, što je najprihvatljivije, *Fatiha* glavni uvjet (rukūn). A Allah najbolje zna!

Onaj ko ne zna *Fatihu*, proučiće nešto drugo iz Kur'ana u dužini *Fatihe*, a ako ni to ne zna, proučiće u istoj dužini neke zikrove, kao *subhānallāh*, *lā ilāhe illallāh* i tome slično. U slučaju da ni to ne zna, šutke će

stajati onoliko koliko bi proučio Fatihu a zatim učiniti rukū'.

A Allah najbolje zna!

* * *

Dopušteno je spojiti dva sureta na jednom rekātu. Buharija i Muslim bilježe da je Abdullāh b. Mes'ūd rekao: „Zapamtio sam sva ona sureta koja je Allahov Poslanik, s.a.v.s., učio jedna iza drugih, na svakom rekātu po dva sureta“ - i nabroja dvadeset takvih sureta, koje je Poslanik učio po dvije na jednom rekatu.

Već ranije smo spominjali da su neki učenjaci učili cijelu hatmu na jednom rekatu.¹

* * *

Jedinstven stav svih muslimana je da treba glasno učiti na sabah-namaz, džumi, bajramima, na dva prva rekata na akšamu i jaciji, zatim na teraviji i vitr-namaz iza teravije. Spomenuti propis odnosi se na imama i onoga ko klanja po sebi,² dok onaj ko klanja za imamom ne treba učiti glasno, što je također jednodušan stav učenjakâ.

---

1 - Praktično hatma se ne može proučiti između akšama i jacije ili podne i ikindije normalno učeći Kur'an. To se može postići jedino prateći i gledajući stranice Mushafa. (Op. ur.)

2 - Po hanefijskom mezhebu, ako se klanja po sebi onda se ne uči glasno već u sebi (šapatom). (Op. ur.)

Sunnet je glasno učiti na namazu prilikom pomračenja mjeseca كسوف za razliku od namaza prilikom pomračenja sunca خسوف, kao što treba glasno učiti na namazu za kišu استسقاء .

Na dženazi-namaz u sebi ako se klanja danju ili noću - prema ispravnom i prihvaćenom mišljenju, kao i na dnevnim nafilama, izuzimajući bajrame i namaz za kišu.

Prema ispravnijem mišljenju naših pravnika na noćnim nafilama treba učiti u sebi. Jedni tvrde da treba učiti glasno, a Begavī kaže da treba učiti poluglasno.

Pitanje: U slučaju da prođe noćni namaz i naklanja se danju, ili dnevni pa se naklanja noću, da li glasno ili učenje u sebi određuje vrijeme propuštenog namaza, ili vrijeme u kojem se on naklanjava?

Od dva stava ispravniji je stav koji u obzir uzima vrijeme u kojem se namaz naklanjava.

U slučaju da neko na noćnom namazu uči u sebi a na dnevnom glasno, namaz mu je ispravan, ali je počinio mekruh djelo, zbog kojeg ne treba činiti sehvi-sedždu.

Znaj da učenje Kur'ana, tekbira i zikrova u sebi izgleda tako što učač treba čuti sam sebe, tj. neophodno je da izgovara i čuje sam sebe, ako je zdravog sluha i bez mahane. Učenjaci su složni u stavu da onome ko ne čuje sam sebe, nije ispravno ni učenje ni zikrovi.

* * *

Prema Šāfijinom mezhebu pohvalno je da imam na kijamu napravi četiri kraće pauze u noćnim namazima.

Prva: iza početnog tekbira, da prouči dovu, i da bi džemat mogao proučiti početni tekbir.

Druga: na kraju Fatihe, prije „āmīn”, da ne bi neko pomislio da je „āmīn” dio Fatihe.

Treća: poslije „āmīn”, da bi džemat mogao proučiti Fatihu, i zato je ova pauza duža.¹

Četvrta: pauza nakon učenja sureta, da bi se razdvojilo sure od tekbira za rukū’.

* * *

Lijepo je da onaj ko prouči Fatihu, bilo u namazu ili izvan namaza, kaže „āmīn”, što potvrđuju dobro poznati sahih hadisi.

U odlomku prije ovoga rekosmo da nakon učenja Fatihe treba napraviti kratku pauzu i izgovoriti „āmīn”.

Riječ „āmīn” znači: Gospodaru, uslišaj! Po nekima ona znači: i tako neka bude; ili učini, Gospodaru; ili: samo Ti dove možeš primiti; ili: ne iznevjeri naše nade u Tebe; ili: Gospodaru, iz svoje dobrote podari nam sigurnost; ili: „āmīn” je Allahov pečat kojim zaštićuje svoje robove od nevolja.

Neki kažu da je „āmīn” stepen u Džennetu kojeg zaslužuje onaj ko izgovara „āmīn”; ili da je jedno od Allahovih lijepih imena - što pouzdani učenjaci odbacuju; ili da je ime hebrejskog porijekla koje su Arapi usvojili.

---

1 - Prema hanefijskoj školi Fatiha se ne uči kada se klanja za imamom, jer: učenje imama dovoljno je i zamjenjuje učenje onoga ko klanja za njim (muktedija). (Op. prev.)

Ebū Bekr el-Verrāk tvrdi da je „āmīn” snaga dove preko koje se spušta Allahov rahmet.

Izraz „āmīn” ima nekoliko narječja, od čega su dva najispravnija i najproširenija: (آمين) sa dugim vokalom i bez teštita; i (امين) sa kratkim početnim vokalom. Treće narječje, sa dugim vokalom koji se izgovara kao „e” (آمين), Vāhidī bilježi od Hamze i Kisāija. Četvrto: sa dugim vokalom i tešdidom na mīmu (آمين), što Vāhidī prenosi od Hasana Basrije i Husejna b. Fadla. Vāhidī nastavlja, pa kaže: Ovo narječje potvrđuje izreka Dža’fera Sādika, kojom ovako pojašnjava značenje „āmīn”: Naša srca Tebi teže, i Ti, iz plemenitosti Svoje, nećeš razočarati onoga ko Tebi teži!

Međutim, ovaj četvrti stavak je vrlo čudan, jer veliki broj jezičara ga ubraja u pogreške običnog svijeta. Čak neki šafijski pravnici kažu da je pokvaren namaz ko izgovori „āmīn” s tešdidom.

Jezičari kažu da, sa jezičke strane gledano, na riječi „āmīn” treba stati sa sukunom, jer se tretira kao glas. U slučaju da se spoji sa riječju koja slijedi, sukun će se zamijeniti fethom (e) na nūnu radi izbjegavanja dva uzastopna sukuna, kao u riječima (كيف) i (اين). Ovdje se izbjegava prelaz sa kesrom (_) zbog težine kesre nakon suglasnika j (ي). Ovo je samo sažeto objašnjenje vezano za riječ „āmīn”, koje sam opširno, uz mnogo primjera i drugih mišljenja, razradio u djelu Tehzību-l-esmāi ve-l-lugat.

Učenjaci kažu: Lijepo je da imam i onaj ko klanja za imamom, ili po sebi, glasno izgovore „āmīn”. Onaj ko

klanja za imamom, prema općeprihvaćenom mišljenju, „āmīn” će izgovoriti glasno. Prema drugom mišljenju to će reći u sebi. Po trećem stavu „āmīn“ će reći glasno samo ako je džemat velik. Njegovo „āmīn“ treba biti istovremeno sa imamovim, kako je to precizirano u sahih hadisu:

قال النبي ﷺ في الحديث الصحيح: «إِذَا قَالَ الْإِمَامُ (وَلَا الضَّالِّينَ)

فَقُولُوا: آمِينَ، فَمَنْ وَاَفَقَّ تَأْمِينُهُ تَأْمِينَ الْمَلَائِكَةِ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ» .

„Kada imam prouči (آمِينَ) , vi recite: āmīn; jer onome čije se āmīn podudari sa aminanjem meleka, Allah će oprostiti prijašnje grijeha.”

Što se tiče drugog sahih hadisa:

وفي الصحيح: «إِذَا أَمَّنَ الْإِمَامُ فَأَمَّنُوا»

„Kada imam kaže āmīn, i vi recite āmīn!”, on znači: kad htjedne reći „amin“.

Stav naših pravnikā je da je izgovaranje „āmīn” jedino mjesto u namazu gdje riječi onoga ko klanja za imamom trebaju biti istodobne sa imamovim, dok u svemu drugom njegov čin je nakon imamovog.

O sedžde-i tilāvetu

Ovom pitanju je potrebno posvetiti naročitu pažnju. Svi učenjaci jednodušno kažu da je sedžda, pri učenju određenih ajeta, potrebna. Međutim, njihova su mišljenja podijeljena kada treba odrediti da li je ta obaveza obligatna واجب ili predstavlja samo pohvalan čin مستحب .

Stav većine učenjakâ je da ova obaveza znači pohvalan čin, što je stav hazreti Omera, Ibn ‘Abbāsa, Selmāna Farisije, ‘Imrāna b. Husajna, Mālika, Evzārije, Šāfije, Ahmeda, Ishāka, Ebū Sevra, Dāvūda i drugih učenjaka, Allah njima bio zadovoljan!

Ebū Hanife, koji kaže da je sedždei-tilavet obligatna (vadžib) obaveza, svoj stav argumentira ajetima:

﴿فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ﴾

Pa šta im je, zašto neće da vjeruju, i zašto, kada im se Kur’an uči, na sedždu licem ne padaju? (El-Inšikāk, 20-21).

Dokaz većine islamskih učenjaka je predanje koje Buharija bilježi od Omera b. Hatāba, da je u toku džumanske hutbe na minberu učio suru En-Nahl, pa kada je proučio i 49. ajet sišao je sa minbera i, sa džematom, učinio sedždu. Na sljedećoj hutbi kada je učio isto sure i proučio ajet sedžde, obratio se prisutnima: - Ljudi, kada proučimo ajet sedžde, onaj ko sedždu učini dobro je učinio, a onaj ko je ne učini nema grijeha. - I Omer ne učini sedždu.

Omerov gest, u prisustvu ovolikog broja ashaba, je čvrst dokaz da je sedždei-tilavet samo pohvalan čin (mustehab).

Odgovor na ajet kojim Ebū Hanife argumentira svoj stav je sasvim jasan, jer se u ajetu kude oni koji iz nevjerstva izbjegavaju sedždu, što ustvrđuje naredni ajet:

﴿بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا يَكْذِبُونَ﴾ الانشقاق ٢٢

Ali, nevjernici poriču. (El-Inšikāk, 22).

Buharija i Muslim prenose od Zejd b. Sābita, da je on učio Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., sure En-Nedžm, i nije učinio sedždu.

Buharija i Muslim još bilježe predanje po kojem je Allahov Poslanik, s.a.v.s., učinio sedždu učeći sure En-Nedžm, što nedvojbeno dokazuje da sedžei-tilavet nije obligatna obaveza (vādžib).

O broju i mjestima sedždei-tilāveta

Šāfija i velika većina učenjakâ kažu da je u Kur'anu četrnaest sedždi, i to u sljedećim suretima: El-A'rāf, Er-Ra'd, En-Nahl, El-Isrā', Merjem, El-Hadždž gdje su dvije sedžde, El-Furkān, Es-Sedžde, Fussilet, En-Nedžm, El-Inšikāk i El-'Alek.

Što se tiče sedžde u suretu Sād, pohvalno ju je učiniti, ali nije pritrđena kao ostale sedžde. Šāfija i isto-mišljenici ovakav stav temelje na predanju koje Buharija prenosi od Ibn Abbāsa, da je rekao: „Sedžda u suretu Sād nije pritrđena, ali sam vidio da je Vjerovjesnik tu učinio sedždu.“

Ebū Hanife, također, tvrdi da je sedždi četrnaest, s tim što odbacuje jednu sedždu u suretu El-Hadždž, a priznaje sedždu u suri Sād kao pritrđenu.

Od Ahmeda se prenose dva mišljenja. Prvo koje se podudara sa Šāfijinim i drugo po kojem prihvata petnaest sedždi uvrštavajući sure Sād. Ovo mišljenje prihvataju i neki šafijski pravници, kao Ebū Abbās b. Surejdž i Ebū Ishāk el-Mervezī.

Od dva Malikova mišljenja, prvo se slaže sa Šāfijinim, a prema drugom, poznatijem, Mālik prihvata kao i Šāfija po ranijem mišljenju jedanaest sedždi, jer odbacuju sedždu u suretima En-Nedžm, El-Inšikāk i El-'Alek.

Rezimirajući sve navedeno, može se prvo mišljenje prihvatiti kao najispravnije, jer je utemeljeno na sahih hadisima.

﴿بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُكَذِّبُونَ﴾ ﴿بِالْعُدُوِّ وَالْآصَالِ﴾ ﴿وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ﴾ ﴿وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا﴾ ﴿خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًا﴾ ﴿إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ﴾ ﴿وَأَفْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ ﴿وَزَادَهُمْ نُفُورًا﴾ ﴿رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ﴾ ﴿وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ﴾ ﴿لَا يَسْأَمُونَ﴾ ﴿لَا يَسْجُدُونَ﴾ ﴿إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾ ﴿وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ﴾ ﴿رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ﴾

Spomenutih četrnaest sedždi nalazi se na sljedećim mjestima: Zadnji ajet sureta El-A'rāf 206.; 15. ajet u suretu Er-Ra'd; 45. ajet, u suretu En-Nahl; 109. ajet u suretu El-Isrā'; 58. ajet u suretu Merjem; prva sedžda u suretu El-Hadždž 18. ajet i druga ajet 77., sureta El-Furkān, 60. ajet i 26. ajet u suretu En-Neml, 15. ajet u suretu Es-Sedžde; sure Fussilet, ajet 38.; zadnji ajet sureta En-Nedžm; sure El-Inšikāk 21. ajet; i sure El-'Alek posljednji ajet.

Mišljenja učenjaka razilaze se samo kada je u pitanju sedžda u suretu Fussilet. Mišljenje Šāfi'ije, sa kojim se slaže Se'id b. Musejjeb, Muhammed b. Sīrīn, Ebū Vāil Šekīk b. Seleme, Sufjan Sevri, Ebu Hanīfe, Ahmed i Ishāk b. Rāhuvejh, jeste da sedždu treba učiniti nakon učenja ajeta 38., koje završava riječju *يسئمون*.

Prema drugom mišljenju sedždu treba učiniti jedan ajet ranije, 37. koji se završava riječima *ان كنتم اياه تعبدون*.

Ovo mišljenje bilježi Begavī u djelu Tenzil od nekih šāfijskih, dok ga Ibn Munzir prenosi od Omera b. Hattāba, Hasana Basrije, učenikā Abdullaha b. Mes'ūda i Ibrahima Nehaīja, zatim od Ebū Sāliha, Talhe b. Musarrifa, Zubejda b. Harisa, Malika b. Enesa i Lejsa b. Sa'da.

Treba napomenuti da je nepoznato, neprihvatljivo i očigledno pogrešno, mišljenje koje prenosi Ebū Hasan 'Alī b. Se'īd el-'Abderī u djelu Kifāje, prema kojem je sedžda u suretu En-Neml nakon ajeta 25., gdje konstatira da je takvo mišljenje šāfijskog mezheba i većine pravnikā. Zatim dodaje: „Prema Mālikovom mišljenju sedžda je poslije 26. ajeta.“

Međutim, sva djela šāfijske pravne škole izričito preciziraju sedždu nakon ajeta 26.

A Allāh najbolje zna.

* * *

Za sedždei-tilāvet važe isti uvjeti i propisi kao i za dobrovoljne namaze, tj. abdest, čistoća tijela i odijela, okrenutost prema Kibli i pristojna odjeća. Sedždu ne može učiniti onaj na čijem tijelu i/ili odijelu ima nečistoće više nego što to propisi vjere toleriraju; niti onaj ko je bez abdesta dok ne uzme tejemmum - u situaciji kad mu je to dopušteno; niti onaj ko nije okrenut prema Kibli, izuzev na putovanju, gdje okretanje ka Kibli nije uvjet za valjanost dobrovoljnog namaza. Ove propise jednoglasno prihvaćaju svi učenjaci.

Prema mišljenju onih koji kažu da je sedžda u suretu Sād pritrvrđena sedžda, onaj ko je prouči učiniće sedždu, bilo to u namazu ili izvan namaza, tj. kao i kod svih drugih sedždi.

Po Šāfiji i drugim učenjacima za koje ova sedžda nije pritrvrđena, ako se ovaj ajet prouči izvan namaza, pohvalno je učiniti sedždu, jer je Allahov Poslanik, s.a.v.s., tako činio, a ako to bude u namazu, i iz neznanja ili zaborava učini sedždu, namaz nije pokvaren, ali se, u tom slučaju, treba učiniti sehvi-sedžda. Međutim, ako bude znao propis i sedždu učini u namazu, namaz je pokvaren, jer je namazu pridodano ono što nije dio namaza, baš kao u slučaju da u namazu učini sedždu iz zahvale Allahu (sedždetu-š-šukr), što je stav svih učenjaka. Prema drugom mišljenju namaz nije pokvaren, jer je sedžda vezana za dotični namaz.

U slučaju da imam zastupa stav da je sedžda sure „Sād” pritrvrđena, a onaj ko klanja za njim da nije pritrvrđena, i učini sedždu, neće slijediti imama, nego će ga sačekati stojeći, i po ispravnijem od dva mišljenja koja su izrečena o ovome neće zbog toga činiti sehvi-sedždu.

Kome je sunnet da učini sedždu?

Znaj da je sunnet učiniti sedždei-tilāvet onome ko prouči ajet sedžde sa abdestom ili tejemmumom u namazu ili van namaza; zatim onome ko sluša ili ko čuje učenje nehotimično.

Šāfija, međutim, kaže: „Sedžda nije obavezna za onoga ko učenje čuje nehotimično, za razliku od onoga ko prisustvuje učenju Kur’ana.“

Ovaj stav je općeprihvaćen i ispravan, iako Imāmu-l-Haremejn kaže da sedždu ne treba činiti onaj ko je nenamjerno čuje.

Prema Šāfijinom mezhebu i mezhebu Ebū Hanīfe, sedždu će učiniti onaj ko je prouči u namazu ili van namaza, onaj ko sluša ili je nehotimično čuje, bez obzira da li učinio sedždu onaj ko ajet sedžde prouči. Autor djela El-Bejān ističe da sedždu neće učiniti onaj ko čuje da neko prouči ajet u namazu, Es-Sajdelani smatra da sedždu treba učiniti samo u slučaju da je učini i onaj ko je proučio ajet sedždu. Ispravan je, međutim, prvi stav bez obzira da li ajet proučio - musliman, punoljetan, pod abdestom, muškarac, ili kāfir, maloljetnik, osoba bez abdesta ili žena. To je stav Ebū Hanīfe i Šāfije.

Neki naši (šafijski) pravnici kažu da sedždu ne treba učiniti ako ajet prouči kāfir, maloljetnik, ko je bez abdesta i ko je pijan.

Ibn Munzir prenosi mišljenja Katādeta, Mālika i Ishāka, po kojem ne treba učiniti sedždu ako ajet prouči žena. Međutim, mjerodavan je prvi stav.

O skraćivanju sedžde

Tj. da se poslije ajeta sedžde još prouči ajet - dva, pa tek onda učini sedžda. Ibn Munzir bilježi da ovakav čin nisu odobravali Ša’bī, Hasan Basrija, Muhammed b. Sīrīn, Ibrahim Nehāī, Ahmed i Ishak.

Ebū Hanīfe, Muhamed b. Hasan i Ebū Sevr ovakav čin odobravaju, što se podudara sa šafijskim mezhebom.

* * *

Sedždu će učiniti onaj ko klanja sam za sebe. Ako ne bi odmah učinio sedždu, nego otišao na rukū', i tek zatim, znajući, htio učiniti sedždei-tilāvet, namaz bi mu bio pokvaren. Ako bi pošao učiniti rukū', i predomislio se prije nego li ga učini, dopušteno mu je da učini sedždei-tilāve. Dozvoljeno mu je još da se vrati na kijam (stajanje), ako krene na sedždu i predomisli se prije nego je učini.

U slučaju da neko klanja sam za sebe, i u namazu čuje drugoga da prouči ajet sedžde, klanjajući ili ne, nije mu dopušteno da učini sedždu, i namaz bi mu, ako zna propis, bio pokvaren.

Ovaj propis se primjenjuje i na imama. Dužnost je onoga ko klanja u džematu da sa imamom učini sedždu, u protivnom namaz bi mu bio pokvaren. Namaz bi mu, također bio pokvaren ako nakon proučenog ajeta sedžde imam sedždu ne učini, nego je on učini sam po sebi. Međutim, pohvalno je da sedždu učini nakon predavanja selama, no nije obavezan to učiniti.

U slučaju da imam učini sedždu, a onaj ko klanja za njim ne znadne za tu njegovu sedždu, prije nego on podigne glavu sa njega spada obaveza i nije mu dopušteno da je sam učini. Ako bi, međutim, saznao za nju dok je imam još na sedždi, obavezan je da sedždu učini. Ako bi krenuo na sedždu, a imam se vraćao sa sedžde, dužan je

da se ispravi za imamom, i nije mu dopušteno učiniti sedždu. Ovaj propis se primjenjuje i na slaboga ako zakasni na sedždu zbog brzine imama - bez činjenja sedždei-tilāveta.

Ako bi neko, klanjajući za imamom, u sebi proučio ajet sedžde, nije mu dopušteno da zbog svog učenja, ili učenja bilo koga drugog ko mu nije imam, učini sedždu, inače bi mu namaz bio pokvaren. Otuda nije pohvalno da uopće uči ajet sedžde, ili da sluša nekoga ko mu nije imam u namazu.

Kada se čini sedždei-tilāvet

Sedždu treba učiniti odmah nakon što se ajet sedžde prouči ili čuje. Ukoliko se sedžda odmah ne učini, a razmak ne bude dug, treba je učiniti. U slučaju da se razmak oduži, sedžda se neće učiniti, niti će se učiniti naknadno, prema prihvaćenom i dobropoznatom mišljenju, upravo onako kao kada prođe namaz pri pomraćenju sunca ili mjeseca.

Prema stavu nekih šafijskih pravnika, koji je neprihvatljiv, sedždu treba naknadno učiniti, kao što se naklanjaju pritrđeni sunneti u sabaha i podne npr.

U slučaju da onaj ko prouči ili čuje ajet sedžde ne bude imao abdest, prema mišljenju koje podržava većina učenjaka, učiniće sedždu ako abdest mogne uzeti odmah, u protivnom sa njega spada dužnost obavljanja sedžde.

Begavī smatra da u oba slučaja sedždu treba učiniti, kao što je, po njemu, obaveza onome ko u namazu čuje mujezina, da ezan ponovi nakon završetka namaza.

Mi smo, ipak, opredjeljenja da treba voditi računa o vremenskom razmaku, kako to i jest uobičajeno.

A Allāh najbolje zna!

* * *

Onaj ko odjednom prouči više, ili sve ajete u kojima je sedžda, učiniće sedždu za svaki ajet posebno. Ako u više prilika ponovi jedan ajet, dužan je za svako učenje učiniti zasebnu sedždu. Međutim, ako isti ajet ponovi nekoliko puta, i prvi put ne učini sedždu, dovoljno je da jednu sedždu učini na kraju.

Učenjaci trojako obrazlažu slučaj kada se odmah nakon proučenog ajeta prvi put učini sedžda. Po najispravnijem mišljenju sedždu treba svaki put učiniti, jer je svako učenje zaseban razlog za sedždu.

Ebū Hanife, Ibn Surejdž i Nasr el-Makdisī, kao šafij-ski autoritet, kažu da je dovoljno sedždu učiniti samo prvi put. Pisac djela „El-‘Udde“ konstatira da se fetve šafijskog mezheba izdaju po ovom mišljenju.

Prema trećem stavu prva sedžda dovoljna je ako vremenski razmak ne bude dug.

Ako se u namazu više puta ponovi isti ajet u kojem je sedžda, treba znati sljedeće: ako to bude na jednom rekātu, primjenjuju se tri prethodna mišljenja, (tj. kao da je riječ o jednoj prigodi); a ako to bude na dva rekata, obavezno je, i učenjaci su u tome jednoglasni, na svakom rekatu učiniti sedždu, i tretira se kao dvije zasebne prigode.

* * *

Ako neko na putovanju, u prijevoznom sredstvu, prouči ajet sedžde, učiniće sedždu simbolično, kako to konstatiraju Ebū Hanife, Mālik, Šāfija, Ahmed, Ebū Jūsuf, Muhammed, Zufer, Davūd i dr.

Po nekim hanefijskim pravnicima sedždu ne treba učiniti, međutim, ispravan je stav većine učenjaka.

Nije dopušteno simbolično učiniti sedždu, onome ko je u prijevoznom sredstvu a ne podliježe olakšicama važećim za putnika.

* * *

U slučaju da neko u namazu prouči ajet sedžde prije nego što prouči Fatihu učiniće sedždu, za razliku od onoga ko to prouči na rukū'u ili na sedždi, kad je zabranjeno učiniti sedždei-tilavet, budući da se Kur'an uči samo na stajanju u namazu.

Ako bi krenuo da učini sedždu i posumnjao da li je proučio Fatihu ili ne, učiniće sedždei-tilavet, a potom ustati i proučiti Fatihu, budući da nije dopušteno sedždu odgađati.

* * *

Prema šafijskom mezhebu, neće se učiniti sedžda ako se ajet sa sedždom prouči na nekom drugom jeziku (perzijskom npr.) ili ako se takav ajet komentariše.

Ebū Hanife smatra da i u tim slučajevima treba učiniti sedždu.

* * *

Onaj ko čuje ajet sedžde i učini sedždu zajedno s onim ko je ajet proučio, ne treba nijetiti sedždu za učačem, jer ga sedžda ne veže za njega, i zato mu je dopušteno da sa sedžde ustane prije učača.

* * *

Prema šafijskom mezhebu nije pokuđeno da imam uči ajet sedžde i sedždu učini čim taj ajet prouči, bilo u dnevnom ili noćnom namazu, dok je to po Māliku pokuđeno. Prema Ebū Hanifi pokuđeno je da ajet sedžde uči samo u dnevnom namazu, a ne i u noćnom.

* * *

Stav Šāfije, Ša'bija, Hasana Basrije, Sālima b. Abdullaha, Kasima, 'Atāa, 'Ikrimeta, Ebū Hanife i sljedbenika, i Mālika u jednom predanju, jeste da je dopušteno učiniti sedždei-tilāvet u vrijeme kada je zabranjeno namaz klanjati. Pokuđeno je tada učiniti sedždu po mišljenju Abdullāha b. Omera, Se'īda b. Musejjeba, Mālika u drugom predanju, Ishāka b. Rāhuvejha i Ebū Sevra.

* * *

Stav velikog broja učenjaka je da rukū' u situaciji kad postoje druge mogućnosti ne može zamijeniti sedždei-

tilavet. Po mišljenju Ebū Hanife to je moguće. Argument prvom mišljenju je analogija na običnu sedždu u namazu.

Onome ko je na bilo koji način onemogućen da sedždu učini na propisan način dozvoljeno je da sedždu učini i šaretom, kao što to čini i u namazu.

Kako učiniti sedžde-i tilāvet

Znaj da se sedždei-tilāvet čini na dva načina. Prvo izvan namaza, i drugo u namazu. U prvom slučaju zani-jetiće se sedždei-tilāvet, donijeti početni tekbir, dići ruke kao što se to čini u namazu, zatim donijeti drugi tekbir i spustiti se na sedždu. Ovaj drugi tekbir nije uvjet za valjanost sedžde, nego je samo pohvalan, kao tekbir za sedždu u namazu.¹

U šafijskom mezhebu postoje tri stava oko početnog tekbira za sedždei-tilāvet. Preovlađujući stav jeste da je početni tekbir uvjet bez kojeg sedžda nije ispravna. Po drugom je taj tekbir pohvalan, i sedžda je bez nje-ga ispravna. Ovaj stav zastupa šejh Ebū Muhammed el-Džuvejní.

Prema trećem stavu nije čak ni mustehab proučiti početni tekbir.

A Allah najbolje zna!

---

¹ - Prema učenju hanefijske pravne škole ne uči se početni tekbir, nego samo tekbir koji se inače uči zbog sedžde u namazu. Po učinjenoj sedždi prouči se još jedan tekbir, čime je sedždei-tilavet obavljen. Ovo napominjemo zbog toga da stavovi šafijskog mezheba ne bi prouzrokovali nedoumicu i konfuziju. (Op. prev.)

Onaj ko bude u stojećem položaju, proučiće početni tekbir, a zatim će spuštajući se na sedždu izreći drugi tekbir.

Po mišljenju mnogih šafijskih pravnika, onaj ko ajet sedžde prouči sjedeći, pohvalno je da ustane i postupi kao onaj ko ajet prouči stojeći. Osnov ovakvom stavu je analogija prema početnom tekbiru i sedždi u namazu. Ovaj stav zauzimaju i insistiraju na njemu šejh Ebū Muhammed el-Džuvejnī, Kādi Husejn i njegovi učenici, pisac djela Tetimme i pisac djela Tehzīb, zatim veliki znalac imam Ebū Kāsīm er-Rāfi'ī. Imamu-l-Haremejn, nakon što je prenio ovaj stav i od svoga oca Ebū Muhammeda, komentariše: „Ne znam da ovako mi šljenje bilo ko pominje i da ono ima ozbiljno uporište.“

Konstatacija Imāmu-l-Haremejna je sasvim tačna, jer, doista, stav koji kritizira nema osnove u hadisu Vjerovjesnika, s.a.v.s., niti su ga zastupali uzoriti autoriteti iz ranijih generacija, a ne oponira mu ni većina naših autoriteta.

A Allah najbolje zna!

Prilikom činjenja sedžde treba se pridržavati svih propisa. Ruke na tlo treba staviti ispod ramenâ, prste sastaviti i okrenuti prema Kibli, izvaditi ruke iz rukava da se njima dodirne tlo, laktove raširiti, odvojiti stomak od nogu - ako je riječ o muškarcu, dok žena to neće činiti, - spustiti čelo i nos na tlo, i potpuno se umiriti na sedždi.

Naši autoriteti kažu: - Na sedždi treba učiti sve što se uči i u sedždi na namazu, tj. tri puta izgovoriti **سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى** „Slava mome Gospodaru Uzvišenom!”

Zatim će dodati:

اللَّهُمَّ لَكَ سَجَدْتُ وَبِكَ آمَنْتُ وَلَكَ أَسَلْتُ، سَجَدَ وَجْهِي لِلَّذِي خَلَقَهُ
وَصَوْرَهُ وَشَقَّ سَمْعَهُ وَبَصَرَهُ بِحَوْلِهِ وَقُوَّتِهِ، تَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ. سُبُوحٌ
قُدُّوسٌ رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ

„Gospodaru moj! Tebi sedždu činim, u Tebe vjerujem i Tebi se prepuštam! Moje lice sedždu čini Onome ko ga stvori i oblikova, Onome koji mu, snagom i moću svojom, sluh i vid podari! Neka je Uzvišen Allāh, najljepši Stvoritelj, Slavljeni, Koji nema nedostataka, Gospodar melekâ i Džibrîla!“

Potom je lijepo proučiti posebnu dovu za sedždei-tilāvet, koja glasi:

اللَّهُمَّ اكْتُبْ لِي بِهَا عِنْدَكَ أَجْرًا، وَاجْعَلْهَا لِي عِنْدَكَ ذَخْرًا، وَضَعْ عَنِّي بِهَا
وِزْرًا، وَأَقْبِلْهَا مِنِّي كَمَا قَبِلْتَهَا مِنْ عَبْدِكَ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ.

„Gospodaru, sedždom ovom upiši mi nagradu kod Tebe, sačuvaj mi je za budući svijet, zbog nje mi teret olakšaj, i primi mi sedždu kao što si je primio od roba svoga Dāvūda, alejhi-s-selām!“

Ova je dova isključivo namijenjena za sedždei-tilavet, pa bi trebalo ustrajati na njoj.

Učenjak uzor, Ismā’īl ed-Darīr u svome tefsiru bilježi da prema Šāfijiji, kao dovu treba proučiti:

﴿سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنْ كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولًا﴾ الإسراء ١٠٨

Slava Gospodaru našem! Obećanje Gospodara na šeg se ispunilo! (El-Isrā’, 108).

Ovo predanje od Šāfije je vrlo neobično, premda je prihvatljivo. Jasno se, naime, iz Kur’ana razaznaje da onaj ko ovaj ajet prouči na sedždi zaslužuje samo pohvalu.

Zbog toga je najbolje da se sve citirane dove imaju u vidu i da se sa njima obraća Allahu za dobra ovog i budućeg svijeta. Ukoliko se prouči samo jedna dova zadovoljen je propis, kao što je sedžda ispravna čak i ako se ništa ne prouči, baš kao i u namazu.

Poslije učenja dove treba proučiti tekbir i ustati. Međutim, da li je potrebno predati selam?

Sljedbenici Šāfiije smatraju da je, od dva Šāfijina stava, ispravniji onaj po kojem selam treba predati, budući da je početni tekbir uvjet za sedždei-tilāvet, što znači da poprima oblik dženaza-namaza. Ovo podupire i sahih predanja koju Ibn Ebī Davud bilježi od Abdullaha b. Mes'ūda, prema kojem je on, kada bi proučio ajet sedžde učinio sedždu i predao selam.

Po drugome stavu selam ne treba predavati, isto kao i kod sedždei-tilaveta u namazu, jer niko ne bilježi da je to Vjerovjesnik, s.a.v.s., činio.

Ovdje se, s obzirom na prvi stav, postavlja pitanje da li treba proučiti Ettehijjatu nakon sedžde?

Tu postoje dva stava od kojih je ispravniji onaj po kojem ne treba učiniti tešehhud (sjedenje), budući da ne treba učiniti ni kijāmu (stajanje).

Neki pravници šāfijskog mezheba izmiruju oba stava i pretaču ih u tri forme. Po prvoj, najispravnijoj, treba predati selam bez sjedenja. Po drugoj nisu obavezni ni selam ni sjedenje, dok je po trećoj formi oboje obavezno.

Prvu formu zagovaraju Muhammed b. Sīrīn, Ebū Abdurrahmān Sulemi, Ebu-l-Ahves, Ebū Kilābe i Ishāk b. Rāhuvejh. Drugu formu, po kojoj selam nije obave-

za, preciziraju Hasan Basrī, Se'īd b. Džubejr, Ibrāhīm Neha'ī, Jahjā b. Vessāb i Ahmed.

Sva gore spomenuta obješnjenja odnose se na prvi slučaj, kada se sedžda čini odvojeno od namaza. U slučaju da sedždu treba učiniti u namazu, ne treba donijeti početni tekbir.

Pohvalno je, po mišljenju većine učenjaka, da se, kada se namjerava učiniti sedždei-tilāvet, prouči tekbir bez dizanja ruku, i da se nakon dizanja sa sedžde donese tekbir.

Iznimka je stav šafijskog pravnika Ebū 'Alīja b. Ebī Hurejreta, koji kaže da tekbir nije potreban ni prije ni poslije sedžde.

Propisi vezani za sedždu i ono što se uči na njoj su već razjašnjeni, čemu je potrebno dodati da imam ne treba oduljiti učenje dova, izuzev kada to sam džemat traži. Zatim kada htjednu ustati sa sedžde ne treba činiti kraću sjednicu, nego će odmah ustati. Među rijetke pravnike koji su se dotakli ovog propisa spadaju Kādi Husejn, Begavī i Rāfi'ī.

Propis vezan za sedždu u namazu je nešto drugačiji. Stav koji je Šāfija odabrao, i koji je utemeljen na sahih hadisima koje prenose Buharija i drugi muhaddisi, izričito govori o tome da je pohvalno učiniti kraću sjednicu, u svim namazima, nakon što se učini druga sedžda iza prvog rekata, a kod četverorekatnih namaza iza trećeg rekata. Kad se, kod sedždei-tilaveta u namazu, digne sa sedžde obavezno je uspraviti se u stojeći položaj, i tada je lijepo nešto proučiti prije nego se učini ruku', premda je ruku' dopušteno učiniti i bez učenja.

O odabranim vremenima za učenje Kur'ana

Znaj da je najodabranije učiti Kur'an u namazu. Šāfija i oni koji se sa njim slažu, kažu da je duljenje kijāma odabranije od duljenja sedžde.

Što se tiče učenja Kur'ana izvan namaza, najodabranije vrijeme za to je noć, s tim što je druga polovina noći odabranija od prve. Pohvalno je učiti Kur'an između akšama i jacije. Najodabranije vrijeme za učenje u toku dana je nakon sabah-namaza.

Dopušteno je učiti Kur'an u svako doba dana i noći i nikad nije pokuđeno zbog nečeg drugog. Stoga je neprihvatljiva i neosnovano predanje koje prenosi Ibn Ebu Dāvūd, gdje Mu'ān b. Refā'a pripovijeda da neki njegovi šejhovi nisu odobravali učenje Kur'ana iza ikindija-namaza, obrazlažući to činjenicom da su Židovi u to vrijeme učili Tevrat?

Najodabraniji dani za učenje su: petak, ponedjeljak, četvrtak, dan boravka na Arefātu, zadnjih deset dana ramazana i prvih deset dana zu-l-hidždžeta. Najodabraniji mjesec za učenje Kur'ana je mjesec ramazan.

U slučaju da se neko pomete prilikom učenja, zaboravivši koji ajet slijedi iza ajeta koji je proučio, i zapita nekoga, neka to učini onako kako je to činio Abdullah b. Mes'ūd, Ibrāhīm Neha'ī i Bešir b. Ebī Mes'ūd, Allah njima bio zadovoljan, koji kažu: „Ako se neko pomete pa upita drugoga, neka prouči prethodni ajet i neka u šuti, jer ako zapita: kako je ispravno to i to, zbunit će ga.“

Onaj ko želi citirati ajet kao argument, upotrijebiće sljedeću frazu: Uzvišeni Allāh rekao je to i to, ili: Uzvišeni Allah kaže to i to. Ovo je ispravno mišljenje koje je suglasno praksi svih učenjakâ ranijih i kasnijih generacija.

Ibn Ebī Dāvūd bilježi da je čuveni tābi'in Mutarrif b. Abdullāh b. Šihhīr govorio: „Ne govorite: 'Uzvišeni Allah kaže', nego recite: 'Rekao je Uzvišeni Allah.'“

Međutim, stav Mutarrifa je suprotan onome što se nalazi u Kur'anu i sunnetu, kao i praksi ashāba i drugih učenjakâ. Allah u jednom ajetu izričito kaže: *A Allah istinu govori i na pravi put upućuje!* (El-Ahsāb, 4).

Muslim prenosi od Ebū Zerra da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

„Uzvišeni Allah kaže: *Ko učini dobro djelo biće desetorostruko nagrađen!*“ (El-En'ām, 106).

Buharija, u poglavlju o tefsiru, komentirajući ajet:

Nećete zaslužiti nagradu sve dok ne udijelite dio onoga što vam je najdraže! (Ālu 'Imrān, 92), prenosi pitanje Ebū Talhe, koji kaže:

„Allahov Poslaniče, Uzvišeni Allah kaže: *Nećete zaslužiti nagradu sve dok ne udijelite dio onoga što vam je najdraže?*“

Dovoljan argument je ovakva formula Ebū Talhinog pitanja Vjerovjesnika, a.s.

Buharija prenosi sljedeći slučaj: Mesrūk kazuje da je upitao Aišu: „Zar Uzvišeni Allah ne kaže: ﴿وَلَقَدْ رَآهُ بِالْأُفُقِ الْمُبِينِ﴾ *On ga je na obzorju jasno vidio?*“ (Et-Tekvīr, 23) Aiša mu odgovori: „Zar nisi čuo da Uzvišeni Allah kaže:

﴿لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ﴾

Pogledi do Njega ne mogu doprijeti, a On do pogledâ dopire? (El-En'âm, 103). Zar nisi čuo da Uzvišeni Allah kaže:

﴿وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ﴾

Ni jednom čovjeku nije dato da mu se Allah obraća osim objavom ili iza zastora. (Eš-Šūrā, 51).

Zatim je dodala: „Uzvišeni Allah kaže:

﴿يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ﴾

O Poslaniče, dostavi ono što ti se od Gospodara tvoga objavljuje!“ (El-Māide, 67).

Uzvišeni Allah kaže:

﴿قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ﴾

Reci: Niko, osim Allaha, ni na nebu ni na Zemlji, ne zna šta će se dogoditi! (En-Neml, 65).

Neizbrojivi su primjeri u kojim učenjaci svih generacija na ovakav način citiraju ajete.

A Allah najbolje zna.

O propisima vezanim za hatmu Kur'ana

Ovaj odlomak obrađuje pet pitanja.

Prvo: kada učiniti hatmu.

Ukoliko pojedinac završava hatmu, pohvalno je, kao što je već naprijed pojašnjeno da to bude u namazu, naročito na sabahskim - što je bolje - ili akšamskim sunnetima. Pohvalno je još da jednu hatmu završi na sabahu, početkom dana, a drugu na akšamu, krajem dana.

Međutim, ako se hatma završava grupno, izvan namaza, lijepo je da to učini početkom dana - što je prema nekim učenjacima vrjednije -, ili u sumrak, kao što je ranije napomenuto.

Drugo: Lijepo je da se posti onaj dan u kojem se namjerava završiti hatma, izuzev ako se taj dan poklopi s danom koji je vjerom zabranjen za post.

Ibn Ebī Dāvūd u sahih predanju bilježi da su prvaci tabi'īnâ u Kufi, Talha b. Musarrif, Hubejb b. Ebī Sābit i Musejeb b. Rāfi, uobičavali postiti na dan kada su završavali hatmu.

Treće: Naročito je pohvalno prisustvovati završetku hatme. Buharija i Muslim prenose od Ummu 'Atijje da bi Allahov Poslanik, s.a.v.s., naređivao i ženama sa mjesečnim pranjem da izađu na Bajram i prisustvuju hutbi i dovama muslimana.

Dārimī i Ibn Ebī Dāvūd pripovijedaju kako je Ibn Abbas zaduživao jednog čovjeka da nadgleda kada će ko završiti hatmu. Kada bi ga ovaj obavijestio, Ibn Abbas bi prisustvovao završetku hatme.

Ibn Ebu Dāvūd prenosi, u dva sahih predanja, da je Katāde, prvak tābi'īna i učenik Enesa b. Mālika, kazivao: „Kada bi Enes htio da završi hatmu Kur'ana, sakupio bi porodicu i proučio dovu.“

Drugo predanje kaže da je ugledni tābi'īn, Hakem b. 'Utejbe pripovijedao kako su Mudžāhid i 'Abde b. Ebī Lubābe slali po njega, govoreći: „Mi te pozivamo da prisustvuješ hatmi Kur'ana koju završavamo, jer se dova prima kada se završava hatma.“

Druga sahih predanja kažu: rahmet se spušta pri završetku hatme. Mudžāhid je pripovijedao da su se ashabi sakupljali radi hatme Kur'ana, i kazivali da se tada spušta rahmet.

Četvrto: vrlo je lijepo da se nakon završetka hatme prouči dova, kao što je već napomenuto.

Dārimī prenosi riječi Humejda el-A' redža: „Na dovu onoga ko prouči Kur'an amina četiri hiljade meleka!“

Dovu treba učiti iskreno od srca, moliti za korisne stvari, kao npr. moliti za uputu muslimanima, vladaru i namjesnicima.

Hākīm bilježi da su neki učenjaci, među kojim i Abdullah b. Mubārek, poslije proučene hatme učili dovu za dobrobit svih muslimana i muslimanki, mu'mīna i mu'minki.

Pohvalno je učiti sažete i obuhvatne dove, kao npr.:

اللَّهُمَّ أَصْلِحْ قُلُوبَنَا، وَأَزِلْ عَيْبُونَا، وَتَوَلَّنَا بِالْحُسْنَى، وَزَيِّنَا بِالتَّقْوَى، وَاجْمَعْ لَنَا خَيْرَ الآخِرَةِ وَالْأُولَى، وَارزُقْنَا طَاعَتَكَ مَا أَبْقَيْتَنَا.

„Gospodaru naš, očisti naša srca, pokrij naše mahane, svojom dobrotom nas zaštititi, ukrasi nas bogobojaznošću, podari nam sve dobro i budućeg i ovog svijeta, i nadahni nas pokornošću Tebi sve dok nas budeš držao u životu!

اللَّهُمَّ يَسِّرْنَا لِلْيُسْرَى، وَجَنِّبْنَا الْعُسْرَى، وَأَعِدْنَا مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَسَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، وَأَعِدْنَا مِنْ عَذَابِ النَّارِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ.

Gospodaru naš, Džennet nam pripremi i Džehennema nas spasi! Sačuvaj nas zla nas samih i ružnih postupaka

naših, sačuvaj nas kazne džehennemske i kazne u kaburu, zaštiti nas iskušenja u životu i smrti, i smutnje Mesiha Dedždžala!

اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ الْهُدَىٰ وَالتَّقَىٰ وَالْعَفَافَ وَالْغَنَىٰ .

Gospodaru naš, molimo te za uputu, bogobojaznost, čednost i neovisnost!

اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْتَوِدُّعُكَ أَدْيَانَنَا وَأَيْدَانَنَا، وَخَوَاتِيمَ أَعْمَالِنَا، وَأَنْفُسَنَا، وَأَهْلِيَنَا وَأَحْبَابَنَا وَسَائِرَ الْمُسْلِمِينَ، وَجَمِيعَ مَا أَنْعَمْتَ بِهِ عَلَيْنَا وَعَلَيْهِمْ مِنْ أُمُورِ الْآخِرَةِ وَالْدُنْيَا .

Naš Gospodaru, Tebi na čuvanje povjeravamo našu vjeru, naša tijela, konac naših djela i života, naše porodice, prijatelje i sve muslimane, i neizbrojive darove kojim si nas obasuo a koji se tiču i ahireta i ovoga nam svijeta!

اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فِي الدِّينِ وَالْدُنْيَا وَالْآخِرَةِ، وَاجْمَعْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ أَحْبَابِنَا فِي دَارِ كَرَامَتِكَ بِفَضْلِكَ وَرَحْمَتِكَ .

Gospodaru naš, molimo Te za oprost, za zaštitu vjere, da nas sačuvaš na ovom i na budućem svijetu, da nas sastaviš, iz Tvoje dobrote i rahmeta, sa nama dragim u kući Tvoje plemenitosti!“

اللَّهُمَّ أَصْلِحْ وُلاةَ الْمُسْلِمِينَ، وَوَفِّقْهُمْ لِلْعَدْلِ فِي رَعَايَاهُمْ، وَالْإِحْسَانَ إِلَيْهِمْ وَالشَّفَقَةَ عَلَيْهِمْ، وَالرَّفْقَ بِهِمْ وَالْإِعْتِنَاءَ بِمَصَالِحِهِمْ، وَحَبِّبْهُمْ إِلَى الرَّعِيَّةِ، وَحَبِّبِ الرَّعِيَّةَ إِلَيْهِمْ، وَوَفِّقْهُمْ لِمَصْرَاطِكَ الْمُسْتَقِيمِ، وَالْعَمَلَ بِوِطَائِفِ دِينِكَ الْقَوِيمِ .

Zatim može učiti: „Gospodaru naš, uputi vladare muslimane, nadahni ih da pravedno sude svojim na-

rodima, da im čine dobro, da budu blagi, samilostivi i brižljivi. Omili ih narodu i narod omili njima! Izvedi ih i očuvaj ih na Tvome pravome putu, i učini ih slugama Tvoje čiste vjere.

اللَّهُمَّ الطُّفَّ بِعَبْدِكَ سُلْطَانَنَا، وَوَقِّفْهُ لِمَصَالِحِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، وَحَبِّبْهُ إِلَيَّ رَعِيَّتِهِ، وَحَبِّبِ الرَّعِيَّةَ إِلَيْهِ.

Gospodaru naš! Blag budi prema našem vladaru Tvome robu, uputi ga svemu što je korisno na ovom i budućem svijetu. Omili ga narodu i narod omili njemu.“

Nakon toga može dodati druge dove za uputu vladaru, kao npr.:

اللَّهُمَّ أَحْمِ نَفْسَهُ وَبِلَادَهُ، وَصُنْ أَتْبَاعَهُ وَأَجْنَادَهُ، وَأَنْصُرْهُ عَلَى أَعْدَاءِ الدِّينِ وَسَائِرِ الْمُخَالِفِينَ، وَوَقِّفْهُ لِإِزَالَةِ الْمُتَنَكِّرَاتِ وَأُظْهَارِ الْمَحَاسِنِ وَأَنْوَاعِ الْخَيْرَاتِ، وَزِدِ الْإِسْلَامَ بِسَبَبِهِ ظُهُورًا ظَاهِرًا وَأَعِزَّهُ وَرَعِيَّتَهُ إِعْزَازًا بَاهِرًا.

„Gospodaru, sačuvaj vladara, njegovu državu, zaštitu njegove podanike i vojsku, pomozu ga protiv neprijatelja Tvoje vjere i svih protivnikâ. Pomozu mu da iskorijeni ružna djela i oživi svako dobro i vrline. Njime sačuvaj islam, i daj moć njemu i njegovu narodu.

اللَّهُمَّ أَصْلِحْ أَحْوَالَ الْمُسْلِمِينَ وَأَرْخِصْ أَسْعَارَهُمْ، وَأَمِنْهُمْ فِي أَوْطَانِهِمْ، وَأَقْضِ دُيُونَهُمْ، وَعَافِ مَرْضَاهُمْ، وَأَنْصُرْ جِيُوشَهُمْ، وَسَلِّمْ غَيْبَتَهُمْ، وَفَكَ أَسْرَهُمْ، وَاشْفِ صُدُورَهُمْ، وَأَذْهِبْ غَيْظَ قُلُوبِهِمْ، وَأَلْفَ بَيْنَهُمْ، وَاجْعَلْ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَالْحِكْمَةَ، وَتَبِّتْهُمْ عَلَى مِلَّةِ رَسُولِكَ مُحَمَّدٍ ﷺ وَأَوْزِعْهُمْ أَنْ يُؤْفُوا بِعَهْدِكَ الَّذِي عَاهَدْتَهُمْ عَلَيْهِ، وَأَنْصُرْهُمْ عَلَى عَدُوِّكَ وَعَدُوِّهِمْ إِلَهَ الْحَقِّ، وَاجْعَلْنَا مِنْهُمْ. اللَّهُمَّ اجْعَلْهُمْ آمِرِينَ بِالْمَعْرُوفِ فَاعِلِينَ بِهِ، نَاهِينَ عَنِ

الْمُنْكَرِ مُجْتَنِبِينَ لَهُ، مُحَافِظِينَ عَلَى حُدُودِكَ، دَائِمِينَ عَلَى طَاعَتِكَ مُتَنَافِصِينَ
وَمُتَنَاصِحِينَ. اللَّهُمَّ صُنَّهُمْ فِي أَعْمَالِهِمْ وَأَقْوَالِهِمْ، وَبَارِكْ لَهُمْ فِي جَمِيعِ
أَحْوَالِهِمْ.

Gospodaru naš, izmijeni stanje muslimanâ i život im uljepšaj, podaj im sigurnost u njihovim domovima, izmiri njihove dugove, izliječi bolesne, pomози njihove vojske, zaštiti ih na putu džihada; oslobodi ih sužanjstva, duše im zaliječi, srdžbu u srcima im stišaj, srea sjedini i prosvijetli imanom i mudročću, učvrsti ih u vjeri Tvoje poslanika Muhammeda, s.a.v.s., nadahni ih da ispune zavjet koji su Ti čvrsto dali, pomози ih protiv Tvog i njihovog neprijatelja. Istiniti Bože, i nas ubroji među njih!

Učini ih onim koji dobro čine i dobro naređuju, zla se klone i zlo sprječavaju, koji brižljivo čuvaju Tvoje propise, Tebi uvijek pokorne, koji su među sobom pravedni i iskreni.

Gospodaru, sačuvaj ih u njihovim djelima i riječima i podari im neprekidan blagoslov!“

Pohvalno je da se dova otpočne i završi riječima:

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ حَمْدًا يُؤَافِي نِعْمَهُ وَيُكَافِي مَزِيدَهُ. اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ
عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ،
وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، وَعَلَى آلِ
إِبْرَاهِيمَ، فِي الْعَالَمِينَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ.

„Neka je hvala Allahu hvalom vrijednom Njegovih blagodat i dostojnom Njegove trajne blagodarnosti.

Gospodaru naš, budi milostiv i spas Muhammedu i njegovoj čistoj porodici, kao što si milostiv bio Ibrahimu i njegovoj porodici. Blagoslovi Muhammeda i njegovu čistu porodicu, kao što si blagoslovio Ibrahima i njegovu porodicu. Ti si, uistinu, hvale dostojan i plemenit!“

Peto: Lijepo je nakon završetka hatme započeti drugu, kao što su to prakticirali učenjaci, potkrjepujući svoj stav hadisom koji prenosi Enes, u kojem stoji da je Božiji Poslanik, s.a.v.s, rekao:

عن أنس رضي الله عنه أن رسولَ الله ﷺ قال: « خَيْرُ الأَعْمَالِ الحَلَّ وَالرَّحْلَةَ ». قيل: وما هما؟ قال: « أَفْتَتَّاحُ القُرْآنِ وَخَتْمُهُ ».

- Najbolje djelo je završiti sa jednim i odmah započeti sa drugim putovanjem (el-hall ve-r-rihla)! - A o kakvom putovanju je riječ?! - upitali su prisutni. - Započinjati sa učenjem Kur‘ana i završavati ga! - odgovorio je Allahov Poslanik, s.a.v.s.

SEDMO POGLAVLJE

Odnos svih ljudi prema Kur'anu

Muslim prenosi hadis od Temīma Dārija u kojem Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže:

عن تميم الداري رضي الله عنه قال: إن النبي ﷺ قال: «الدينُ النَّصِيحَةُ». قلنا: لمن؟ قال: «لِللهِ وَلِكِتَابِهِ وَلِرَسُولِهِ وَلِأُمَّةِ الْمُسْلِمِينَ وَعَامَّتِهِمْ».

- Vjera je pravilan odnos! Zapitismo: - Prema kome? - Prema Allahu, Njegovoj Knjizi, Njegovom Poslaniku, vođama muslimana i običnim ljudima.

Učenjaci objašnjavaju: Pravilan odnos prema Allahovoj Knjizi je čvrsto vjerovanje da je Kur'an govor i objava Uzvišenog Allaha, ne sličī mu ljudski govor jer ljudi nisu kadri sačinīti nešto poput Kur'ana; poštivanje i iskreno učenje Kur'ana, uljepšavanje glasa i skrušeno učenje, tačan i pravilan izgovor, zaštita svetosti Kur'ana od iskrivljenog tumačenja i skrnavljenja, vjerovanje u istinitost svakog njegovog harfa, življenje po njegovim propisima, izučavanje Kur'ana, shvatanje primjera koje navodi i prihvaćanje pouka, promišljanje o njegovoj nadnaravnosti, prakticiranje jasnih ajeta i prednost nad manje jasnim, istraživanje ajeta sa općom i posebnom porukom, derogirajućih i derogiranih ajeta, širenje nauka Kur'ana i pozivanje njegovoj istini, itd.

Stanovište svih muslimana je da se Kur'an mora štovati, štiti i veličati, da onaj ko svjesno porekne ili doda koliko jedan harf, postaje kafir.

Imam i hafiz Kādī 'Ijād konstatira: „Znaj da onaj ko svjesno ismijava Kur'an, psuje ga, zaniječe koliko je jedan harf, porekne kur'anski propis ili vijest, prihvati što Kur'an poriče ili porekne što Kur'an potvrđuje, ili posumnja u bilo što kur'ansko, prema jednoglasnom stavu svih muslimana, takav je nevjernik.“

Nevjernik je, također, ko zaniječe ili porekne Tivrāt, Indžil ili bilo koju drugu Allahovu knjigu, ili ih psuje i skrnavi.

Svi muslimani dužni su vjerovati da je Kur'an, koji uče diljem svijeta, zapisan u Mushāfu kojeg drže u svojim rukama, koji započinje sa: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾, a završava sa: ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ﴾, Allahov govor objavljen Njegovom poslaniku Muhammedu; da je sušta istina sve što je u njemu, da je nevjernik onaj ko svjesno i namjerno porekne, izmijeni ili doda koliko jedan harf Kur'anu kojeg su svi muslimani prihvatili...

Ebū Osman b. Haddād kaže: „Svi vjernici u Jednog Allaha jednoglasno tvrde da je kafir onaj ko zaniječe samo jedan kur'anski harf. Na osnovu toga su pravnici u Bagdadu zahtijevali javno pokajanje Ibn Šenebūza, učača i prvaka kārija u Bagdadu, jer je učio i podučavao nepravilnim kiraetima po kojim se dodaju nepostojeći harfovi u Mushāfu. Tom prilikom je, u pri-

sustvu vezira Ebū 'Alija b. Muklē, tristo dvadeset treće godine (934.) napravljen zapisnik u kojem se pismeno odriče učenja po nepravilnim kiraetima.

Ebū Muhammed b. Ebī Zejd izdao je fetvu koja glasi: „Kazniće se onaj ko kaže djetetu: 'Allah prokleo tvog muallima i ono čemu te uči' - makar pritom mislio na njegov loš odgoj, a ne na Kur'an.

Biće pogubljen onaj ko prokune Mushāf.

(Ovdje se završava citat iz knjige Kādī 'Ijāda.)

* * *

Haram je tumačiti Kur'an bez znanja ('ilm). To izričito zabranjuju mnogobrojni hadisi, što je ujedno i stav svih učenjaka.

Dopušteno je tumačiti Kur'an samo onome ko je učen toliko da je dostojan tefsīra Kur'ana, ko posjeduje toliko predznanja da zna značenja kur'anskih riječi, i nakon svega dušom prihvata značenje koje odabire.

Tek tada može vlastitim napregnućem (idžtihadom) komentarisati samo ono u čemu je idžtihad dopušten, kao značenja riječi, mudrost skrivenih i jasnih propisa, opće i posebno značenje ajetā, deklinacija i tome slično.

Sa druge strane, ono što nije dopušteno komentarisati ličnim idžtihadom, tj. tamo gdje se uvjetuje postojanje tradicije, i u slučaju čisto jezičkog značenja kur'anskih izraza, komentar je najstrožije zabranjen bez pozivanja na vjerodostojno predanje od komentatora iz prvih generacija.

Onaj ko ne ispunjava sve uvjete za tumačenje Kur'ana, ne može samostalno tumačiti Kur'an, te će zato koristiti komentare autoriteta tefsirske znanosti.

Mufessiri koji Kur'an komentarišu samostalno, bez vjerodostojnih izvora, mogu se svrstati u nekoliko kategorija.

PRVA: Oni koji pojedine ajete koriste kao argumente za ispravnost vlastitog mezheba ili podupiranje ličnog stava, uz svijest o tome da ajeti baš i ne znače ono što oni tvrde. Njihov osnovni motiv u tome jest da budu nadmoćni nad svojim takmacima.

DRUGA: Oni koji svojim komentarom pozivaju na put dobra. U tu svrhu, oni se koriste pojedinim ajetima za koja nemaju nikakvu potvrdu da ona mogu biti argument njihovim dotičnim tvrdnjama.

TREĆA: Komentatori koji kur'anske izraze komentarišu bez pozivanja na mjerodavne izvore za mufessire, jer prava značenja kur'anskih izraza mogu se znati jedino putem predanja od jezičara i mufessira, kao npr. značenje neke riječi i njeno dekliniranje; njena podložnost ispuštanju nekih konsonanata i skraćivanju njena oblića; skrivenom, stvarnom i prenesenom značenju; općoj, posebnoj, cjelokupnoj i stilskoj važnosti riječi; njenoj ranijoj ili kasnijoj upotrebi u rečenici; i bilo šta drugo što je stavlja u drugi kontekst u odnosu na onaj koji se navede na prvi pogled.

U svemu tome nije dovoljno samo poznavanje arapskog jezika, nego je nužno znati mišljenje mufessirâ o značenju dotičnog izraza, jer ima slučajeva gdje oni jednoglasno odbacuju bukvalno i slažu se da on ima po-

sebno, tj. implicitno značenje, odnosno neku drugu upotrebu koja je suprotna vanjskoj formi izraza, tj. kada je riječ mnogoznačna, i tek njena upotreba u drugom kontekstu precizira jedno od mogućih značenja, na osnovu čega je tako prokomentariše prilikom svake njene upotrebe u ajetima. Sve navedene kategorije tefsirâ spadaju u tefsir po samostalnom mišljenju التفسير بالرأي, što je strogi haram.

A Allah najbolje zna!

* * *

Haram je prkosno se prepirati i raspravljati o Kur'anu, u situaciji kada komentatoru npr. postane potpuno jasno da je značenje nekog ajeta argument suprotan njegovom pravcu, a on ajet nastavi tumačiti kao dokaz njega, premda postoji samo neznatna vjerovatnoća po kojoj ajet može biti u suglasju s tim - kad mu dakle bude znano da je istina suprotna njegovoj tvrdnji. Međutim, nije griješan onaj kome se ne ukaže pravo značenje ajeta.

Na ovakav propis otvoreno ukazuje sahih hadis, koji Ebū Hurejre prenosi od Allahovog Poslanika, s.a.v.s.,

عن رسول الله ﷺ أنه قال: «المراء في القرآن كفر» .

„Osobno nagađanje o Kur'anu je kufr.“

Hattābī riječ mirā' (nagađanje) objašnjava ovako: „Neki učenjaci riječ mirā' tumače kao sumnju, neki kao raspravu koja izaziva sumnju u Kur'an, a neki kao raspravu onih koje su zaslijepile strasti pa raspravljaju o ajetima ljudske sudbine i tome slično.“

* * *

Čisto poštovanje Kur'ana nalaže da onaj ko želi upitati za razlog spominjanja jednog ajeta prije drugog, ili iz kojeg se razloga ovaj ajet nalazi na ovom mjestu, da kaže: - U čemu je mudrost toga i toga?

* * *

Nije lijepo reći: - Zaboravio sam taj i taj ajet; u tom slučaju se kaže: - Izbrisao mi se iz sjećanja; ili nestao mi je iz pamćenja taj i taj ajet **أَنْسَيْتُ**.

Buharija i Muslim prenose hadis od Abdullāha b. Mes'ūda, u kojem Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže:

عن عبد الله بن مسعود رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله ﷺ : « لا يقول أحدكم نسيت آية كذا وكذا، بل هو شيء نسيت »

„Ne govorite: Zaboravio sam ajet taj i taj; nego: ajet mi se izbrisao iz pamećenja.”

Buharija i Muslim bilježe od Aiše da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., čuo nekog čovjeka dok je učio Kur'an i reče:

عن عائشة رضي الله عنها أن النبي ﷺ سمع رجلاً يقرأ فقال : « رَحِمَهُ اللهُ لقد ذكّرني آية كنت أنسيتها ».

„Allah mu se smilovao! Podsjetio me je na ajet koji mi je učinjen da ga zaboravim!”

Ibn Ebu Dāvūd prenosi da je Ebū 'Abdurahmān es-Sulemi, ugledni učenjak iz generacije tāb'īna, rekao: -

Nemoj reći: ispustio sam taj i taj ajet **أَسْقَطْتُ**, nego reci: zanemario sam ajet taj i taj **أَغْفَلْتُ**.

Njegov je stav suprotan vjerodostojnim hadisima, koji su mjerilo i oslonac, što znači da je dopušteno upotrijebiti riječ **أسقطت** - ispustio sam.

* * *

Dopušteno je reći: Suretu-l-Bekare, Suretu Ālī 'Imrān, Suretu-n-Nisā', Suretu-l-Māide, Suretu-l-En'ām, itd.

Neki učenjaci iz ranijih generacija mišljenja su da treba reći: sure u kojem se spominje Bekare (Krava), sure u kojem se spominje 'Alu 'Imrān ('Imrānova porodica), sure u kojem se spominju žene (En-Nisā').

Ispravno je, međutim, ono prvo, jer Buharija i Muslim prenose hadis u kojem Allahov Poslanik, s.a.v.s., u više prilika doslovno govori: Suretu-l-Bekare, Suretu-l-Kehf, itd. Među ashābima, dovoljno je napomenuti riječi 'Abdullaha b. Mes'ūda, koji kazivaše: „Na ovom mjestu je objavljeno Suretu-l-Bekare.“

Među mnogobrojnim hadisima i predanjima izdvaja se hadis koji prenose Buharija i Muslim, u kojem 'Abdullah b. Mes'ūd kaže: „Proučio sam Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., Suretu-n-Nisā'.“

Riječ sure može se izgovoriti na dva načina, sa hemzetom **سُورَة** i uobičajeno, bez hemzeta **سورة**, što je ispravnije, i što Kur'an upotrebljava. Oba izgovora navodi Ibn Kutejbe u djelu Garību-l-hadīs.

* * *

Dopušteno je reći kiraet Ebū ‘Amrov, Nāfilov kiraet, Hamzīn kiraet, Kisājejev kiraet, itd., što su practicirale i ranije i kasnije generacije, i to bezupitno. Otuda je neprihvatljivo mišljenje Ibrāhīma Neha’ija, koji kaže: „Nisu voljeli da se kaže: sunnet tog i tog, kirāet tog i tog!“

* * *

Ne treba sprječavati nevjernika (kāfira) da sluša Kur’ān, shodno ajetu:

﴿وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّى يَسْمَعَ كَلَامَ اللَّهِ﴾

Ako neki mnogobožac od tebe zatraži zaštitu, ti ga zaštititi da bi on čuo Allahove riječi, a potom ga otpremi na mjesto za njega pouzdano. (Et-Tewbe, 6).

Međutim, zabranjeno mu je da Mushaf dotiče. No, da li je dopušteno podučiti ga Kur’anu? Naši autoriteti kažu: „Ako ne postoji izgled da će primiti islam, ne smije ga se podučavati Kur’anu“, dok u slučaju kad ima izgleda za to, postoje dva stava, od kojih je ispravniji onaj po kojem je takvo što dopušteno. Po drugom stavu to ni tada nije dopušteno, kao što nije dopušteno ni prodavati mu Mushaf, makar i postojao izgled da će primiti islam.

* * *

Mišljenja učenjaka različita su u pogledu dopuštenosti pisanja kur’anskih ajeta u posudi sa vodom, kojom se bolesnik okupa, ili se napije.

Prema mišljenju Hasana Basrije, Mudžāhida, Ebū Kilābeta i Evzā'ija takav čin je dopušten, dok Neha'ī to ne odobrava.

Kādī Husejn i Begavī dopuštaju da se ajeti pišu po slatku i drugim jelima, i da se to pojedje. Kādī Husejn još dodaje: „Ako se nešto iz Kur'ana ispiše po drvetu, nije lijepo to drvo zapaliti!“

* * *

Stav šāfijskog mezheba je da je mekruh ispisivati ajete i Allahova lijepa imena po zidovima i odjeći. 'Atā kaže da je dopušteno pisati ajete na zidu džamije okrenutom prema Kibli. Prema Māliku dopušteno je pisati pojedine harfove iz Kur'ana, ukoliko se piše na koži i trski, ako se brižljivo čuva.

Neki šāfijski pravnici kažu da nije zabranjeno pisati ajete po nečemu što se s pažnjom nosi uz sebe, a na čemu je već pisano nešto što nije iz Kur'ana, iako je bolje da se to ne čini, jer se nosi i onda kada se nema abdest. Ukoliko se već napiše, treba voditi računa o poštivanju napisanog, kao što je to naglasio Imām Mālik, sa čijim mišljenjem se slaže i fetva koju je izdao šejh Ebū 'Amr b. Salāh.

O učenju Kur'ana i puhanju radi liječenja

I pored toga što Ibn Ebī Dāvūd prenosi od ashaba Ebū Džuhajfeta Vehb b. Abdullaha, Hasana Basrije,

Ibrāhīma Neha'ija, da je takav čin mekruh, može se sigurno ustvrditi da nije mekruh, nego, naprotiv, da je pohvalan sunnet.

Aiša prenosi:

عن عائشة رضي الله عنها أن النبي ﷺ كان إذا أوى إلى فراشه كل ليلة جمع كفيه، ثم نفث فيهما فقرأ فيهما (قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ) و(قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ) و(قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ)، ثم يمسح بهما ما استطاع من جسده يبدأ بهما على رأسه ووجهه، وما أقبل من جسده يفعل ذلك ثلاث مرّات». رواه البخاري ومسلم

„Svaku noć, kada bi Vjerovjesnik, s.a.v.s., legao u postelju, skupio bi ruke, puhnuo u dlanove i u njih proučio: Kul huvallahu ehad, Kul euzu birabbi-l-felek i Kul euzu birabbi-n-nas. Zatim bi rukama potrao po tijelu koliko je mogao, započinjući od glave, lica i prednje strane tijela. Tako bi uradio tri puta.” (Buharija i Muslim)

U drugim se rivajetima nalazi i dodatak na ovo. U jednom od njih hazreti Aiša kaže:

قالت عائشة رضي الله عنها: فلما اشتكى كان يأمرني أن أفعل ذلك به.

„Kada se razbolio, naredio mi je da mu to ja tako uradim.”

U drugom se rivajetu kaže:

وفي بعضها: كان النبي ﷺ ينفث على نفسه في المرض الذي مات فيه بالمعوذات. قالت عائشة رضي الله عنها: «فلما ثقل كنت أنفث عليه بهن وأمسح بيد نفسه لبركتها».

„U toku bolesti od koje je umro, Allahov Poslanik, s.a.v.s., puhao je po sebi i učio tri posljednja sureta iz Kur’ana.”

Aiša dalje nastavlja: „Kada ga je savladala bolest, puhala sam u njega učeći *mu’avvizāt*, a zatim sam ga, zbog bereketa, potirala njegovom rukom.”

U nekim rivajetima stoji: „Kad se počeo žaliti na bolove, samom je sebi učio *mu’avvizāte* i puhao.“

Jezičari kažu: nefes نفث je blago puhanje bez pljuvačke.

A Allah najbolje zna!

OSMO POGLAVLJE

O ajetima i suretima koje je pohvalno učiti u određeno vrijeme i određenim situacijama

Znaj da je ovo poglavlje dosta opširno, i nemoguće je citirati sva predanja koja se prenose, zbog toga ću u najkraćim crtama napomenuti samo ono što čini srž poglavlja, prelazeći, uglavnom, preko dokaza, jer je većina predanja vezana za ovo poglavlje dobro poznata svim ljudima.

Prvo što treba napomenuti jeste da je sunnet mnogo učiti Kur'an uz ramazan, još više ga učiti u zadnjoj trećini, a najviše u neparnim noćima zadnje trećine ramazana; zatim u prvoj trećini mjeseca zu-l-hidždžeta, a naročito na dan Arefata (deveti dan); u petak, uvijek poslije sabah-namaza, i noću.

Treba redovno učiti sureta Jā Sīn, El-Vāki'a i Tebareke.

* * *

Sunnet je da se na sabah-namazu prouči Suretu-s-Sedžde ﴿هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ﴾, na prvom a Suretu-l-Insan ﴿تَنْزِيلٌ﴾, na drugom rekātu. Ne treba činiti ono što rade neki imami, učeći svega nekoliko ajetâ iz oba sureta, uz veće otezanje prilikom učenja. Treba, naime, proučiti oba sureta u cijelosti, učeći razgovijetno, osrednjom brzinom.

Sunnet je da se na prvom rekatu džuma-namazā uči Suretu-l-džumu'a, a na drugom Suretu-l-munāfikūn, ili da se na prvom prouči Suretu-l-A'lā ﴿سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى﴾, a na drugom Suretu-l-Gāšije ﴿هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْعَاشِيَةِ﴾. Oba predanja su autentično prenesena od Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i treba sureta učiti u cijelosti.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., uobičavao je da na bajram-namazū uči sure Kāf ﴿ق﴾ i Suretu-l-Kamer a može se proučiti Suretu-l-A'lā ﴿سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ﴾ i Suretu-l-Insān ﴿هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ﴾.

* * *

U sunnet spada učenje Suretu-l-Kāfirūn ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ﴾ na prvom, a Suretu-l-Ihlās ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ na drugom rekatu sabahskih sunneta. Može se proučiti ajet:

﴿قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْنَا﴾

Recite: „Mi vjerujemo u Allaha i u ono što se objavljuje nama...“ (El-Bekare, 136) i ajet:

﴿قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ﴾

Reci: „O sljedbenici Knjige, dođite da se okupimo oko jedne riječi nama i vama zajedničke...“ (Ālu 'Imrān, 64).

Pohvalno je učiti Suretu-l-Kāfirūn i suretu-l-Ihlās na akšamskom sunetu, na sunnetu poslije obavljanja tawafa i na istihāra-namazū.

Onaj ko klanja vitr-namaz od tri rekāta, učiće na prvom Suretu-l-A'lā, na drugom Suretu-l-Kāfirūn, i na trećem Suretu-l-Ihlās. Na trećem rekatu se još može proučiti Suretu-l-Felek i Suretu-n-Nās.

* * *

Pohvalno je učiti Suretu-l-Kehf u petak, na osnovu hadisa koji prenosi Ebū Se'īd el-Hudrī.

U svom djelu El-Umm Šāfija ovako kaže: „Pohvalno je još da se Suretu-l-Kehf uči uoči petka, na osnovu sahih hadisa koji prenosi Ebū Muhammed Dārimī od Ebū Se'īda el-Hudrija, da je rekao: 'Ko prouči suretul-Kehf uoči petka, biće mu osvjetljeno nūrom ono između nje-ga i Kā'be.'”

Dārimī bilježi hadis po kojem je pohvalno učiti petkom sure Hūd, dok poznati tābi'in Mekhul kaže da se petkom uči sure Ālu 'Imrān.

* * *

Pohvalno je u svakoj prilici učiti Ajetu-l-Kursī, i treba je proučiti svake noći. Nakon svakog namaza treba proučiti Mu'avvizetejn, Suretu-l-Felek i Suretu-n-Nās.

U sahih hadisu koji bilježe Ebū Dāvud, Tirmizī i Nesāi, 'Ukbe b. 'Āmir kaže:

„Naredio mi je Allāhov Poslanik, s.a.v.s., da poslije svakog namaza proučim Suretu-l-Felek i Suretu-n-Nās.”

Pohvalno je prije spavanja proučiti Ājetu-l-Kursī, Suretu-l-Ihlās, Suretu-l-Felek, Suretu-n-Nās i posljednje ajete sureta Bekare. Ovo treba učiti uvijek pred spavanje.

Buharija i Muslim prenose od Ebū Mes'ūda el-Bedrija da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

عن أبي مسعود البدرى رضي الله عنه أن رسول الله ﷺ قال: «الآيتان من آخر سورة البقرة من قرأهما في ليلة كَفَتَا». رواه البخاري ومسلم

„Ko noću prouči posljednja dva ajeta sureta Bekare, ona će mu biti sasvim dovoljna.”

Riječ *كَفَتَا* neki učenjaci objašnjavaju kao da su ta dva ajeta dostatna zamjena za noćni namaz.

U odlomku o učenju Kur'ana i puhanju, citiran je hadis u kojem Aiša kaže da je Vjerovjesnik uvijek prije spavanja učio sureta Ihlās, Felek i Nās.

Ibn Ebī Dāvūd prenosi da je hazreti Alija rekao: „Nisam vidio nijednog razumnog čovjeka, koji je primio islam, da je legao prije no što je proučio Ājetu-l-Kursiju.”

U drugom predanju koje zadovoljava kriterije Buharije i Muslima, Alija kaže: „Nisam poznao nikoga razumnoga da legne prije nego li prouči tri zadnja ajeta sureta Bekare.”

U hasen hadisu kojeg bilježi Ahmed, 'Ukbe b. 'Āmir kaže da mu je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

عن عُبَيْدِ بْنِ عَامِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَا تَمُرْ بِكَ لَيْلَةٌ إِلَّا قَرَأْتَ فِيهَا (قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ) وَالْمَعْوَذَتَيْنِ» فَمَا أَتَتْ عَلَيَّ لَيْلَةٌ إِلَّا وَأَنَا أَقْرَأُ هُنَّ.

„Ne dopusti sebi da ti prođe noć a da u njoj ne proučiš sureta Ihlās, Felek i Nās.” Od tada sam ih učio svake noći.“

Prema sahih predanju, Ibrahīm Neha’ī kaže da su ih stariji podučavali da prije spavanja, u postelji, prouče sureta Ihlās, Felek i Nās.

Tirmizī prenosi hadis, za koji kaže da je hasen, u kojem Aiša kaže:

عن عائشة رضي الله عنها: كان النبي لا ينام حتى يقرأ «الزُمر» و «بني إسرائيل». رواه الترمذي

„Allahov Poslanik, s.a.v.s., prije spavanja učio je sureta Zumer i Isrā’.”

* * *

Pohvalno je uvijek nakon spavanja proučiti zadnje ajete sureta Ālu ‘Imrān, započevši sa ajetom:

﴿إِن فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾

Doista, u stvaranju nebesa i Zemlje...

Buharija i Muslim prenose da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., učio nakon spavanja zadnje ajete sureta Ālu ‘Imrān.

Šta treba učiti kod bolesnika

Pohvalno je da se kod bolesnika prouči Fatiha, jer se u sahih hadisu navodi da je, nakon što je Fatihom izliječio bolesnika, Allahov Poslanik, s.a.v.s., upitao Ebū Se’īda: „Kako si znao da je lijek?”

Već je ranije spomenuto, kako to prenose Buharija i Muslim, da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., učio sureta Ihlās, Felek i Nās, a zatim puhnuo u ruke i potirao tijelo.

Talha b. Musarrif pripovijeda da su učenjaci govorili kako bolesniku bude lakše kada mu se uči Kur'an. Kada se Hajseme razbolio otišao sam da ga obiđem. - Primjećujem da si danas prizdravio - rekoh mu.

- Učili su mi Kur'an - odgovori.

Hatib Bagdādī priča da bi Remādī, kada bi se razbolio, povikao: „Pozovite mi muhaddise!“ Nakon što bi se sakupili, rekao bi im: „Čitajte mi hadis.“

Ako tako stoji stvar sa hadisom, onda je, bez sumnje, Kur'an još efikasniji.

Šta treba učiti kada neko umre

Učenjaci kažu da je pohvalno učiti sure Jā Sīn ﴿يس﴾, što potvrđuje hadis koji slabim senedom prenose Ebū Dāvūd, Nesāi i Ibn Madždže, u kojem Ma'kil b. Jesār kaže da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao:

عن مَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «اقْرَأُوا ﴿يَس﴾ عَلَيَّ مَوْتَاكُمْ». رواه أبو داود والنسائي وابن ماجه باسناد ضعيف

„Učite Jā Sīn kada je neko na samrti.“

Mudžālīd prenosi da je Ša'bī pripovijedao: „Ensārije su imale običaj učiti Suretu-l-Bekare kada bi neko bio na samrti.“

Mudžālīd je slab prenosilac hadisa.

A Allah najbolje zna!

DEVETO POGLAVLJE

O pisanju i poštivanju mushafa

Znaj da je Časni Kur'an zapisan za života Allahovog Poslanika, s.a.v.s., onako kako je do danas sačuvan u Mushafima, iako tada nije bio sakupljen u jedan Mushaf, bio je u cijelosti čuvan u srcima mnogobrojnih ashābā, dok su ostali znali napamet veći dio Kur'ana.

Za vrijeme hilafeta Ebū Bekra, nakon pogibije velikog broja hafiza, plašeći se smrti drugih hafiza i mogućeg neslaganja oko Kur'ana, Ebū Bekr je upitao ashabe šta oni misle o tome da on čitav Kur'an sakupi u jednu zbirku pa su se oni s tim saglasili. On je potom sakupio jedan primjerak Mushafa i pohranio ga kod Hafse, žene Allahovog Poslanika, s.a.v.s.

Zbog velikog teritorijalnog širenja zemlje, halifa Osman pobjao se sporenja oko Kur'ana koje bi moglo dovesti do izbacivanja odnosno dodavanja nekih ajeta, te je naredio da se prepíše primjerak Mushafa koji je čuvala Hafsa, i uz jednoglasan pristanak Alije i ostalih asahaba poslao po jedan primjerak Mushafa u veće islamske centre, naredivši da se uništi svaki drugi Mushaf, koji se po bilo čemu razlikuje od toga.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., za svoga života nije sakupio Mushaf u jednu zbirku, iako je naređivao da se sve objavljeno zapiše, jer je objava još uvijek trajala, a

postojala je i mogućnost da Allah neke ajete zamijeni drugim. Nakon smrti Vjerovjesnika, s.a.v.s., kad više nije bilo bojazni za takvo što opći je interes nalagao da Ebu Bekr i ashabi sakupe cijeli Kur'an na jedno mjesto, i oni su to učinili.

Mišljenja historičara nisu jednoglasna oko broja prepisanih primjeraka Mushāfa. Imām Ebū 'Amr ed-Dānī kaže da je, prema većini učenjaka, Osman naredio prepisivanje četiri primjerka. Jedan je primjerak poslao u Basru, drugi u Kūfu, treći u Siriju, dok je četvrti zadržao kod sebe.

Prema Ebū Hātimu Sidžistāniju, prepisano je sedam Mushāfa. Prvi je poslan u Mekku, drugi u Siriju, treći u Jemen, četvrti u Bahrein, peti u Basru, šesti u Kufu, a sedmi je zadržan u Medini.

Ovo bi bio sažetak onoga što se tiče prvog sakupljanja Mushafa, čemu svjedoče i mnogi hadisi koji se nalaze u „Sahihu“.

* * *

Jednoglasan je stav učenjaka da je pohvalno prepisivati Mushaf lijepim, jasnim i čitkim rukopisom.

Lijepo je brižljivo napisati sve tačke uz potpuno vokaliziranje riječi, jer se tako Mushaf čuva od grešaka i pogrešnog učenja.

Osporavanje Ša'bija i Ibrahima Neha'ijā koje se odnosi na upisivanje tačaka na harfovima, bilo je uvjetovano općom situacijom u njihovo vrijeme, kad je postojala mogućnost izmjene pojedinih harfova.

Kada je nestalo bojazni od izmjene pojedinih harfova, nije postojao nikakav razlog da se ne primjene te olakšice, svejedno što su one nešto novo, no sigurno je da su korisne, jer je takav korak u suštini isti kao zapisivanje i klasifikacije nauka, izgradnja obrazovnih ustanova, musafirhana i tome slično.

A Allah najbolje zna!

* * *

Nije dopušteno pisati kur'anske ajete nečim što je nečisto. Po šafijskom mezhebu mekruh je pisati ajete po zidovima, dok je stav 'Atāa, što je već ranije rečeno, da je to dopušteno. Može se pojesti hrana na kojoj je napisan ajet, dok je pokuđeno spaliti drvo na kojem je ispisano bilo što iz Kur'ana.

* * *

Stav svih muslimana je da se svetost Kur'ana mora čuvati i Kur'an mora poštovati. Učenjaci kažu: Ako bi musliman - neūzubillāh - bacio Kur'an u kanalizaciju, on bi tim činom postao nevjernik. Haram je Kur'an staviti pod glavu kao jastuk, ali i bilo kakvu drugu knjigu sa korisnim sadržajem.

Pohvalno je ustati na noge kada se Kur'an donese pred nekog, jer ako je pohvalno ustati iz počasti učenjacima i uglednicima, onda za ustajanje iz počasti Kur'anu postoji razlog više. No o tome sam opširno i argumentirano pisao u traktatu o poštivanju Kur'ana.

Dārimī prenosi sahih predanje u kojem Ibn Ebī Mu-
lejke pripovijeda da je 'Ikrima b. Ebī Džehl, stavljao
Mushaf sebi na lice, i govorio: „Ovo je Knjiga moga
Gospodara! Ovo je Kitab moga Gospodara!”

* * *

Haram je sa sobom ponijeti Mushaf u neprijateljsku
zemlju ukoliko postoji i najmanja mogućnost skrnavljenja
njegove svetosti, što ustvrđuje i dobro poznati hadis u
Buharijinoj i Muslimovoj zbirci:

وفي الصحيحين: أن رسولَ الله ﷺ نهى أن يُسَافَرَ بِالْقُرْآنِ إِلَى أَرْضِ الْعَدُوِّ.

„Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio je da se putuje
sa Kur'anom u zemlju neprijatelja.”

Haram je prodati Mushāf nemuslimanu, a ako već
dođe do kupoprodaje, po mišljenju Šāfi'je, ugovor je
nevažeći i Mushāf se mora odmah vratiti.

Dužnost je skrbnika malog djeteta i maloumnog
čovjeka da im spriječi svaki dodir sa Mushafom, jer
postoji mogućnost gaženja njegove svetosti.

* * *

Haram je dodirivati ili nositi Mushāf bez abdesta, sve-
jedno da li Mushāf bio u koricama ili ne, ili se dodirivao
ispisani tekst ili margina lista. Također je zabranjeno do-
dirivati omot ili sanduk u kojem se čuva Mushāf. Naspram
ovog ispravnog i odabranog stava stoji neprihvatljiv stav
nekih učenjaka prema kojim je sve rečeno dopušteno.

Isti propis važi i za ploču na kojoj je ispisan ajet, bez obzira da li se radilo o dužem ili kraćem kur'anskom tekstu, ili čak samo o jednom dijelu ajeta, kao što je običaj da se đacima piše po tabli. Dakle, takvu ploču je haram doticati bez abdesta.

* * *

Šta ako čovjek bez abdesta, džunub ili žena sa mjesečnim pranjem budu listali Kur'an štapićem ili nečim sličnim?

U ovom slučaju ispravan je stav onih šāfijskih prav- nika iz Iraka koji to dopuštaju, budući da se ne radi ni o dodirivanju ni o nošenju Mushafa. Po drugom mišljen- ju, to je haram jer se to smatra nošenjem lista, a nošenje jednoga lista isto je kao i nošenje čitave knjige.

Haram je, međutim, listati Kur'an rukom zamotanom u rukav, jer se lista rukom a ne rukavom. Ovo otkriva po- grešnost stava nekih naših pravnikā koji to dopuštaju.

Ako džunub ili onaj ko je bez abdesta htjednu napi- sati nešto iz Kur'ana, to je dopušteno uz uvjet da ne drže ili ne dodiruju papir, iako neki pravnici prave razliku između onoga ko nema abdesta i džunuba.

* * *

Dopušteno je čovjeku bez abdesta, džunubu i ženi se mjesečnim pranjem čitati i nositi knjige iz islamskog prava i drugih znanosti koje sadrže kur'anske ajete,

odjeću na kojoj su ajeti izvezeni, novac sa ugraviranim ili ispisanim ajetima, tašne u kojim se, pored ostalog, nalazi i Kur'an, dodirivanje zida, slatkiša i jelâ sa kur'anskim natpisima, jer sve to nema status Mushafa.

Prvak kadijâ Ebû Hasan Mâverdi u djelu Hâvî kaže: Dopusšteno je dodirivati odjeću na kojoj su izvezeni ajeti, ali je nije dopušteno oblačiti, jer se oblačenjem takve nošnje traži kur'anski bereket.

Mišljenje Mâverdija je neprihvatljivo i, koliko znam, niko ga nije podržao, nego, naprotiv, Imam Džuvejnî jasno kaže da je dopušteno oblačiti takvu odjeću, što je sasvim ispravno.

A Allah najbolje zna!

Zabranjeno je dodirivati ili nositi komentare Kur'ana (tefsîre) ako je teksta Kur'ana više nego komentara, a ako preovladava komentar, mišljenje većine učenjaka je da nema nikakve smetnje u tom slučaju nositi i čitati komentar.

Prema nekima zabrana nastupa tek onda kada su ajeti napisani krupnijim slovima, ili slovima različite boje od boje komentara.

Ja kažem: Haram je uzimati u ruke knjigu u kojoj su u podjednakoj mjeri komentar i ajeti.

Naš autoritet, pisac djela Tetimme, kaže: „Ako ne prihvatimo da je to haram, onda je mekruh.“

Dopusšteno je uzimati u ruke hadiska djela ako ne sadrže ajete, iako je bolje da se uzimaju samo pod abdestom. Po šafijskom mezhebu, može se uzeti u ruke hadisko djelo koje u sebi sadrži ajete, dok to neki u djelima iz islamskog prava smatraju haramom.

Dopušteno je uzimati u ruke ili nositi napisan ajet čije učenje je dokinuto (mensuh), kao što je npr. ajet: *Kamenujte starca i staricu ako počine blud...*

Ovaj se propis primjenjuje i na Tevrāt i Indžil.

* * *

Nije dopušteno uzimati Mushāf dijelom odjeće na koji je pala nečist (nedžāset), dok, prema ispravnom i općeprihvaćenom mišljenju, nema smetnje da se Mushāf uzme preostalim čistim dijelom odjeće.

Naš autoritet, Ebū Kāsīm Sajmerī to ne odobrava, zbog čega su ga kritizirali šafijski pravnici. Kādi Ebū Tajjib kaže: „Ovakvo mišljenje jednodušno odbacuju svi učenjaci, iako je takav čin po nekima mekruh, što također ne stoji.“

* * *

Onaj ko se zadesi bez vode, uzeće tejemmmum - ako za njega važi olakšica - i može uzimati Mushāf u ruke, bez obzira da li tejemmmum uzeo zbog namaza ili ne. Međutim, onome ko ne nađe ni vodu za abdest ni zemlju za tejemmmum, dopušteno je da klanja onako kako može, ali mu je u tom slučaju zabranjeno da dodiruje Mushaf, jer mu je dopušteno klanjati samo iz krajnje nužde.

Ako već bude imao Mushāf sa sobom, a ne mogne ga dati nekome drugom, i ne mogne uzeti abdest, u tom slučaju radi se o krajnjoj nuždi te Mushaf može nositi.

Kādī Ebū Tajjib u ovom slučaju ne obavezuje tejem-mum, što se ne može prihvatiti, jer ne postoji razlog da se tejemmum ne uzme.

Mushāf može uzeti u ruke onaj ko je bez abdesta, ako se plaši da će Mushaf izgorjeti, pasti u vodu, kanalizaciju ili u ruke nemuslimanima, budući da se radi o vanrednim okolnostima (li-d-darure).

* * *

Da li je roditelj ili učitelj dužan narediti djetetu koje shvaća, da uzme abdest prilikom nošenja Mushāfa ili papira na kojem su napisani ajeti?

Od dva mišljenja ispravnije je mišljenje po kojem to oni nisu dužni, zbog teškoće nečega takvog.

* * *

Dopušteno je prodavati i kupovati Mushafe. Ovo je stav Hasana Basrije, 'Ikrimeta, Hakem b. 'Utejbeta i Ibn 'Abbāsa.

Po Šāfiji, prodavanje Mushafa je mekruh.

Ibn Munzir prenosi da je po mišljenju 'Alkameta, Ibn Sīrīna, Neha'īja, Šurejha, Mesrūka i Abdullaha b. Jezīda kupoprodaja Mushafâ mekruh, dok su prodaju Mushafâ Omer i Ebū Mūsā el-Eš'arī strogo osuđivali.

Neki učenjaci smatraju prodaju mekruhom a kupovanje dopuštenim. Ovakav stav Ibn Munzir prenosi od Ibn 'Abbāsa, Se'īd b. Džubejra, Ahmeda b. Hanbela i Ishāka b. Rāhuvejha.

A Allah najbolje zna.

* * *

Ovo je kraj knjige, koja predstavlja samo sažet prikaz ādābā učenja Kur'ana. Već na početku knjige napomenuo sam razloge zbog kojih ovo djelo nije moglo biti opširno.

Ja molim Allaha Uzvišenog za opću korist ove knjige na oba svijeta, meni, mojim prijateljima i svakom muslimanu koji je pročitao. Neka je hvala Allahu, Gospodaru svjetova, hvalom vrijednom Njegovih blagodati i dostojnom Njegove trajne blagodarnosti. Neka je najpotpuniji salavat i selam našem vođi Poslaniku Muhammedu, njegovoj čistoj porodici i svim drugovima. Ovo je kraj knjige.

Pisac ove knjige Muhjiddīn, Allah njim bio zadovoljan, reče:

Knjigu sam započeo pisati u četvrtak 12. rebīu-l-ewwela 666. g., a završio sam je u četvrtak ujutro 3. ... 666. po Hidžri (30. novembra 1267. do 21. decembra 1267. godine.)

(Prevodilac ove knjige, Husejn, sin Jusufov, unuk Mustafin, Allah njime bio zadovoljan, kaže: „Prijevod knjige započeo sam u mjesecu redžebu, a završio u ponedjeljak ujutro, 7. šewwāla 1410. g. po Hidžri, ili 12. maja 1990., 723 godine poslije pisanja knjige, i 713 godina nakon smrti pisca časnog imama Nevevija, Allah mu se smilovao i u Džennetu ga nastanio sa svim sljedbenicima Svijetlog Kur'ana.)

DODATAK

Budući da hifz Uzvišenog Kur'ana sve više dobija na popularizaciji u našim krajevima, čemu svjedoči iz dana u dan sve veći broj hafiskih dova, mislim da je prigodno knjigu sa sadržajem o ādābima učenja Kur'ana upotpuniti zlatnim pravilima koja u velikoj mjeri olakšavaju učenje Kur'ana napamet.

U ovom slučaju riječ je o prijevodu jedanaest zlatnih pravila za učenje hifza Kur'ana Plemenitog, koje je napisao Abdurrahman Abdulhālik.

O odabranosti hafiza Allahove Knjige govori hadis koji prenosi Buharija: „Najbolji među vama je onaj ko nauči Kur'an i Kur'anu druge podučava.”

PRVO PRAVILO

Iskren nijet - ihlās

Za učenje Kur'ana napamet neophodan je iskren i čist nijet. Hifz i briga oko Kur'ana moraju biti jedino u ime Uzvišenog Allaha, postizanja Njegovog zadovoljstva, Njegovog Dženneta i neizmjerne nagrade pripremljene za onog ko bude Kur'an učio i znao napamet.

Uzvišeni Allah kaže: *Robuj samo Allahu iskreno Mu ispovijedajući vjeru. Iskrena vjera je dug Allahu.* (Ez-Zumer, 2, 3).

Reci: „Meni je naređeno da samo Allahu robujem, iskreno mu ispovijedajući vjeru.“ (Ez-Zumer, 11).

U hadisu koji prenosi Muslim, Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: „Uzvišeni Allah kaže: 'Ja sam najneovisniji saučesnik u saučesništvu, pa čije djelo bude učinjeno zbog Mene i zbog još nekoga drugog, Ja ću ga prepustiti tom drugom.'“

To znači da nema nagrade ni sevaba onaj ko iz dvoličnosti i zbog ugleda nauči Kur'an. Stoga nema sumnje da je veliki grješnik onaj kome Kur'an bude sredstvo stjecanja ovoga svijeta i ovosvjetske koristi.

DRUGO PRAVILO

Ispravan izgovor harfova prilikom učenja

Nakon iskrenog nijjeta prvi korak na putu hifza Kur'ana jeste ispravan izgovor harfova, što se može postići samo slušanjem savršenog učača (kārīje) ili vrsnog hafiza, jer učenje Kur'ana iz usta u usta je jedini ispravan način. Allahov Poslanik, koji je najrječitiji Arap, usmeno je učio Kur'an od Džibrila, a potom ga je on učio Džibrilu - kako to Buharija prenosi - svake godine po jednom, a u godini u kojoj je preselio na ahiret Džibril ga je preslušao dva puta.

Na isti način neposredno i usmeno, Vjerovjesnik, s.a.v.s., podučavao je ashabe, ashabi svoje učenike tābi'īne, i tako neprekidnim slijedom iz generacije u generaciju.

Danas to postaje naša dužnost, da Kur'an naučimo od savršenog učača, uz pravovremeno ispravljanje svake greške i bez potpunog oslanjanja na vlastiti trud. Ova napomena važi i za one koji su vrsni poznavaoči arapskog jezika i njegovih pravila, jer su kur'anska pravila u mnogim ajetima suprotna općepoznatim pravilima arapske gramatike.

TREĆE PRAVILO

Svakodnevno naučiti određen broj ajeta

Vrlo bitan faktor koji utječe na hifz jeste da se svaki dan nauči koliko se može određen broj ajeta, npr., stranicu ili dvije, osminu džuzuza itd.

Nakon određivanja broja ajeta za hifz, treba se odmah privikavati ispravnom izgovoru i neprestanom ponavljanju. Ponavljanje je najdjelotvornije ako bude melodičnim glasom, jer se tako prakticira sunnet i utvrđuje hifz. Sluh se privikava na melodiju, melodija ojačava pamćenje, privikava jezik na ustaljeni ritam, koji, ako poremeti harmoniju, osjeti i najmanju pogrešku prilikom učenja.

Melodičnim učenjem Kur'ana slijedi se uzor Poslanika, s.a.v.s., koji kaže: „Ne pripada nama onaj ko Kur'an ne uči melodično.” (Buhārīja)

ČETVRTO PRAVILO

Ne uči novo dok ne usavršiš hifz ajeta koje si danas naučio

Nedopustivo je da hafiz uči nove ajete prije nego što već naučeno sasvim ne usavrši, jer samo tako se hifz može utvrditi i ustaliti. Zato nema sumnje da ponavljanje naučenog i danju i noću poboljšava hifz. To se vrlo lahko postiže učenjem na dnevnim namazima, ili, ako je riječ o imamu, na noćnim namazima, zatim na nafila-ma, prilikom iščekivanja namaza i iza predavanja sela-ma. Na ovakav način hifz se lahko uči, što omogućava svakome, bez razlike, da Kur'an uči napamet, bez obzi-ra koliko bio zauzet, jer ovakav metod učenja hifza ne traži dodatno vrijeme, sa jedne, a sa druge strane uz uredno klanjanje namaza ajeti će biti već dobro naučeni prije nastupanja noći.

Ukoliko hafiza posao onemogućí da utvrdi ono što je danas naučio, sutradan neće učiti novo, nego će ponavljati već naučeno dok ga ne usavrši.

PETO PRAVILO

Uči uvijek iz istog mushafa

Dobar pomagač u hifzu Kur'ana je praksa hafizâ da za hifz imaju poseban Muhsâf koji nikada ne mijenjaju, jer pouzdano se zna da čovjek pamti i vizuelno kao što pamti i slušanjem. Neprestanim ponavljanjem redoslijed ajeta i njihov raspored na stranici, gledanjem u Mushaf duboko se urezuje u razum. Mijenjanje Mushafâ i pamćenje iz različitih izdanja u kojim raspored svake stranice nije identičan, otežava pamćenje i izaziva zbrku i nered u hifz, zato je neophodno da se Mushâf iz kojeg se uči hifz nikada ne mijenja.

ŠESTO PRAVILO

Razumijevanje Kur'ana olakšava hifz

Najveći pomagač u hifzu je razumijevanje ajeta i pronicanje u misao koja ajete povezuje u tematsku cjelinu, zbog toga je hāfiz prinuđen na čitanje tefsira ajeta koje uči napamet. Uz to, neprestano mora biti umom prisutan kada uči, da bi mogao naučeno što lakše ponavljati. No i pored toga ne treba se u potpunosti oslanjati na razumijevanje ajetâ, jer osnova svemu jeste mehaničko ponavljanje naučenog, da se jezik što bolje svikne na ritam učenja, pa makar razum i ne pratio značenje.

U protivnom, isključivo se osloniti na razumijevanje, znači brzo zaboraviti naučeno napamet i zamuckivati čim je razum i najmanje odsutan, što se redovito dešava prilikom dugog učenja.

SEDMO PRAVILO

Ne uči novo sure dok staro ne savladaš od početka do kraja

Kada nauči jedno sure napamet, pogrešno je da hafiz odmah započne sa učenjem drugog sureta, prije nego što već naučeno u potpunosti savlada i bude kadar da ga tečno prouči od početka do kraja, ne osjećajući nikakvu tegobu na jeziku ni napor uma da se prisjeti redosljeda ajetâ. Hifz mora biti kao voda, tečan i lahak u tolikoj mjeri da se bez i najmanjeg zamuckivanja, prouči cijelo sure, pa makar se u podsvijesti značenje ajetâ i ne pratilo, baš kao što se zna Fatiha napamet, u pola dana i u pola noći, što je, svakako, plod jednog neprestanog ponavljanja i učenja.

Odmah treba napomenuti da se rijetko koje sure može naučiti tečno kao Fatiha, ali takav stepen hifza treba biti neprestana težnja hafiza, sve dok svaka sura napose ne bude dobro i čvrsto naučena, a to se može postići samo onda kada se svako sure zasebno dobro savlada.

OSMO PRAVILO

Stalno preslušavanje naučenog

Nezamislivo je da se prilikom hifza hafiz osloni na sebe samoga, što znači da ga neko drugi mora preslušavati, bilo napamet ili gledajući u Mushaf, iako je praksa da to bude pred dobrim i jakim hafizom koji hifz može sačuvati čistim i bez pogreške.

Čovjek vrlo često nauči ajet pogrešno, što ne primjećuje čak i onda kada gleda u Mushaf, jer pogled kasni za jezikom i greška se ne primjećuje.

Zbog toga je preslušavanje način da se greške isprave i Kur'an tačno nauči.

DEVETO PRAVILO

Redovito učenje

Učenje Kur'ana napamet razlikuje se od pamćenja bilo čega drugog, kao naprimjer poezije i proze, jer Kur'an se vrlo brzo zaboravlja.

U hadisu koji prenose Buharija i Muslim, Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže:

„Tako mi Allaha koji vlada mojom dušom, Kur'an se brže zaboravlja nego što deve bježe iz svojih spona.”

Ako hafiz samo na kratko zanemari naučeno, Kur'an će brzo zaboraviti, zato sa Kur'anom mora živjeti, nad naučenim neprestano bdjeti uz neprekidno ponavljanje, upravo onako kako to Allahov Poslanik, s.a.v.s., slikovito prikazuje:

„Hafiz Kur'ana je kao čuvar sputanih deva: ako nad njima bdije sačuvaće ih, a ako ih zanemari pobjeći će.”
(Buharija i Muslim)

I drugi hadis naglašava isto: „Neprestano učite Kur'an, jer, tako mi Allaha u čijoj vlasti je moja duša, Kur'an se brže gubi (iz pamćenja) nego što deve bježe iz svojih sputâ.” (Buharija i Muslim)

Ovo znači da hafiz treba imati svoj dnevni vird, određen broj sahifa svaki dan, odnosno da treba minimalno proučiti jedan džuz svakog dana, a maksimalno deset džuzova, na što upozorava Allahov Poslanik, s.a.v.s.: „Kur'an ne može razumjeti onaj ko ga prouči za manje od tri dana.”

Redovito učenje i neprestana briga o hifzu pomaže da naučeno napamet duže traje, inače, svako zanemari- vanje prouzrokuje slabljenje hifza i zaboravljanje.

DESETO PRAVILO

Treba obratiti posebnu pažnju na međusobno slične ajete

Kur'anski ajeti su u mnogočemu slični po značenju, izrazima i kontekstu. To naglašava i 23. ajet sure (Ez-Zumer):

Allah objavljuje najljepši govor, Knjigu sličnu po smislu, čije se pouke ponavljaju, zbog kojih jeza podilazi one koji se Gospodara svoga boje, a kada se sjete milosti Allahove, kože njihove i srca njihova se smiruju...

Ako Kur'an sadrži preko šest hiljada ajeta, onda je bar dvije hiljade ajeta po nečemu slično. Ta sličnost je ponekada tako velika da se poneki ajeti razlikuju samo u jednom harfu, jednoj, dvije ili više riječi.

Zbog toga će hafiz neminovno morati obratiti posebnu pažnju na međusobno slične ajete. Čvrstina hifza biće srazmjerna pažnji posvećenoj ajetima koji međusobno sličje jedan drugome . متشابه

Nije naodmet da se studiozno iščitavaju knjige koje su posvećene ovoj vrsti ajeta.

JEDANAESTO PRAVILO

Iskoristiti zlatne godine za učenje hifza

Doista je Allahova milost ukazana onome ko iskoristi zlatne godine za učenje hifza, to jeste približno određeno od pete do dvadeset treće godine. Ljudska memorija je u ovom periodu izuzetno jaka, pa su to zlatne godine za učenje napamet. Prije pete godina čovjek slabije pamti, a poslije dvadeset treće snaga pamćenja slabi, što se nadomješta boljim razumijevanjem i dubljim shvatanjem. Zbog toga zlatne godine života za učenje napamet treba što je moguće više iskoristiti za učenje hifza.

U ovom periodu ljudskog života izuzetno brzo se pamti a sporo zaboravlja, za razliku od zrelih godina života, kada se sporije i teže pamti, a vrlo brzo zaboravlja. Kako to divno kaže poslovica: „Pamćenje u mladosti je kao klesanje u kamenu, a pamćenje u starosti kao pisanje po vodi.“

Ovo pravilo je od posebnog značaja, i zato ga treba svako od nas primijeniti na sebi i iskoristiti zlatne godine za učenje Kur'ana napamet, a ako je već kasno da se primijeni na sebi, treba ga primijeniti na sinovima i kćerima.

U Allaha se pouzdam i samo od Njega pomoć tražim. Vječan Allahov salavat i selam neka su našem poslaniku Muhammedu, njegovoj čistoj porodici i njegovim plemenitim drugovima.

S A D R Ź A J

PREDGOVOR.....	7
PRVO POGLAVLJE.....	13
O vrijednosti učenja Kur'ana i onih koji ga pamte	13
DRUGO POGLAVLJE	19
O prednosti učenja Kur'ana i učača nad drugim djelima i drugim ljudima	19
TREĆE POGLAVLJE.....	21
O poštivanju učača Kur'ana i o zabrani nanošenja im uvrede	21
ČETVRTO POGLAVLJE	25
O ponašanju učitelja Kur'ana i onoga ko uči Kur'an	25
O ponašanju učenika	37
PETO POGLAVLJE	43
O ponašanju hafiza Kur'ana	43
O ustrajnom učenju Kur'ana noću	50
O imperativu neprestanog ponavljanja Kur'ana, i prijetnji od zaboravljanja naučenog	53
O onome ko zaspi a ne prouči vird	54
ŠESTO POGLAVLJE	57
O ponašanju prilikom učenja Kur'ana	57
Pohvalno je ponavljati jedan ajet zbog razmišljanja o njemu	67
O plakanju prilikom učenja Kur'ana	69

Pohvalno je grupno učiti Kur'an, jer nagradu imaju i učaći i slušaoci, dok posebnu nagradu zaslužuje onaj ko je uzrok i ko podstiče na takav skup	78
O naizmjeničnom učenju Kur'ana	81
O glasnom učenju Kur'ana	81
Pohvalno je uljepšati glas prilikom učenja Kur'ana	85
Pohvalno je zatražiti od onoga ko ima lijep glas da uči Kur'an	88
Prilike u kojima nije poželjno učiti Kur'an	91
O malo poznatim, a važnim pitanjima	93
Kada se kur'anski tekst upotrebljava kao običan govor	95
O nekim dragocjenim propisima vezanim za učenje u namazu	98
O sedžde-i tilāvetu	105
O broju i mjestima sedždei-tilāveta	107
Kome je sunnet da učini sedždu?	110
O skraćivanju sedžde	111
Kada se čini sedždei-tilāvet	113
Kako učiniti sedžde-i tilāvet	117
O odabranim vremenima za učenje Kur'ana	122
O propisima vezanim za hatmu Kur'ana	124
SEDMO POGLAVLJE	131
Odnos svih ljudi prema Kur'anu	131
O učenju Kur'ana i puhanju radi liječenja	139
OSMO POGLAVLJE	143
O ajetima i suretima koje je pohvalno učiti u određeno vrijeme i određenim situacijama	143
Šta treba učiti kod bolesnika	147
Šta treba učiti kada neko umre	148
DEVETO POGLAVLJE	149
O pisanju i poštivanju mushafa	149

DODATAK	159
<i>Prvo pravilo: Iskren nijet - ihlās</i>	162
<i>Drugo pravilo: Ispravan izgovor</i> harfova prilikom učenja	163
<i>Treće pravilo: Svakodnevno</i> naučiti određen broj ajeta	164
<i>Četvrto pravilo: Ne uči novo dok</i> ne usavršiš hifz ajeta koje si danas naučio	165
<i>Peto pravilo: Uči uvijek iz istog mushafa</i>	166
<i>Šesto pravilo: Razumijevanje</i> Kur'ana olakšava hifz	167
<i>Sedmo pravilo: Ne uči novo sure</i> dok staro ne savladaš od početka do kraja	168
<i>Osmo pravilo: Stalno preslušavanje naučenog</i>	169
<i>Deveto pravilo: Redovito učenje</i>	170
<i>Deseto pravilo: Treba obratiti</i> posebnu pažnju na međusobno slične ajet	171
<i>Jedanaesto pravilo: Iskoristiti</i> zlatne godine za učenje hifza	172